

הכינוס ה-22 של האגודה הישראלית לשפה וחברה

שפה וחברה בצל מלחמת השבעה באוקטובר

יום שני, י"ח בסיוון, 24 ביוני 2024

אוניברסיטת חיפה

חוברת תקצירים

סדר התקצירים אלפביתי, על פי שמות המשפחה של הדובר הראשון בכל קטגוריה.

שפה בימי מלחמה

רות בורשטיין הפוגרום, המלחמה וחיי האנשים: על פי הספר מילים מחבקות – תמונת מצב אוקטובר 2023, אסופת סיפורים קצרים בהוצאת עברית

סמדר בן אשר ויערה קמינסקי העברה בין דורית של 'אשמת הניצול' בסיפור חייהם של ילדי כפר עציון שלא התייתמו אלה בן-עטר אני מוכן! מסרי הסברה מונגשים לילדים במצבי איום ביטחוני ומלחמה

אבי גבורה ורותי ברדנשטיין סמני השיח "צריך לומר (ביושר)" ו"חייבים להגיד את זה" בראיונות ובדיווחי החדשות בטלוויזיה בזמן "שומר חומות" ו"מלחמת חרבות ברזל": פונקציות מבניות, קוגניטיביות ואינטראקטיביות

עאמר דהאמשה שם למלחמה: מישראל דרך הערבים בישראל ולמדינות ערב – מונחים חלוקים לכינוי מלחמת ה-7 באוקטובר

שירי דניאלס עזרה ראשונה נפשית בעת מלחמה: תקשורת טלפונית ומקוונת כערוצי סיוע בזמן חירום

ירון זילברשטיין חללי אויב, גופות או מחבלים: מבט לשוני על פעילותם של אנשי הרבנות הצבאית במלחמת חרבות ברזל תמי יאיר מבט פנימה והחוצה בעקבות אירועי שבעה באוקטובר: פנייה לחברה בישראל ופנייה לקהילה הבינלאומית באמצעות תמונות בפייסבוק

סמדר כהן עוטפים ובוכים: על מילון המלחמה בתקשורת ובחברה

תמר למפרום, ענת רוטר, אסתי תאומים-בן מנחם שיחות בחברות בעת מלחמה על טקסטים מקראיים העוסקים במשבר

אמאן אבו-זאד עראר Political and National Identity Challenges Among Female Arab Teachers in Jewish Schools

אופיר כרמל פופליגר Documenting the Arabic Dialect of Masāfer Yaṭṭā Following October 7th

ברוך שומרן October 7 in real-time: When the mass media went off script

עאדל שקור "מבול אלאקצא" אל מול "חרבות ברזל": מטפורות כמכשיר רטורי בשידורי ערוץ אל-ג'זירה וערוץ 12

שפת המחאה

מיכל אורנן-אפרת תפקידי האינטרטקסטואליות שבשלטי ההפגנות בשיח המשבר הפוליטי – ישראל 2023: מקרה בוחן תהילה גאדו שימוש של חרדים בדימויים מהשוואה באינטראקציה עם המשטרה הישראלית אבי גבורה מ"אני" – ל"הנני": עיון בשלטים הוראתיים במתחמי הרכבת (2020-2021) ובשלטי חוצות בעקבות המחאה ומלחמת 'חרבות ברזל' (2023) מירי כהן-אחדות "חורבן הבית" – אינטרטקסטואליות אפוקליפטית בשיח הציבורי בתקופת המחאה נגד הרפורמה המשפטית בישראל

זהר לבנת, איילת כהן אמצעי המחשה חזותיים בנאומים פוליטיים: כוחה של עדות אישית כטיעון

דנה מאיר Action research examining the products and process of multilingual students creating graffiti in the schoolyard

שרונה מוסקוביץ, אילנה שוהמי New York City in the shadow of the Israel/Hamas war: exploring the linguistic landscape of street signs and posters as a form of public discourse

הילה פלד-שפירא דיאלקטים כאמצעי לביקורת פוליטית-חברתית ביצירות ספרות עיראקיות רעות קמחי, פנינה שוקרון-נגר הבעת תודה כפעולה חברתית ואנטי-חברתית בתגובות לפוסטים של פוליטיקאים בפייסבוק הילה קרס תרגום, דמוקרטיה וביקורת: על ייצוגים של מתורגמנות ב"זהו זה" אונה שגב תולדות ה"עכשיו!": ייצוגים חזותיים של המילה "עכשיו" במרחב הציבורי

חינוך בין לשוני ובין תרבותי בצל מלחמה וסכסוך

יסמין בכרי היבטים רגשיים בחוויה הלימודית של סטודנטים פלסטינים באקדמיה הישראלית: סוגיות לשוניות, חברתיות ואקדמיות

צביה ולדן, איתן שחר, סמדר בן אשר, אפרת הוס, שפרה שגיא מגדל בבל בלסבוס - שפה אחת ודברים הומניסטיים רבים

ד"ר את'אר חאג' יחיא וד"ר היפא'א מג'אדלה הפוטנציאל בחינוך הלשוני: ספרי לימוד בשפה הערבית ככלי לקידום חינוך רגשי-חברתי

אורלי חיים ורמה מנור שימוש בעירוב לשוני ((translanguaging) בשיח האקדמי מבעד לעדשה אקולוגית של סטודנטים יהודים וערבים בחברה מפוצלת: תפיסות, זהות וקונפליקט

ליאורה טמיר The social role of adult language education during times of war: the case of vocational Hebrew-language education for adult Palestinians in Jerusalem

דפנה יצחקי פרקטיקות לשוניות של פיוס? תובנות מפעילות חינוכית יהודית-ערבית

ד"ר ח'לוב קעואר וד"ר דניאלה שנקר עמדות מורים ערבים ויהודים להוראת ערבית כשפה זרה ועברית כשפה שנייה

ענת רויטר, דולי אליהו-לוי הכשרת סטודנטיות ערביות להוראה במסלול יהודי דובר עברית, על רקע סכסוך לאומי מתמשך

Promoting intercultural support and resilience in times of war: הלינה קורוצ'קה
A virtual exchange between Israeli and Ukrainian students in higher education

אילנה שוהמי ומיכל טננבאום **שפה במרחב כפרקטיקה חינוכית לקידום אקטיביזם חברתי**

Towards inclusive leadership in meeting linguistic לביא שירי אורית דרוך, שירי לביא
and cultural diversity in language education policy: "Not giving up on parents and children

טטיאנה שניטקה **אתגרים ביישום מדיניות לשונית במעונות יום לילדיהם של מבקשי מקלט ומהגרי עבודה**

עברית בת זמננו

יאיר אור **שמרנות, חדשנות ואידיאולוגיות אחרות בדיוני האקדמיה ללשון העברית**

רותי ברדנשטיין ואסיה אדם **מערבית (קדם) קוראנית לעברית בת זמננו: תהליכי חילון, המקרה של חראם**
حَرَام‎ hara:m

יובל גבע, אנה ענבר **עם יד על הלב: מחוות ה'יד על החזה' באינטראקציה עברית יומיומית**

Polite pronouns in the Hebrew language of the 16th-21st centuries: unknown yet ימפולסקיה
still in use

הודיה מחלוף ורועי גפטר **מבטא תל אביבי? בחינה אקוסטית של שונות פונולוגית בחיקויים של סטראוטיפים**
מקומיים

שי סלם ורועי גפטר **איך מביעים הוראות בעברית המדוברת: שונות ושינוי בשימוש בציווי המורפולוגי**

שפות מורשת

עינב ארגמן **מולטי-מודליות של מקום: שכבות נתונים בתיעוד מרחב מורשת**

בליינש יצחק מקונן **המשמעות הרגשית של שפות האם במרחב המשפחתי בקרב יוצאי אתיופיה לאורך הדורות**

?Language in forced migration: Where is the mother tongue and what does it signify רחל ג'ויס לייטפלנג

יונתן מנדל **האם הערבית המדוברת והספרותית הן שתי שפות? הדיון הדרמטי של שנות הארבעים**

Between heritage and foreign: the emergence of a new generation of heritage מרינה ניצ'ניק
language learners

Ethnic identity and language attitudes among Mountain יואל וולטרס
Jews in Israel and the US

תקצירי הכינוס

רשימת המקורות מוגשת בדרך שבה הוצגה על ידי כותבי התקצירים

שפה בימי מלחמה

רות בורשטיין

הפוגרום, המלחמה וחיי האנשים: על פי הספר מילים מחבקות – תמונת מצב אוקטובר 2023, אסופת סיפורים קצרים בהוצאת עברית

מההקדמה לספר: "הטבח המחריד שהתחולל בעוטף עזה ובערי האזור במהלך אותה שבת עקובה מדם, התאריך שיישאר לנצח כקשה ביותר בהיסטוריה של מדינת ישראל והמלחמה שפרצה וכעת היא חלק מהחיים שלנו, מותירים אותנו מוכים וחבוטים. ברגעים מורכבים אלו החלטנו ב"עברית" לייחד לרוח ולתרבות מקום חשוב בתוך החלל הנורא שנוצר. שישה יוצרים מוכשרים ושמונה יוצרות מוכשרות התגייסו לכתוב על המצב ובתוך הסערה הצליחו ליצור יצירות עכשוויות ורותחות".

קריאת הספר מעוררת תהייה באשר לשם שניתן לו. בכל מילות הסיפורים ואף בתכניו אין חיבוק ואין נחמה. בארבעת השבועות הראשונים לשבעה באוקטובר ההלם, הכאב, היגון והפחד אפפו את כולנו, ולרגשות הללו יש ביטוי מילולי ברבים מן הסיפורים, אך לא בכלם. כפי שכתוב בהקדמה לעיל כמה מן היצירות "רותחות".

בן דב (2017) מנתחת בספרה "חיי מלחמה" עשרה רומנים ישראלים שכתבו עשרה סופרים על מלחמות ומבצעים של ישראלים (ויהודיים לפני קום המדינה). בתשעה מהם הנשים אינן הדמויות המרכזיות. בספר "מילים מחבקות" יש יותר סופרות מסופרים, ובסיפורים רבים הדמות המרכזית היא אישה. כשיש בסיפור שתי דמויות, האישה חכמה מן האיש, והיא החושבת והיוזמת.

כל סיפור בספר "מילים מחבקות" הוא עולם בפני עצמו ואין שום סיפור הדומה, ולו במעט, לאחר. לאסון בשמחת תורה, למלחמה ולהשפעתם על חיי הדמויות יש תפקיד ומעמד שונים בכל סיפור וסיפור. חילקתי את הסיפורים לארבע חטיבות בעלי מאפיינים שווים בכל אחת מהן.

(1) יש שהם מרכזיים בסיפור (כגון "אפר" של מאשה צור-גלזמן);

(2) יש שהם מקבילים ומקושרים לאירועים פרטיים (כגון "ליירט שני פסים" של גלית דהן קרליבך);

(3) יש שהם סיפורים על חיי הדמויות עד תחילת המתקפה, והם מסתיימים במספר שורות המתארות את שקרה להן במתקפה או בעקבותיה (כגון "זריחה" של רן בן נון);

(4) הם נעדרים מן הסיפור. בסוף הסיפור יש להם רמז במשפט אחד, שניים או שלושה. אלו סיפורים אישיים מעברם של הדמות המרכזית (כגון "הלכנו לאיבוד בעזה" של מאיה ערד).

ההרצאה מתחלקת לארבעה חלקים על פי ארבע החטיבות הנמנות בפסקה הקודמת. בכל חלק אציג דוגמות לדרכי הלשון ולאמצעים הרטוריים שננקטים על ידי הסופרים והסופרות כדי להביע את השפעת המתקפה, הפוגרום והמלחמה על רגשות הדמויות בסיפור, התחושות, ההתנהגות והמחשבות.

בחטיבה הראשונה אדגים דרכי לשון ואמצעים רטוריים מן הסיפור של מאשה צור-גלזמן "אפר", שרובו עוסק בשבעה באוקטובר והימים שאחריו ואנתחם. הדמות המרכזית בו היא אם לבת ולבן. האם מתארת את שעבר עליה, על בנה וביתה באותה שבת ולאחריה. כל הפעלים בתיאורים מובעים בצורות בינוני לא בצורות עבר, שכן אלו תחושות ורגשות שממשיכים לחיות בקרבה. צורות הבינוני יוצרות אצל הקורא הרגשה שהדברים מתחוללים עתה מולו. יש בהן ממד של הצגה חיה. יש בתיאורים בספר מטאפורות רבות ודימויים.

התיאורים בסיפור מדויקים ומלאי פרטים של כל מה שהיא עושה פיזית ונפשית: "אני כבר בטוויטר, כרגיל בעת חירום. כל

נעקביי מתלוננים על היקיצה האכזרית הזו בבוקר שבת". לכך היא מוסיפה את הדימוי "ההומור השחור זורם כמו יין מיושן", ובהמשך היא מפרקת את הדימוי "הומור שחור" לשני רכיביו להבעת עוצמת אסון: כמה שעות אחר כך ההומור מתפוגג ונשאר רק השחור. גם 'שחור' בפני עצמו הוא מטאפורה לאסון. בסיפור רבים התיאורים המטאפוריים של התחושות: "הבעתה מטפסת ועולה על גדותיה, רותחת מבעבעת מפחד ומצער ומזעם." את התיאורים הקשים שהיא שומעת במדיה היא מביעה שוב בדימוי: "ממדי הזוועה נפרשים כמו מניפת אימים בתוך הנפש". כשהיא מתארת את לילותיה היא שוברת קולוקציה ומסבירה זאת: "כשאני הולכת לישון אני מונה רוחות רפאים (לא כבשים)".

בדרך זו אמשיך להדגים דרכי לשון ואמצעים רטוריים שננקטים בכל אחת מן החטיבות הנוספות שצוינו לעיל, ואנתח את תרומתם לסיפור ואת השפעתם על הקוראים.

רשימת מקורות מצומצמת:

בן־דב, ניצה (2017), חיי מלחמה, ירושלים: שוקן

הרשב בנימין (2000), שדה ומסגרת: מסות בתיאוריה של ספרות ומשמעות. המסה: שיחת חולין על ספרות וחברה. ירושלים: כרמל והמכון הישראלי לפואטיקה וסמיוטיקה ע"ש פורטר. עמ' 179-184

&

סמדר בן אשר ויערה קמינסקי

העברה בין דורית של 'אשמת הניצול' בסיפור חייהם של ילדי כפר עציון שלא התייתמו

יום לפני קום המדינה, ב-13 במאי 1948, התחולל קרב קיבוץ כפר עציון. 127 איש ואישה מתושבי הקיבוץ נהרגו. 46 מילדי הקיבוץ נותרו יתומים מאב. 70 שנה לאחר מכן נערך מחקר שבחן את ההשפעה של אירוע קשה זה על מהלך חייהם של בנות כפר עציון שלא התייתמו, והיו בזמן נפילת הקיבוץ ילדות צעירות מאוד. הן רואיינו בראיון עומק נרטיבי שנחת בכלי המחקר האיכותני. ניתוח הממצאים העלה שלוש תמות מרכזיות: הזהות האישית של המרואיינות נשאר כ"ילדות כפר עציון", ההרואיות של היתמות, והעברה בין-דורית של אשמת הניצול.

אחת התובנות מהמחקר הייתה שהאסון המשותף והטראומה המשנית של הנפגעים, הניצולים וילדיהם לא גרמו לבקיעים בהשקפת העולם, בתחושת הזהות וביכולת להחזיק מעמד, אלא הביאו לצמיחה ושינויים חיוביים ומשמעותיים בחייהם. אף שהדי האירוע הטראומטי נכחו בכל חוויות החיים של דור המייסדים והדור השני, ובכלל זה "אשמת הניצול", הם פיתחו מגוון דרכי התמודדות שבהן באו לידי ביטוי אחריות לנפגעים וסולידריות בין המשפחות, שהביאו לתחושת סולידריות ולכידות בקהילה ולשיקום אישי של משפחות הנפגעים.

מקורות

גינסבורג, ת' ומ' שפירא (2017). הקייטנה השביעית של ילדי כפר עציון, שכול קולקטיבי כמקור לחוסן וצמיחה. **מקבץ** 22 (1). עמ' 43-52.

ליבליך, ע' (2007). **ילדי כפר עציון**. חיפה: אוניברסיטת חיפה וירושלים: כתר.

סולומון, ז', ה' גבעון-מנטין וש' אבידור (2017). גורמים המסבירים תחושת אשמה בקרב פדויי. שבי ממלחמת יום הכיפורים. **מגמות** נב (1), עמ' 65-96

Green, D. & I. Kupferberg (2020). Religious Israeli Jews break the silence by performing orbidden discursive actions in a computer-mediated Troubles Forum. *Israel Affairs* 26 (1), pp. 115-131.

Kubany, E. S. & F. P. Manke (1995). Cognitive therapy for trauma-related guilt: Conceptual bases and treatment outlines. *Cognitive and Behavioral Practice* 2 (1), pp. 27-61

&

אני מוכן! מסרי הסברה מנוגשים לילדים במצבי איום בטחוני ומלחמה

באירועי השבעה באוקטובר 2023 ומלחמת חרבות ברזל נחשף חלק גדול מהילדים בישראל למידע מעורר פחד ואימה. ילדים רבים מיישבו קו העימות בצפון ומיישבו הנגב המערבי נדרשו להתאים את עצמם לשינויים מרחיקי לכת בחייהם. סכסוכים אלימים מסכני חיים קורעים את תחושת הביטחון שהורים בכל העולם מבקשים לתת לילדיהם. הדאגה המרכזית של ההורים היא כי שיח בנושאים טעונים באיום ממשי על החיים עלול להגביר את הפחד והחרדה של הילדים (Oppenheimer, & Mandemaker, 2008). מורכבותה של המציאות מתווכת לילדים באמצעות המסרים שהם שומעים מהוריהם (גטניו-קאלוש, 2022 לביא ודקל, 2022), מסביבתם הקרובה (כהן ושפירא, 2022) ומאמצעי התקשורת. מסרים אלה חייבים להיות מותאמים לגיל הילדים בהתאם להתפתחות הקוגניטיבית ותהליכי החשיבה (Güzelyurt, 2022).

הבנת משמעות המלחמה מעוצבת גם על ידי תרבות והקשר, ומצטלבת ברמת הפרט והקולקטיבי. זהות, שייכות וסטיגמטיזציה מהווים גורמים המשפיעים על בחירת ההורים בין חשיפה להשתקה, בין שכחה וזכירה (De Nutte, et. al. 2022). האופן בו מתקיים השיח של ההורים עם הילדים קשור למושג 'modulated disclosure' – 'גילוי מווסת' (Dalgaard & Montgomery, 2015); בשיח הזה ההורים בוחרים כיצד ובאילו מילים להשתמש על מנת לתווך את המציאות המאיימת לילדים.

המדינה, באמצעות פיקוד העורף, אמורה לספק להורים את הכלים המתאימים לתווך את המידע הדרוש לילדים לצורך התגוננות אפקטיבית בהתאמה לגילם גם באמצעות פישוט לשוני. המטרה היא לאפשר לילדים להסתגל למצבים חדשים תוך מניעת התפתחות תגובות רגשיות אקוטיות של הפרעות בתפקוד ובהתפתחות. מחקרים קודמים שעסקו באירועי הסלמה ביטחונית בישראל מצאו כי קיים פער בתיווך המידע המותאם לילדים צעירים בכלל ובקרב אוכלוסיות ייחודיות בפרט (Ben-Asher, 2016).

המחקר הנוכחי בחן את הנחיות פיקוד העורף המיועדות לילדים כפי שפורסמו במהלך מלחמת "חרבות ברזל" (אוקטובר-דצמבר 2023). תוצרי ההסברה נותחו מנקודת המבט של עקרונות יסוד בהנגשת מידע על איומי מלחמה ודרכי התגוננות בהתאם ליכולות ההבנה הקוגניטיבית והצרכים הרגשיים של ילדים בגילאי 6-12.

זהו מחקר איכותני פנומנולוגי המנתח תוצרי הסברה של מדיה שהופקו ופורסמו על ידי פיקוד העורף. התוצרים מחולקים לפי קהל היעד: 1. תוצרים המיועדים לסייע להורים לתווך את המציאות ומצב החירום (סרטונים, דפי מידע, מאמרי הדרכה קצרים) 2. תוצרים המיועדים לשימוש ישיר של ילדים כגון סרטוני יוטיוב ומשחקי מחשב מכווני הנחיות ההתגוננות הרלוונטיים לאיום. הניתוח נעשה על פי עקרונות תאורטיים המחברים הנגשה של המידע בשפה המותאמת לגיל, התפתחות חשיבה, ויכולת עיבוד מידע מורכב. התוצרים נבחנו בהיבט השפה הדבורה הכתובה והוויזואלית. ממצאי המחקר מהווים תשתית לבניית המלצות להנגשת מידע מורכב ועמוס תכנים בעלי פוטנציאל של איום, באופן המותאם לילדים צעירים בזמן חירום.

מקורות

גטניו-קאלוש, מ' (2022). לשדר שיגרה: אסטרטגיות ויסות רגשי מנקודת מבטם של ילדים צעירים ואימהותיהם החשופים לטרור מתמשך. בתוך אורית נוטמן-שורץ (עורכת) עבודה סוציאלית תחת אש תאוריה מחקר והתערבות. עמ' 269-297.

לביא ת' ודקל, ר' (2022). הורות והדרכת הורים במציאות טראומטית מתמשכת. בתוך אורית נוטמן-שורץ (עורכת) עבודה סוציאלית תחת אש תאוריה מחקר והתערבות. עמ' 299-326.

Ben-Asher, S. (2016). Bedouin children and their reality perceptions of the war. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 36(4), 1-18. doi:10.1080/13602004.2016.1248177

Dalgaard, N. T., & Montgomery, E. (2015). Disclosure and silencing: A systematic review of the literature on patterns of trauma communication in refugee families. *Transcultural psychiatry*, 52(5), 579-593.

De Nutte, L., De Haene, L., & Derluyn, I. (2022). "They Now Know That They Are Children of War": Forcibly Abducted Mothers and Fathers Balancing Disclosure and Silencing to Their Children Born of War in Northern Uganda. *Frontiers in Political Science*, 4, 850969.

Güzelyurt, T. (2022). An Investigation of the Concept of War and Peace in Illustrated Children's Books **. [Resimli Çocuk Kitaplarında Savaş ve Barış Kavramının İncelenmesi] Çukurova University.Faculty of Education Journal, 51(1), 273-292. <https://doi.org/10.14812/cufej.1020036>

Oppenheimer, L., & Mandemaker, E. (2008). Children's Conceptions of Terrorists: Exploratory Studies. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 14(2), 193–214. <https://doi.org/10.1080/10781910802017339>

&

אבי גבורה ורותי ברדנשטיין

סמני השיח "צריך לומר (ביושר)" ו"חייבים להגיד את זה" בראיונות ובדיווחי החדשות בטלוויזיה בזמן "שומר חומות" ו"מלחמת חרבות ברזל": פונקציות מבניות, קוגניטיביות ואינטראקטיביות

בשנים האחרונות הולך וגובר העניין בחקר סמני שיח ספציפיים בעברית החדשה הדבורה (ראו ברדנשטיין ושות' 2020, גבורה מנור 2013 ומשלר 2009), ומחקרנו זה הוא נדבך נוסף בקשת מחקרים זו. אנו מבקשים להפנות זרקור לשני סמני שיח: "צריך לומר (ביושר)" ו-"חייבים להגיד את זה", ושילובים שונים ביניהם, שהפכו נפוצים מאוד בתקשורת הישראלית, לרבות באולפני החדשות בטלוויזיה הישראלית. בהרצאה נציג את הפונקציות המבניות, הקוגניטיביות והאינטראקטיביות שלהם כפי שהשתמשו בהם מרואיינים וכתבי החדשות בדיווחיהם באולפן ומהשטח בזמן מבצע 'שומר חומות' (2021) ובמהלך מלחמת 'חרבות ברזל' (2024-2023). שיטת העבודה שלנו כוללת ניתוח של 50 הופעות מוקלטות של סמני שיח אלה מהתקופות המצוינות. תרומתו של מחקר זה היא בניסיון ליצור תמונה שלמה ככל האפשר באשר להופעתם של סמני השיח בלשון העברית המדוברת בת זמננו, ולפונקציות הפרגמטיות-רטוריות שלהם. סמני השיח הנדונים במחקרנו מופיעים בתבנית המודאלית "צריך/חייבים + שם פועל (פועל אמירה)" בחלקים שונים של המבע, והם באים לסמן פונקציות שונות כגון: העלאת דבר ביקורת (לה קראנו "המלך הוא עירום"), הצדקה ביקורתית, מיקוד המסר, הבעת עמדה אפיסטמית, סימון מידע מפתיע, הבאת מסקנה חשובה למשמע ועוד. בדיקת הופעתם של סמני שיח אלה דווקא בעתות מלחמה היא משמעותית, שכן בימי מלחמה האווירה בציבור טעונה, והדבר ניכר בהתבטאויות של מרואיינים ובדיווחים של כתבי החדשות מהשטח ובאולפני החדשות כלפי הממשלה, הדרג המדיני, הדרג הצבאי, הדרג לביטחון הפנים ועוד.

להלן שלוש דוגמאות:

1. "המלך הוא עירום": העברת ביקורת נוקבת והבעת עמדה אפיסטמית.

12.5.21 אלמוג בוקר, ערוץ 13 בזמן שומר חומות (דוגמה 6 בקורפוס)

סמן השיח: צריך לומר את זה – הופעה בסוף מקטע (דיווח)

השר אוחנה אמר לבכירים של מג"ב:

"האם אני יכול להכריז לתושבי לוד שהיום הם יכולים לישון בשקט? מי שעמד מולו סגל הפיקוד הבכיר של מג"ב אמרו שכן. כמובן שאנחנו נבחן את זה יותר מאוחר אבל אנחנו רואים היערכות אחרת לגמרי. יש כאן מאות שוטרים שיתפסו את העיר בכמה נקודות טקטיות וינסו לעשות סדר ולמנוע את כל מה שראינו אתמול בלילה. תושבים לא הרגישו ביטחון ומה שאתה רואה מאחוריי זה בדיוק כדי למנוע את הדברים האלו ואת ההפקרות הזאת – הייתה הפקרות! **צריך לומר את זה!**" (בטון כועס).

2. "לעם מגיע לדעת": הבאת מידע חשוב או מסקנה מאחורי הקלעים:

30.5.21 אולפן שישי עם דני קושמרו (בזמן שומר חומות) (דוגמה 28 אצלנו)

סמן השיח: " (עכשיו) + צריך להגיד פה את הדברים" – מופיע בתחילת יחידת הנגנה.

דני לאמנון אברמוביץ': אמנון, עונת ועדת החקירות. הממשלה הזו מקימה ועדת חקירה לממשלה הקודמת.

אמנון: תראה, מנדנבליט צפוי לקבל בראשית השבוע מכתב מבני גנץ שבו גנץ מבקש ממנו שיאפשר לו להקים ועדת חקירה ממשלתית לפרשת הצוללות מנדנבליט כזכור בזמנו בלם את ועדת הבדיקה. עכשיו, **צריך להגיד פה את הדברים**, תראה גנץ לא רוצה ללכת על ראשו של מנדנבליט, אבל אני לא רואה פה בעיה.

3. "זה חוטא לאמת": העברת ביקורת על דברים קודמים ומיקוד המסר:

31.3.24, ראיון שנתן השר עמיחי שקלי לקרן מרציאנו בערוץ 12:

סמן השיח 'צריך להגיד את האמת' מופיע באמצע מבע:

השר שקלי: "אני אגב גם שוחחתי היום עם מנכל מטה החטופים שאמר לי במפורש שכל מה שקשור לחסימות צירים, לכל אותן פעילות אלימות, למדורות, לפגיעה בכוחות הבטחון, זה ממש לא דעתם ולא מייצג את המטה".

קרן מרציאנו: "אבל חלק מהמשפחות, השר שקלי, **צריך להגיד את האמת העובדתית** - חלק מהמשפחות קיימו אתמול מסיבת עיתונאים, וחלק מהמשפחות חוסמים בשעה זו ממש כבישים בתל אביב, בזמן שאנחנו משוחחים".

מקורות:

ברדנשטיין רותי, שור ליאון וענבר אנה (2020), הצירוף זהו בעברית הישראלית המדוברת, בלשנות עברית, 74, 56-27.

גבורה אבי ומנור רמה (2013). סמן השיח בעצם בראיונות טלוויזיה. חלקת לשון 46 58-85.

משלר יעל (2009): מערכת סמני השיח של העברית היום-יומית הדבורה, בלשנות עברית, 63-62, 129-99.

&

עאמר דהאמשה

שם למלחמה: מישראל, דרך הערבים בישראל ולמדינות ערב – מונחים חלוקים לכינוי מלחמת השבעה באוקטובר

ביום פרוץ המלחמה, בשבעה באוקטובר, הודיע דובר צה"ל ששם המלחמה יהיה "חרבות ברזל", אולם הכינוי שהתבסס ברשתות החברתיות ובשיח התקשורתי והציבורי היה "מלחמת שבעה באוקטובר". בדצמבר 2023 הציע ראש הממשלה בנימין נתניהו למצוא שם חלופי במקום "חרבות ברזל". נוכח החלופות שהוצעו, התפתח דיון פנים-ישראלי סביב משמעות השם וסביב הדרכים לתיג המלחמה.

בחברה הערבית התבססו שני מונחים לציון המלחמה: המונח הגנרי "חרב" (حرب, מלחמה), או השם הנרדף שלו "קתאל" (قتال, קרב). המצב במדינות ערב היה שונה. בתקשורת הרשמית משמש השם "حرب على غزة" - מלחמה על עזה" ובשיח הפופולרי נעשה שימוש בשם "سبعة أكتوبر - שבעה אוקטובר".

הרצאה זו תעסוק אפוא בשלוש סוגיות. הסוגייה הראשונה היא השם "חרבות ברזל" והדיון שהתפתח סביבו בשיח החברתית ובתקשורת הישראלית; השנייה היא שיום המלחמה בחברה ובתקשורת הערבית בישראל; הסוגייה השלישית היא ההתנצחות שהתפתחה סביב השם במדינות ערב בין הדרג הרשמי ובין הרובד המזוהה עם החברה "מלמטה". אטען כי ריבוי השמות בעברית הוא עדות הן למבוכה ולקושי למצוא מונח המתאים לציון טראומת השבעה באוקטובר, והן לניסיונות של שחקנים לעצב את תפיסת המלחמה בתודעה הישראלית. באשר למונחים במדינות ערב אראה כי הן מונעים משיקולים פנימיים ומדיניים. בקשר לשיום המלחמה בקרב המיעוט הערבי, אטען כי הוא מבטא בחירה באסטרטגיה רגישה של עמימות.

בעקבות גישת חקר השיח הביקורתי (Critical Discourse Analysis), המבקשת לחשוף הטיות בשיח שמטרתן לשרת את בעלי הכוח ולקדם אינטרסים פוליטיים ואידיאולוגיים (Van Dijk 2001), ובעקבות הגישה הפוסט-סטרוקטורליסטית, הגורסת

כי לטקסט אין משמעות אחת וסופית (Lemert 1994) אתיחס בהרצאתי לתוכן ולמסרים העומדים מאחורי הטרמינולוגיה של המלחמה בחברה היהודית, במדינות ערב ובחברה הערבית בישראל. נוסף לכך, אבדוק מי הם הגורמים העומדים מאחורי השמות, איזה מידע הם רוצים להסתיר, איזו מציאות הם מעוניינים להנכיח, אילו שמות שרדו ואילו מהם נפלטו?

מקורות

Lemert, C. C. (1994). Post-structuralism and sociology. In: S. Seidmen (ed.), The Postmodern Turn. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 265-281.

Van Dijk, T. A. (2001). Critical Discourse Analysis. In: D. Tannen, D. Schiffrin, & H. E. Hamilton (eds.), Handbook of Discourse Analysis. Oxford: Wiley, pp. 352-371.

&

שירי דניאלס

עזרה ראשונה נפשית בעת מלחמה: תקשורת טלפונית ומקוונת כערוצי סיוע בזמן חירום

לקווי סיוע טלפוניים ולשירותי תמיכה מקוונים ברחבי העולם תפקיד חשוב בהגשת עזרה ראשונה נפשית בעת משבר ומצוקה רגשית. שירותי החירום הטלפוניים צמחו בתחילת המאה העשרים בארצות הברית כדי למנוע התאבדויות בשל בעיות ומצוקות אנושיות. ציבור הפונים לא הגביל את עצמו לנושא זה, אלא ביקש עזרה במגוון רחב של בעיות ומצוקות אנושיות, לרבות ההתמודדות עם מצבי חירום ומשבר.

זה 52 שנים ער"ן (עזרה ראשונה נפשית) מעניקה שירותי עזרה ראשונה נפשית בטלפון ובאונליין, בצורה אנונימית ומיידית, 24 שעות ביממה, שבעה ימים בשבוע. השירות ניתן על ידי צוות פרה-מקצועי של כ-1,650 מתנדבים מאומנים, הפועלים ב-14 סניפים ושלוחות ברחבי הארץ, חמישה מוקדים בצפון אמריקה, סניף באוסטרליה ושירות אינטרנטי הפועל כבר 20 שנה ומעניק סיוע רגשי מקוון באמצעות מגוון ערוצי תקשורת – לרבות צ'ט, ווטסאפ, פורום, דואר אלקטרוני ומסרונים.

מאמר זה, שנכתב בעיצומה של מלחמת "חרבות ברזל", סוקר ומדגים כיצד המאפיינים הייחודיים של התקשורת הטלפונית והמקוונת תורמים לאנשים החווים מצוקה רגשית בזמן המלחמה ופונים לעזרה לקבלת סיוע רגשי. עוד יוצגו דפוסי הפניות לסיוע תוך מיפוי גיל הפונים והתכנים המרכזיים שהיו המניע לפנייה. עוד יוצגו אסטרטגיות התמיכה והסיוע אשר נמצאו משפיעות על יעילות הסיוע, ועל תפיסת השיחה כמשמעותית ומוצלחת על ידי המתנדבים. לבסוף יפורטו השלכות מעשיות על הכשרת מתנדבים כמגיבים ראשונים, כמסייעים וכמגישי עזרה ראשונה נפשית מקוונת בעתות חירום.

מקורות

גילת, י' וש' רוזנאו (2008). יעילות של עזרה ראשונה נפשית בטלפון: ניתוח שיחות שנחרתו בזיכרון מתנדבים כמוצלח ות... מפגש 27, עמ' 81-101

דניאלס, ש' (2015). **עוצמת ההקשבה: כיצד לסייע לסובבים אותך בזמן מצוקה ומשבר**. תל אביב: מטר.

דניאלס, ש' (2020). "מה זה מוות בשבילך?" תמיכה טלפונית ומקוונת בתהליך ההתמודדות עם מוות ואובדן. בתוך: ח' בולס, ש' קניאל ו-ר' שלו (עורכים), **הייעוץ החינוכי היום: פרקי עיון ומעשה**. תל אביב: רסלינג, עמ' 71-83

רוזנאו, ש' וי' גילת (2011). "החיים מתפרקים לי בין האצבעות": מצוקות בני נוער בראי הדואר האלקטרוני. בתוך: ח' עזר, י' גילת ור' שגיא (עורכים), **"אני מרגיש לגמרי לבד בסיפור הזה": התמודדות צעירים בישראל עם מצבי לחץ ומצוקה**. תל אביב: מכון מופ"ת, עמ' 84.

Kupferberg, I. & I. Gilat (2012). The discursive self-construction of suicidal help seekers in computer-mediated discourse. *Communication & Medicine* 9, pp. 23-35.

&

ירון זילברשטיין

חללי אויב, גופות או מחבלים: מבט לשוני על פעילותם של אנשי הרבנות הצבאית במלחמת חרבות ברזל

התקפת החמאס על יישובי מערב הנגב במהלך שמחת תורה תשפ"ד (7.10.2023) ולאחריו תפסה את מערכת הביטחון ואת החברה הישראלית בהפתעה מוחלטת. התקפה זו גבתה את חייהם של למעלה מ-1400 חללים: אזרחים, חיילים, שוטרים ואנשי ביטחון בימים ספורים. מתרחיש ייחוס של מאה חללים ליום לחימה, נדרשה הרבנות הצבאית לטפל בימי הלחימה הראשונים גם בשלוש מאות חללים ביום.

אחד מתחומי הפעילות של אנשי הרבנות הצבאית הוא איסוף, טיפול וזיהוי בחללי אויב. אם בעבר הטיפול בחללי אויב תפס חלק שולי בפעילות אנשי הרבנות, והתמקד בפינוי גופות בודדות או בהכנת עשרות גופות לקראת עסקת חילופי שבויים, הרי שבמלחמת חרבות ברזל טיפלו אנשי הרבנות בחללי אויב בהיקף שלא נראה כמותו במלחמות העבר של ישראל. טיפול זה כלל פינוי של הגופות, לקיחת דגימות דנ"א לצורך זיהוי ועוד. הצירוף של הפעילות האינטנסיבית ביחד עם היקפי הרוע והאכזריות שנקטו בהם מחבלי החמאס העלו שאלות אמוניות שבאו לידי ביטוי גם בשמות ובכינויים שבהם השתמשו אנשי הרבנות ביחס לאנשי החמאס.

בחודשים האחרונים אני עורך מחקר על פעילותם של אנשי ונשות הרבנות הצבאית במלחמת חרבות ברזל, בדגש על הטיפול בחללים בעוטף עזה ובמחנה שורה. מחקר זה נערך כמחקר איכותני מכיוון שזו המתודולוגיה היעילה ביותר לחשוף משמעויות ופרשנויות המוענקות למציאות על ידי בני האדם מתוך ההנחה ש"מילים הן יותר מאשר אמצעי תקשורת, מילים הן כלי להבניית מציאות". הנחת היסוד של מחקר זה היא הגישה הנרטיבית הטוענת שסיפורים שאנשים מספרים לעצמם מעצבים את תפיסותיהם, רגשותיהם והתנהגותם. סיפורים אלה הם לב המחקר שלפנינו, וניתוחם מאפשר לעמוד על התפיסות והרגשות של אנשי ונשות הרבנות במסגרת תפקידם במלחמה זו.

מחקר זה מתבסס על ראיונות שנערכו עם אנשי ונשות הרבנות הצבאית במטה החיל, בקרב אנשי יחידות הסריקה והקבורה, ובדרג הנפרס של רבני הגדודים, החטיבות והאוגדות, רבני בסיסים ויחידות, נגדי כשרות וזו"ק, רכזי מו"ר ועוד במגוון תפקידים ודרגות. מטרתו של המחקר שלפנינו היא לתאר כיצד תופסים המשתתפים את פעילותם כאנשי רבנות צבאית, במלחמת חרבות ברזל, ועל הדרך שבאו תפיסות אלה לידי ביטוי במלחמה זו. משתתפים רבים אכן ביטאו את קולם האישי, אך חלקם נצמדו יותר להגדרתם כאנשי רבנות, וביקשו לדבר את פעילותה של הרבנות הצבאית כחיל.

במסגרת המחקר התבקשו המשתתפים לתאר בריאיון פתוח את פעילותם בזמן המלחמה. חלק מהם בחרו לספר את סיפורם על ציר כרונולוגי, חלק בחרו לשתף בסיפורים מסוימים, וחלק ביקשו לשתף בלקחים שגיבשו לעצמם במהלך המלחמה. הראיונות נערכו בשתי שיטות עבודה. דרך המלך הייתה הגעה ליחידות עצמן, לחדרי האוכל שלהן לפינות הקפה, לחמלי"ם, לבתי הכנסת ועוד תוך ניסיון לאתר את משתתפים אפשריים למחקר. דרך נוספת הייתה יצירת קשר עם רבני חילות, פיקודים ואגפים, וקבלת פרטי תקשורת של אנשים הרלוונטיים מבחינתם למחקר. גם בשיטה זו השתדלתי להגיע לכלל אנשי הרבנות ביחידה.

ניתוח הראיונות הוא מעשה פרשני בעיקרו, ובמחקר זה הוא נעשה לאור המושג "רלוונטיות פרשנית". על פי מושג זה, כשאירוע או מקרה מסוים מעיר את תשומת ליבו של המשתתף בו, הוא מתאר אותו בצירוף פרשנויות אישיות משלו, ומכך ניתן להבין כי אותו אירוע חרג משגרת האירועים הרגילה שלו ונעשה בעל משמעות בעיניו. אמירותם של הסיפורים שלפנינו, שנשמעו ישירות מפיהם של המשתתפים במחקר, מוצעת כתחליף לתוקף ולמהימנות הנדרשים במחקר כמותי. בהרצאה זו אציג ממצאים ראשונים שעלו בראיונות שערכתי עם אנשי הרבנות ביחס לשפה שבה נקטו ביחס לאנשי החמאס, ולתפיסות האמוניות העומדות, לדבריהם, בבסיס שפה זו.

&

מבט פנימה והחוצה בעקבות אירועי שבעה באוקטובר: פנייה לחברה בישראל ופנייה לקהילה הבינלאומית באמצעות תמונות בפייסבוק

הטראומה של השבעה באוקטובר טלטלה את העם בישראל, העלתה בו תחושות קשות והשפיעה על כל תחומי החיים במדינה. אנשים החלו להעלות לרשתות החברתיות תכנים הקשורים למצב החדש והקשה (בזק, 2023), ובתוך כך העלו תמונות המשלבות רכיבים מילוליים וחזותיים, המחדדות ראייה דיכוטומית (לארי ואחרים, 2023). במחקר הנוכחי נבדק שילוב האופנות המילולית והאופנות החזותית בתמונות שהועלו לפייסבוק על ידי ישראלים במשך כשלושה חודשים משבעה באוקטובר 2023. התמונות נותחו ניתוח תוכן בהקשרן התרבותי והחברתי, וסוגו לפי תמות הפונות לחברה בישראל ולקהילה הבינלאומית. ממצאי המחקר מעידים על התמודדות עם הטראומה הלאומית על ידי התכנסות לקבוצת פנים בעלת זהות לאומית אחת וחיוזוק חוסנה, ועל ידי פנייה לקבוצת חוץ, הקהילה הבינלאומית, לשם קבלת הכרה בפגיעה המוסרית הקשה שחוזה העם בישראל, לשם התרסה כנגד השתיקה הרועמת של העולם, לשם אזהרה כנגד האיום העומד להתרחש במערב, ולשם הבאת הקהילה הבינלאומית לידי מעשה.

מקורות

בן עטר, א', ר' ג' לנגרמן וס' בן אשר (2021). "אנחנו לא פיונים בלוח שחמט": ההתנגשות בין קולו של הממסד לקולות תושבי עוטף עזה ברשתות החברתיות. **עיונים בשפה וחברה** 14, (2-1), עמ' 100-117.

יאיר, ת' (2023). שפת בני הנוער ברשת: הווסטאפ כמרחב חברתי להבעת רגשות. **עיונים בשפה וחברה** 16, עמ' 102-123.

Elran, M., Z. Israeli, C. Padan & A. Altshuler (2015). Social resilience in the Jewish communities around the Gaza Strip Envelope during and after Operation Protective Edge. *Military and Strategic Affairs* 7 (2), pp. 5-31.

Kress, G. (2006). "Screen": metaphors of display, partition, concealment and defence. *Visual Communication* 5 (2), pp. 199-204.

Lerman, K. & R. Ghosh (2010). Information contagion: An empirical study of the spread of news on Digg and Twitter social networks. *Proceedings of the Fourth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media*, pp. 90-97.

Murthy, D. & A. J. Gross (2017). Social media processes in disasters: Implications of emergent technology use. *Social Science Research* 63, pp. 356-370.

&

סמדר כהן

עוטפים ובוכים: על מילון המלחמה בתקשורת ובחברה

ב-7.10.2023 בשעה 6:29 בבוקר, התעוררו תושבי מדינת ישראל לקול אזעקה שבישרה למעשה על תחילתה של מתקפת טרור נוראה, שנרצחו בה 1,400 אנשים, נשים וטף, חיילים ושוטרים, צעירים וצעירות.

כמו במגפת הקורונה, גם במלחמה היו יועצי הלשון לתקשורת שותפים לשאלות של הסברה, הנגשה, מינוח ובחירות לשוניות. במלחמה, כמו במגפה, המילים המשמשות בהסברה, הטון והרוח משפיעים לא רק על התוכן אלא גם על מצב הרוח, על כושר העמידה ועל ההתמודדות של הציבור עם המציאות שנכפתה עליו.

בהרצאתי זו אני מבקשת להציג את "מילון המלחמה" כפי שנאסף אצלי, על שולחנו של יועץ הלשון, ומתוך כך גם להעלות כמה וכמה סוגיות של שפה-חברה-תרבות-פוליטיקה העולות ממנו. אציג גם כמה דילמות, התלבטויות והתחבטויות שהיו מנת

חלקן של יועצי הלשון, ואת ההכרעות בהן. עוד אבקש להראות את השינויים שחלו בשימושי שפה מוכרים, ואת ה"זליגה" של מונחים משדה סמנטי אחד לאחר – ברוח המלחמה. למעשה, בהרצאה זו נוכל לפתוח צוהר ולגלות איך מתעצבת שפה בשעת חירום ומה הכוחות הפועלים בה, תוך כדי התהוותה.

מקורות

שושנה בהט, "דרכה של האקדמיה ללשון העברית בחידושי מילים", לשוננו לעם לח, ט-י (תשמ"ז), עמ'

נפתלי הרץ טור-סיני, "פרקי לשון לעם – מילים שאולות בלשוננו", לשוננו ח (תרצ"ז), עמ' 99-109

חיים רבין, "מילים זרות", בתוך חקרי לשון, ירושלים תשנ"ט, עמ' 162-175

Lundin, C., Hadziabdic, E. & Hjelm, K. Language interpretation conditions and boundaries in multilingual and multicultural emergency healthcare. *BMC Int Health Hum Rights* 18, 23(2018)

Burke, Fintan. 2020. The dangers of misinformation and neglecting linguistic minorities during a pandemic. Available at: <https://horizon-magazine.eu/article/dangers-misinformation-and-neglecting-linguistic-minorities-during-pandemic.html>

<https://www.fmreview.org/sites/default/files/FMRdownloads/en/ukraine/fricke-gusak-kryshstal.pdf>

&

תמר למפרום, ענת רויטר, אסתי תאומים-בן מנחם

שיחות בחברותא בעת מלחמה על טקסטים מקראיים העוסקים במשבר

מצב חירום, מוביל אנשים להתמודדויות קשות ומאתגרות כמו ניתוק חברתי, התעצמות של קשיי קשב, העדר מוטיבציה ללמידה, חרדה כלפי משימות לימודיות או תכנים מורכבים (Lavrysh, at el., 2022). בעת מלחמה, בעקבות חסמים פסיכולוגיים ורגשיים של תלמידים, נדרשים מורים לעקוב אחר מצבם הנפשי של התלמידים, לבצע התערבויות חברתיות, לנהל דיונים פתוחים ולחפש טכניקות יעילות לייצוב תלמידיהם (Velykodna, et al., 2023). לבריש ועמיתיו (Lavrysh, at el., 2022) מצאו שכדי לאפשר לכמה שיותר סטודנטים ללמוד במצב חירום באופן מיטבי, יש צורך בהתאמת הלמידה. התאמה זו כוללת בחירה מושכלת של תכני הקורס והיערכות לשיח מאתגר שעשוי להתעורר. במחקר זה נבחן לימוד בחברותא בעת מלחמה של טקסטים מקראיים העוסקים במצבי משבר. טכניקת הלימוד בחברותא מאפשרת שיח בין עמיתים, וייחודה במשולש הנוצר בה בין שני הלומדים והטקסט (Holzer & Kent 2013). הבחירה במתודה זו נסמכה על מחקרים קודמים שהצביעו על יתרונות הלמידה בחברותא במפגש עם טקסט לא מוכר בעל מטען דתי תרבותי (Teomim-Ben-Menachem & Elkad- Livnat, 2021; Lhman, 2022,2024; Teomim-Ben-Menachem & Livnat, 2021) וכן על מחקרים המצביעים על חשיבות השיחות בין עמיתים בזמן מלחמה דווקא (Velykodna, et al., 2023; Lavrysh, at el., 2022).

מטרת המחקר היא לבחון את מאפייני השיחה בחברותא של סטודנטים מהמסלול היסודי במכללת דוד ילין במפגש עם הטקסט המקראי. לימוד הטקסט בחברותא יעשה בעזרת שאלות מנחות שינתנו על ידי מרצת הקורס (שהיא גם אחת החוקרות). הסוגיות המקראיות שנבחרו למחקר עוסקות במצבי משבר, ומעלות דילמות ערכיות הרלוונטיות גם לימים קשים אלו.

הליך המחקר יכול: שאלון עמדות לכל סטודנט כדי ללמוד על ניסיון קודם בקריאת טקסטים מהמקרא, וכן כדי ללמוד על יחסו ללמידת טקסטים אלו, שיחות לימודיות מוקלטות בחברותא של הסטודנטים עם הטקסט המקראי וכן כתיבת מערך שיעור של כל סטודנט כיתת האימון בעקבות הלימוד בחברותא.

בניתוח השיחות בחברותא ייבחנו הדילמות, הרעיונות, המסקנות והקישורים האינטר-טקסטואליים שהעלו הסטודנטים להוראה במסלול היסודי. באמצעות השיחות נבחן כיצד מהדהדת קריאת הטקסט את המציאות העכשווית בזמן מלחמה בעיני הסטודנטים, ואילו קשרים בין הטקסט והמציאות העכשווית באים לידי ביטוי. בנוסף יבחן יחסם של הסטודנטים אל הטקסט המקראי והשאלות או הדילמות שיעלו אצלם אל מול מצבי המשבר שהטקסט מזמן.

בהרצאה נציג את הרקע למחקר, את דרכי איסוף הנתונים ואת השאלות המרכזיות. בנוסף נציג מחקר גישוש רפלקטיבי שכלל שיחות בחברות של החוקרות על הטקסים שנבחרו, ובחן את יחסן של החוקרות הלומדות אל הטקסט, את מאפייני השיחה ואת הקישורים, המחשבות והשאלות שעלו בעת לימודן את הטקסט בזמן מלחמה.

מקורות

Holzer, E. & Kent, O. (2013). *A Philosophy of Havruta: Understanding and Teaching the Art of Text Study in Pairs*, Academic Studies Press.

Lavrysh, Y., Lytovchenko, I., Lukianenko, V., & Golub, T. (2022). Teaching during the wartime: Experience from Ukraine. *Educational Philosophy and Theory*, 1-8.

Teomim Ben Menachem, E. & Livnat, Z. (2021). Bits of Gold: Women's Metaphors to Describe Havruta Study, *Journal of Jewish Education*, 87, 208-522.

Teomim-Ben Menachem, E., & Elkad-Lehman, I., (2022). How relevant is it? Public Elementary School Teachers Encounter Ancient Jewish Texts. *L1-Educational Studies in Language and Literature*, 22, 1-22.

Velykodna, M., et al. (2023). Primary Education in Wartime: How the Russian Invasion Affected Ukrainian Teachers and the Educational Process in Kryvyi Rih. *Romanian Journal for Multidimensional Education*, 15(1), 285-309. <https://doi/10.18662/rrem/15.1/697>.

&

אמאן אבו-זאיד עראר

Political and national identity challenges among female Arab teachers in Jewish schools

This research explores the political and national identity challenges facing female minoritized Arab teachers in the Jewish ethnocentric education system amidst a contested political reality, with a particular focus on the period following the political conflict in April 2021. Utilizing a qualitative research design, interviews were conducted with 20 Arab female teachers teaching in segregated Jewish education systems, most of them are language teachers. This effort aimed to unravel their unique challenges related to political and national identity in a context of national and political contestation. The study was driven by the following questions: (1) What are the ethnic challenges minoritized Arab women encounter in their induction into Jewish segregated schools? (2) How do these teachers cope with ethnic and political reality?

The theoretical framework for this study combines Realistic Conflict Theory (RCT), Social Identity Theory, and Social Contact Theory to explore the experiences of Arab female teachers working in the Jewish education system. The (RCT) examines how competition over resources and conflicting goals between groups can lead to tension and hostility. Social Identity Theory focuses on how individuals' self-concepts are derived from their membership in social groups, which can influence intergroup behavior and attitudes. Social Contact Theory posits that under certain conditions, interpersonal contact between members of different groups can reduce prejudice and improve intergroup relations. These theories are used to understand the dynamics and interactions within the social and educational contexts of the studied population.

The findings illuminate the complexities of integrating Arab women teachers into the Jewish education system and challenge the prevailing state of segregation in education and broader Israeli society. The induction of these teachers into Jewish schools is marked by various coping challenges, with engagement

within the school community revealing a rich array of ethnic and political challenges, including dealing with discrimination and racism. This issue became more pronounced and escalated in the wake of the armed political conflict in Gaza, which further complicated circles of belonging and identity formation for these teachers within their school communities.

This research, which forms part of my dissertation under the mentorship of Prof. Michal Tannenbaum at Tel Aviv University, makes significant contributions to theory, policy, and praxis by reconceptualizing the induction of endogenous minorities into ethnically segregated systems and how they cope in an environment of constant conflict, especially in light of the data collected after the political conflict in April 2021. In addition, the research results and conclusions will refer to the October 7th attack and the Israel-Hamas war and their impact on Arab teachers.

Keywords: endogenous, minority, induction, conflict, Arab teachers, Jewish schools, integration, political conflict, identity.

&

אופיר כרמל פופליגר

Documenting the Arabic Dialect of Masāfer Yaṭṭā Following October 7th

Masāfer Yaṭṭā is a collection of small villages near the city of Yaṭṭā in the southern Hebron Hills. The villages' residents are most likely descended from residents of Yaṭṭā. The city's growing population and some residents' primary reliance on herding and agriculture have led them to leave Yaṭṭā for a few months a year. Most of the villages later became permanent domiciles, with residents living principally in caves. These inhabitants were living a semi-nomadic lifestyle. Their dialect is of interest, among other reasons, because they are at an intersection of two social groups: the rural and the nomadic.

Opposed to many Palestinian dialects, the dialect of Masāfer Yaṭṭā has not been documented at all so far. The lack of documentation may be due to the villages' rurality and the inconvenience of conducting research and documentation in the area. The marginality of these communities is exemplified by their complete absence from the British Census of Palestine, conducted in 1931. At least some of those communities were present at the time, as they have been mentioned in maps and European travellers' books since the 19th century. As rural and conservative communities, their dialect has likely preserved ancient characteristics of the Arabic language better than other dialects.

Like other linguistically conservative dialects, the Masāfer Yaṭṭā dialect is changing due to encounters with speakers of other Arabic dialects, as well as speakers of other languages. However, the Masāfer Yaṭṭā dialect is uniquely threatened, as the existence of the communities itself is under threat. During the 1980s, the area was designated a live fire training zone for the Israeli army. In 2022, after a lengthy legal battle, the Israeli Supreme Court approved the designation of the area as a live fire training zone, thereby granting the IDF permission to demolish some of the Masāfer Yaṭṭā villages. In addition to those threats on the dialect, the people of Masāfer Yaṭṭā are in even greater danger following the horrific Hamas attacks on Israel on October 7th. Since the Hamas attacks, both settlers in the area and the Israeli establishment responded by harassing and sometimes attacking the villagers of Masāfer Yaṭṭā. Due to similar attacks, several Palestinian communities in the West Bank have already fled and dispersed, leaving unrecorded and under-researched history and dialects.

The objective of this project is to conserve the Masāfer Yaṭṭā dialect and the culture it embodies. These

recordings are valuable, as they contain linguistic and cultural features of great importance, passed down orally and never previously recorded.

As part of the research, I have visited Masāfer Yaṭṭā regularly and recorded some personal stories of the older speakers. This was made possible with the help of the Village's group, a group of Israeli individuals who support Palestinian communities in the area. The personal stories evoke a strong emotional response, a feature that elicits a more casual and spontaneous speech. Later, I began documenting folk songs sung in diverse circumstances and various aspects of life.

The dialect's research is at its very beginning, and it is still hard to determine which of the linguistic features recorded are representative of the dialect and which are idiosyncratic. Hence, any claims made at this stage should be made carefully. Still, we can tentatively point to a few grammatical features. Lexically, there is a usage of less common words, for example, the word 'igeb (offspring). Phonetically, the Bedouin influence on the dialect is observed, as the Proto-Semitic *q is pronounced as /g/. Morphologically, there are several forms for the feminine ordinal number "first". In this dialect, the form used is 'awwal-ā, consisting of the masculine form followed by a feminine suffix.

In this presentation, I will present the Masāfer Yaṭṭā communities, the importance of documenting this dialect and some of my personal experiences documenting in the area. More examples of the dialect's features will be demonstrated by a recording conducted in a small village consisting of a single family located within the live fire training zone.

&

הילה שובלי-פולק

'שגרת חירום' – תפקיד הלשון בעת מלחמה

חמש שעות לאחר שחמאס פתח במתקפת פתע על ישראל בשבעה באוקטובר, הצהיר ראש הממשלה בנימין נתניהו: "אזרחי ישראל, אנחנו במלחמה". בהצהרה זו, המהווה פעולת דיבור דקלרטיבית (Searl, 1976) שתפקידה ליידיע את הציבור שמתקיים מצב של מלחמה (לבנת, 2014), נתניהו תיאר את המציאות החדשה השונה ממה שהיה מוכר לציבור עד כה, באמצעות הבהרת הבחירה הלקסיקלית, כפי שהוסיף בהצהרתו: "לא במבצע, לא בסבבים". במלחמה". ואכן, בהמשך להצהרה זו הופעל סעיף 40 ב"חוק יסוד: הממשלה" שעניינו הכרזת מלחמה ונקיטת פעולה צבאית משמעותית, גיוס מילואים נרחב, חסימות צירים ומצב מיוחד בעורף. נתניהו חתם את הצהרתו במסר: "אנחנו במלחמה ואנחנו ננצח בה".

מרגע הצהרתו של נתניהו למעשה גויסה גם הלשון למלחמה, וקיבלה תפקיד במאמץ ההסברתי, בניסיון להשפיע על השיח ובעיצוב התודעה של הציבור באמצעות יסודות לשוניים ברמות שונות (Flowerdew, 2008). כך למשל, המצב המיוחד בעורף מוגדר על ידי פיקוד העורף באמצעות האוקסימורון 'שגרת חירום'. בעזרת האוקסימורון, הכולל שני יסודות המנוגדים זה לזה, המציאות הנתפסת כבלתי-אפשרית לקיום שגרה בזמן מלחמה, מקבלת מסגור על ידי גוף סמכותי במטרה ליצור תודעה של חוסן לאומי ועורף חזק, התורמים למאמץ המלחמתי ודרושים לניצחון במערכה. דוגמה אחרת בלטה בעיקר בתחילת המלחמה בהצבת הסיסמות האינקלוסיביות 'יחד ננצח' ו'חזקים ביחד' באופן קבוע על המרקע לצד מספרי ערוצי החדשות. בעזרת מיקוד סיסמות אלו יש ניסיון גלוי ומכוון באמצעי התקשורת להפגין סולידריות עם תכנים שנתפסו על ידם כמשקפים בעת הזאת רצון העם – משיח מפלג, שהיה השיח השלט עד שבעה באוקטובר על רקע הרפורמה המשפטית, לשיח מקרב, המבוסס במסרים מפורשים של אחדות, ניצחון ותקווה. מסרים דומים, המובעים בסיסמות אינקלוסיביות להרמת המורל הלאומי וליצירת חוסן, הופיעו גם בתשדירי הפרסומות באותה העת, כמו הסיסמה "כי בעיקר עכשיו כולנו מאוחדים" של קופת חולים מאוחדת, או "נעבור את הדרך הזאת יחד" של משרד התחבורה.

ההרצאה תדון אפוא בשאלת תפקיד הלשון במלחמת 'חרבות ברזל', וכיצד קודים לשוניים (יאקובסון, 1986) מעבירים מסרים ואינם משקפים מציאות אובייקטיבית, כי אם אידאולוגיה או פרשנות של המציאות (מוצ'ניק, 2009), במיוחד בזמן מלחמה

(Lakoff, 2003). הדיון יתמקד בכך שבעת הזאת הפונקציה הרפרנציאלית של הלשון, בתיאור את המציאות ובהצבעתה על דברים בעולם, קשורה ישירות וביתר שאת בפונקציה המטא-לשונית. הדילמות הלשוניות השונות (למשל 'עוטף עזה'/'עוטף ישראל'/'הנגב המערבי'; 'הפסקת אש'/'הפוגת אש'/'הפוגה הומניטרית' או הצעת שמות חלופיים למלחמת 'חרבות ברזל') נידונות או מוכרעות באופן המוביל לשיוזם המתאים ביותר לתיאור המציאות או לפרשנותה, ולבחירה הלקסיקלית המדויקת כדי לבטא אידאולוגיה מסוימת. המסר מועבר באופן המבליט תמה כזאת או אחרת בניסיון להשפיע על השיח ולעצב תודעה. במסגרת הדיון יובאו דוגמות לבחירות לשוניות ולניסוח מסרים בהתאם לתמות העיקריות שחזרו ובלטו בששת החודשים הראשונים למלחמה – בדבריהם של נבחרי ציבור, בעלי תפקידים ציבוריים, גופים סמכותיים או אזרחים; באמצעי התקשורת; בתשדירי הפרסומות; בשלטי חוצות; ברשתות החברתיות ובשירים במוזיקה הפופולרית.

יאקובסון, ר' (1986). בלשנות ופואטיקה. בתוך: א' אבן-זוהר וג' טורי (עורכים). סמיוטיקה, בלשנות, פואטיקה: מבחר מאמרים. תל-אביב: מכון פורטר והקיבוץ המאוחד, עמ' 138-166.

לבנת, ז' (2014). יסודות תורת המשמעות: סמנטיקה ופרגמטיקה כרכים א' ו-ב! תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

מוצ'ניק, מ' (2009). 'פצצה חכמה' ו'אש ידידותית': השימוש בלשון להסוואת האלימות. בתוך: י' גתי (עורך). מילה בסלע: רטוריקה עכשיו. עפולה: המכללה האקדמית עמק יזרעאל. עמ' 114-129.

Flowerdew, J. (2008). Critical discourse analysis and strategies of resistance. In: V.K Bhatia, J. Flowerdew & R.H. Jones (eds.). *Advances in Discourse Studies*. London & New York: Routledge. Pp.153-169.

Lakoff, G. (2003), "Metaphor and War, Again". <https://escholarship.org/uc/item/32b962zb#main>

Searle, J.R. (1976). A classification of illocutionary acts. *Language in Society* 5 (1). pp. 1-23.

&

ברוך שומרון

October 7 in real-time: When the mass media went off script

Early Saturday morning October 7th, Hamas and other Palestinian militant organizations situated in the Gaza Strip initiated a surprise attack on neighboring Israel. The attack comprised a ground invasion of thousands of gunmen into Southern Israeli towns and military bases as well as firing thousands of rockets into Israel. On the Israeli side, 1,145 people were killed (about two-thirds civilians), and 253 people were kidnapped to the Gaza Strip. This attack, unusual in its scale and characteristics, is the last in a series of armed conflicts between Israelis and Palestinians in Gaza and is contextualized in the larger long-lasting Israeli-Palestinian conflict.

During the first few hours of this invasion-attack, the Israeli public reportedly found itself uninformed and in a chaotic state of uncertainty with many individuals exposed to life-threatening circumstances. Indeed, formal security organizations and government services reportedly found themselves in the same situation as the public, uninformed and with difficulty functioning. We suggest, that during these crucial hours, the mass media, and in particular the Israeli broadcast media, played a formidable role in informing the public and government agencies alike, enabling them to function and make informed decisions during this catastrophe. Moreover, we suggest that this media functioning was extraordinary in these circumstances, as the Israeli mass media itself was left with formal traditional sources inaccessible or uninformed.

The study comprises of a qualitative thematic content analysis of Channel 12, the most popular Israeli mainstream broadcast media. The content includes all broadcast content on October 7, on this channel, between 6:30 a.m. when the first reports of the attack were broadcasted until 3:00 p.m. This time frame

represents most of the attack and the time it took security organizations and volunteers to reportedly neutralize the threat in most affected areas.

The findings reveal two main themes concerning the media's role during the attack:

(1) The content – the media successfully made sense of the happenings in the early hours of the attack, and plausibly played an important role in informing civilians and security forces on both the big picture and the details of the attack.

(2) The technique – with little ability to verify reported information, journalists relied heavily on non-traditional unverified sources including eyewitness accounts (e.g., live call-ins, messages, and phone calls from residents in the affected areas) and information and visuals originating from social media platforms.

We suggest these empirical findings should be interpreted through the justice-based framework of the capabilities approach (Sen, 2009). This approach which focuses on the opportunities of individuals to pursue their freedoms and rights, advantageously contextualizes the role played by mass media during the attack as enabling individuals to realize two central capabilities: to be secure and to be informed (Shomron and Schejter, 2022). Thus, this study not only reveals the extraordinary functioning of the broadcast media during a chaotic invasion-attack when other formal organizations were reportedly unfunctional but contextualizes this functioning as capability-enabling reflecting the important role of media in society.

Sen, A. (2009). *The Idea of Justice*. Penguin Books. <https://doi.org/10.4159/9780674054578>

Shomron, B., & Schejter, A. (2022). Diversity in broadcasting as an enabler of capabilities: The case of Palestinian-Israeli women on public and commercial radio and television. *Feminist Media Studies*, 22(2), 390–408. <https://doi.org/10.1080/14680777.2020.1804978>

&

עאדל שקור

"מבול אלאקצא" אל מול "חרבות ברזל": מטפורות נמכשיר רטורי בשידורי ערוץ אל-ג'זירה וערוץ 12

מטרת ההרצאה המוצעת להשוות בין המטפורות שאותרו בערוץ אל-ג'זירה הנחשב שופר לחמאס ובערוץ 12 הישראלי מתחילת המלחמה ב-7 באוקטובר 2023 ועד 11 בנובמבר 2023. הרצאה זו נשענת על תיאוריית המטפורה הקונספטואלית של לקוף וג'ונסון, ומבליטה את תחומי המקור שכל ערוץ נשען עליהם כדי להמשיג תחומי יעד מסוימים. שאלות המחקר הן אילו תחומי מקור עלו בכל ערוץ, וכיצד תחומים אלה ממשיגים היבטים שונים שכל ערוץ רצה להמשיג על הצד השני.

ניתוח תחומי המקור אפשר להראות את ההבדלים בין שני הערוצים. הניתוח הראה שערוץ אל-ג'זירה המשיג את הצד הישראלי כפושע מלחמה נאצי, כופר באלוהים, וככזה הוא ראוי לעונש, חלש בכוחותיו הצבאיים ובהנהגתו הצבאית וטרף קל שאין לו סיכוי לשרוד. ערוץ 12 המשיג את חמאס ולוחמיו כארגון חייטי נטול צלם אנוש, כוחות רשע, פושעי מלחמה נאצים ואנשים בני מוות שחיסולם בהישג יד. במקרים רבים השתמש כל צד באותם תחומי מקור כדי להבליט היבטים שונים אצל הצד השני ולמסגר אותו בדרך מסוימת, וכך ליצור מניפולציות רגשיות המשפיעות על הקהל הרחב ומצדיקות את הצורך במלחמה.

את הנתונים שאספתי מערוץ אלג'זירה תרגמתי לעברית. האיסוף התבסס על צפייה במהדורות החדשות המרכזיות בשני הערוצים יחד בזמנים חופפים ובמשך חמש שעות כל יום. איסוף המבנים המטפוריים הראה שקיימות מטפורות חד-מיליות כגון שם הפעולה המטפורי לפיפה (التفاف), שהופק בערוץ אל-ג'זירה, המתאר את כוחות ההתנגדות הפלסטיניים לצד החזיתות השונות כגון חיזבאללה בגבול הצפוני, הפלסטיניים ביהודה ושומרון והערבים במזרח ירושלים כחיות טרף שצדות בלהקה ומלפפות את הטרף, ומולן אין לו סיכוי לשרוד. נכללו גם מטפורות ברצף של מילים, כגון הצירוף המטפורי 'איש מוות מהלך' שאותר בערוץ 12 והמתאר את חיסולו של מנהיג חמאס כעניין של זמן. הכנתי שתי רשימות של מטפורות שאותרו בכל ערוץ.

גבריאל-נורי, ד' (2011). מטפורות מלחמה כעסקי נשים. **פנים** 56, עמ' 90-93.

Gavriely-Nuri, D. (2009). Friendly fire: War-normalizing metaphors in the Israeli political discourse. *Journal of Peace Education* 6 (2), pp. 153-169.

Kupferberg, I. & D. Green (2008). Narrators defend their side of the story metaphorically at troubled narrative junctions. *Narrative Inquiry* 18, pp. 258-273.

Reisigl, M. & R. Wodak (2001). *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Anti-Semitism*. London: Routledge.

Rouhi, M. & M. Mahand (2001). Animal metaphor in cognitive linguistics. *Psychology Research* 1 (4), pp. 251-254.

Shakkour, A. & A. A. Mari (2020). The formulation of metaphors in the political discourse of Arab politicians in the state of Israel. *Hebrew Studies* 61, pp. 299-331

&

שפת המחאה

מיכל אורנן-אפרת

תפקידי האינטרטקסטואליות שבשלטי ההפגנות בשיח המשבר הפוליטי – ישראל 2023: מקרה בוחן

לאחר הניצחון בבחירות 2022 פתחו הקואליציה והממשלה במאמץ חקיקה שמטרתו לכונן את שכינו "רפורמה (משפטית)". המהלך נענה בהתנגדות ציבור הרואה בכך "מהפכה (משטרית)", המסכנת את מעמד ישראל כמדינה דמוקרטית, באימה על הפרדת הרשויות.

האינטרטקסטואליות, היינו – העלאה של טקסט חיצוני בטקסט נוכחי, בוראת מרחב ביניים של מסרים, והיא בלטה בשלטים שהיו מרכיב דומיננטי בשיח הפוליטי של ההפגנות משבר – ישראל 2023. אלה ישמשו מקרה בוחן לבדיקה: אילו תפקידים משרתת האינטרטקסטואליות הלשונית שבשלטי ההפגנות? והאם יש הבדל בין הצדדים באופן שימושם באינטרטקסטואליות וביעדיהם בשימוש בה?

מניתוח טקסטואלי-איכותני של 105 שלטים, שתועדו במרחב הציבורי בהפגנות תומכי הרפורמה ובהפגנות מתנגדי המהפכה, עולה כי למרות ההעדפה הבולטת לשימוש באינטרטקסטואליות בקרב המתנגדים, כל צד משתמש באינטרטקסטואליות כדי לנכס לעצמו את שזוהה עם הצד השני: תומכי הרפורמה – תמות של קדמה וצדק מחאתי, ומתנגדי המהפכה – תמות לאומיות ויהודיות. בנוסף, הצדדים משתמשים באינטרטקסטואליות באופנים שונים ליצירת מומנטום, ליצירת אפקט של אוניברסליות וליצירת בולטות דרך הזרה. השימוש השונה מוסבר בקשר שבין אינטרטקסטואליות, יצירתיות וקונפורמיזם, ונקשר גם בהבדל במעמד הצדדים במשבר (ובתדירות ההפגנות בהתאם).

מקורות

אפרת, מ' (2014). **מדברים שתיקה – עיון בלשוני בשתיקה כאמצעי הבעה**. ירושלים: מאגנס.

שקדי, א' (2003). **מילים המנסות לגעת**. תל אביב: רמות, אוניברסיטת תל אביב.

Ben-Said, S. & L. Kasanga (2016). The Discourse of protest: Frames of identity, intertextuality, and interdiscursivity. In: R. Blackwood, E. Lanza & H. Woldemariam (eds.). *Negotiating and Contesting Identities in Linguistic Landscapes*. London, UK: Bloomsbury, pp. 71-83.

Graham, A. (2000). Intertextuality. London and New York: Routledge.

Hatuka, T. (2023). Public space and public rituals: Engagement and protest in the digital age. Urban Studies 60 (2), pp. 379-392.

Laskin, A. V. & Y. A. Laskin (2022). Memes: Interactive creative intertextuality on social media.

Philipps, A. (2012). Visual protest material as empirical data. Visual Communication 11, pp. 3-21.

Solomon, S. & K. Gal (2022). On pride, flags and flowers: Jerusalem's public parades as a mechanism for (de)radicalisation. Religions 13 (12), pp. 1190.

&

תהילה גאדו

שימוש של חרדים בדימויים מהשואה באינטראקציה עם המשטרה הישראלית

מילות מפתח: משטרה, חרדים, שואה, נאצים, אנטישמיות.

הקהילה החרדית נוסדה באירופה כתגובת נגד לתנועת ההשכלה, המודרנה והחילון, והתקיימה כקהילה בדלנית. לפני קום המדינה ואחריה ראתה היהדות החרדית את הציונות כאיום, הממשיך את האיום שחוותה מן ההשכלה, החילון והמודרנה באירופה. לפיכך, ממשיכה הקהילה החרדית בהתנהלותה הבדלנית בישראל גם כיום. מעבר לכך, הקהילה החרדית, וזרמיה השמרניים בפרט, המבקשים להתנהל כאוטונומיה, חיים עם נרטיב של נרדפות, קיפוח ואפליה מצד המדינה ומוסדותיה. מציאות זו משמשת מקור לעימותים בין הקהילה החרדית לבין המדינה ומוסדותיה. המשטרה מסמלת את סמכותה של המדינה, ולפיכך, יש להם התנגדות כלפיה. האינטראקציה עם המשטרה אינה נוכחת באופן משמעותי בימי השיגרה ברחוב החרדי, שאף נמנע משירותיה, אך היא נוכחת בעיקר באירועים בהם המשטרה נדרשת להתערב. במצבים אלה מתחדדים ההתנגדות למשטרה ולמדינה והרצון להיבדל מהן.

במחקר שבו עסקתי ביחסי חרדים-משטרה, וכלל סקירת עיתונות חרדית, ראיונות נרטיביים עם 53 מראיינים משני סוגים: אישיים עם אנשי מפתח חרדים, וקבוצתיים עם גברים ונשים חרדים, מצאתי כי בשיח של חרדים אודות המשטרה ונגדה נוכחים אלמנטים מזיכרון השואה וסימבולים המסמלים אותה, כמו הביטויים: 'נאצים', 'גרמנים', המיוחסים לאנשי משטרה, או 'שואה', 'אנטישמיות' המיוחסים לחוויית קורבנות. ממצאים אלה מתקשרים לתיעודים היסטוריים קודמים של חרדים, בעיקר מקבוצות קיצוניות כמו נטורי קרתא שעשו שימוש בדימויים אלו כנגד שוטרים, בעיקר בהפגנות.

את הממצאים הללו אבקש להבין, לנתח ולפרש בשני רבדים: ברובד פנים קהילתי וברובד חוץ קהילתי. ברובד פנים קהילתי אציע להבין את התופעה על רקע עיצוב תודעת השואה וזיכרונה בקרב הקהילה החרדית בישראל. אתייחס לזיכרון הקולקטיבי ככזה ששומר על תחושת סולידריות חברתית (דורקהיים), והבעת מחאה כהזדמנות לבסס תודעה וזיכרון קולקטיביים, כמו גם למשמעותו של זיכרון כזה לביסוס נרטיב פנים קהילתי. נראה כי השימוש בשפה הוא מנוף לביסוס נרטיב זה: השאלת מושג של הדרה ('נאצי-סמל הרוע) והחלתו באופן לא נורמטיבי, אלא מטפורי, על מי שהחברה רוצה להדיר מייצר נרטיב נוסף. השימוש בביטויים חריגים (כמו 'נאצים') מציב את מושאי הכינוי במרחב נגדי לנורמטיביות של הקבוצה.

ברובד חוץ קהילתי אציע להביט על התנהלותם של חרדים באינטראקציה עם המשטרה ככלי להבנת יחסם כלפי המדינה, תוך התייחסות להתנהלותם כקבוצת מיעוט בעלת תודעת מיעוט בתוך חברת רוב. השימוש בשפה מדירה כלפי מייצגי המדינה הוא דוגמה לעבודת גבול וניהול משא ומתן ביחס למי בפנים ומי בחוץ, על ידי הוצאה החוצה את מי שאינו ראוי להיכלל בקבוצה.

&

מ"אני" – ל"הנני": עיון בשלטים הוראתיים במתחמי הרכבת (2020-2021) ובשלטי חוצות בעקבות המחאה ומלחמת 'חרבות ברזל' (2023)

מטרת המחקר לחשוף אספקט לשוני מיוחד ואף מפתיע המופיע בשלטים המופיעים בשנים 2020-2021 ברכבת ישראל ולטעון כי בניסוח החדש, ניסוח של "דרך ארץ", אפשר להראות כיצד הלשון חושפת את הערכים העומדים בבסיסה של המסגרת החברתית שלנו ואת התמורות שחלות בהם. כמו כן להצביע על כוחם של תהליכים חברתיים, תרבותיים ולאומיים בעיצוב השיח התקשורתי והנוף הלשוני העכשווי בחברה הישראלית. אראה טענה זו גם באמצעות ניתוח שלטי המחאה כנגד הרפורמה המשפטית/המהפכה המשטרית ומלחמת 'חרבות ברזל' (2023).

הרקע התיאורטי של המחקר הוא הבסיס לשיטת הניתוח והפרשנות שנקטתי במחקר, והוא כולל סקירת ספרות על נוף לשוני, על תיאוריית פעולות הדיבור, על תיאוריית הנימוס וכן מוצגת תשתית סוציולוגית לפענוח השלטים.

ניתוח שלטי הרכבת החדשים מאפיין את המציאות שקדמה לאירועי 7 באוקטובר ולמלחמת 'חרבות ברזל', מציאות שבה ה"אני" עומד במרכז ולאחר מכן המדינה. ניתוח שלטי המחאה ושלטי החוצות במלחמה מסמנים מעבר ל"הנני" – הנה אני מוכן. מנקודת מבט תרבותית אפשר לומר שסוג הסימנים בשלטים מייצג את השינויים והתהליכים בהווה החברתית הישראלית כחברה מערבית בכלל ואת השינוי באתוס הישראלי בפרט.

מקורות

דהאמשה, ע' (2018). הזרה מבפנים: עברית וערבית בשלטי השמות שקבע הריבון הישראלי בתרשיחא הערבית. בתוך: ר' בן-שחר ונ' בן ארי (עורכות). **העברית שפה חיה**. תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, כרך ח, עמ' 101-125

מוצ'ניק, מ' (תשס"ו-תשס"ז). פניות של ריחוק ופניות של קרבה. **העברית ואחיותיה** ו-ז, עמ' 141-161

עמית-כהן, ע' וי' שלהב (2011). שלטים וכרזות כמעצבי תרבות: נוסטלגיה מול עבר נוכח. בתוך: א' סופר, י' מעוז ור' כהן-ספר (עורכים), **תבניות נופים תרבותיים, קתדרת חייקין לגיאואסטטטיקה**. חיפה: אוניברסיטת חיפה, עמ' 183-203

Ben-Rafael, E., E. Shohamy, M. H. Amara & N. Trumper-Hecht (2006). Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel. *International Journal of Multilingualism* 3 (1), pp. 7-30.

Schuster, M. (2012). Language accessibility of signage in public settings: A case study of a health care service. *Southern African Linguistics & Applied Language Studies* 30 (3), pp. 311-324.

Shohamy, E. & M. Abu Ghazaleh-Mahajneh (2012). Linguistic landscape as a tool for interpreting language vitality: Arabic as a "minority" language in Israel. In: D. Gorter, H. F. Marten & L. Van Mensel (eds.), *Minority Languages in the Linguistic Landscape*. Basingstoke: Palgrave-Macmillan, pp. 89-106.

&

מירי כהן-אחדות

"חורבן הבית" – אינטרסקטואליות אפוקליפטית בשיח הציבורי בתקופת המחאה נגד הרפורמה המשפטית בישראל

"חורבן הבית השלישי", "שישה באב", "ממשלת החורבן" – אלו הן דוגמאות ספורות לשלטים אופייניים להפגנות המחאה שהתקיימו בישראל בשנת 2023, נגד הרפורמה המשפטית שביקשה להעביר הממשלה (שורץ, 2023). ההרצאה המוצעת מבוססת על מחקר משותף של חוקרת דתות וחוקרת לשון עברית, ומתמקדת ברבדים הפוליטיים-תיאולוגיים של השיח הציבורי בזמן המחאה. נבקש להראות כי שני המחנות שהתגבשו בזמן המחאה – הן תומכי הרפורמה המשפטית מטעם הממשלה והן מתנגדיה (הידועים גם בשם "המחנה הליברלי") – פועלים בתוך מערכת דימויים יהודית-אפוקליפטית. מערכת דימויים זו סובבת סביב חורבן בית המקדש בתור הטרומה היהודית היסודית, טראומה שבתוכה ומתוכה מכוננת באופן דיאלקטי גם

ההרצאה תציג ניתוח סמנטי ופרגמטי של טקסטים שונים מן השיח הציבורי של תקופת המחאה נגד ההפיכה המשפטית – שלטי מחאה בכבישים וברחובות, פרסומים ברשתות חברתיות, ראיונות וכתבות בעיתונות – תוך התמקדות במאפיינים האינטרטקסטואליים שלהם. האופי האינטרטקסטואלי של שלטי מחאה בישראל נחקר זה לא כבר (שוקרון נגר, 2014) ואף בהקשר של המחאה נגד ההפיכה המשפטית בשנת 2023 (אורנן-אפרת, 2024), אולם ההרצאה הנוכחית תתמקד בהיבט אינטרטקסטואלי מסוים, והוא הדהודים של המושג הדיאלקטי "חורבן/גאולה" בשיח הציבורי בזמן המחאה והשתמעויותיהם החברתיות-פוליטיות.

הדיון הבלשני בהרצאה יתקיים בשני מוקדים עיקריים. המוקד הראשון הוא דיון סמנטי במושג "בית" על שלטי המחאה – משמעויותיו המטפוריות והמטונימיות ("מ"בית המקדש" ועד "הבית הלאומי"), התהליכים הסמנטיים שהוא פועל בתוכם ובעקבותיהם המטען הריגושי שהוא מכיל בשיח הישראלי העכשווי ("חורבן הבית").

המוקד השני הוא דיון פרגמטי בהדהודים לשוניים של מערכת הדימויים הדיאלקטית חורבן/גאולה. אבחן סוגים שונים של הדהודים (לדוגמה, הדהודים אירוניים מול הדהודים תומכים), ואעמוד על האופן שבו הדהודים מתפקדים מבחינה פרגמטית בטקסט: כיצד היחסים בין המבע הראשוני להדהוד שלו – בין היתר הקרבה, המרחק והזרות ביניהם – משפיעים על משמעותו בקרב קבוצות נמענים שונים, ועל אופני הפיענוח שלו.

ממצאי הניתוח הבלשני של הסוגיה החברתית הזו מאירים מאפייני זהות דיסקורסיביים של שני צידי המחאה. על אף העימות הפוליטי (ואולי בגללו) נחשף מכנה משותף עמוק ביניהם, תשתית ארכיטיפית של דימויי חורבן-גאולה והאופן שבו הם מעצבים את תפיסת המציאות החברתית העכשווית שלהם.

מקורות

אורנן-אפרת, מ' (2024), תפקידי האינטרטקסטואליות שבשלטי ההפגנות בשיח המשבר הפוליטי – ישראל 2023: מקרה בוחן. עיונים בשפה וחברה 17, 14–42.

שוקרון-נגר, פ' (2014), מחאת העם בסיסמאות תעמולה. עיונים בשפה וחברה 6(2), 28–48.

שורץ, א' (2023), דמוקרטיה או מרד: על עבודת משמעות וכינונו של משבר. סוציולוגיה ישראלית כד (2), 192–205.

&

זהר לבנת, איילת כהן

אמצעי המחשה חזותיים בנאומים פוליטיים: כוחה של עדות אישית כטיעון

ההרצאה תעסוק במגוון של אמצעי המחשה המשולבים בנאומים פוליטיים, שאותם נארגן על פני שלושה רצפים בלתי תלויים זה בזה הקשורים לאופיים המימטי, כלומר לקשר שהם מדגימים בין המסמן למסומן: מידת הקונקרטיזציה שלהם, הקשר בין הייצוג החזותי למציאות המתממש בהם, והשאלה במה הקהל מצופה להאמין.

נציג כמה דוגמאות מנאומים של מנהיגים ישראליים, המדגימים את תפקידם של עצמים ובני אדם כטיעונים חזותיים (Kohn, 2020; Groarke, 2017; Tseronis, 2013), ונבחן כיצד הם משולבים בנאום ומשרתים אותו.

על רקע זה, נציג אמצעי המחשה שלא זכה לתשומת לב רבה במחקר: תיאור מילולי של סצנה המעלה תמונה, שנכנה אותו visualized scene. לאמצעי זה כוח מיוחד, שנדגים אותו באמצעות שני מקרים שבמוקדם פגיעה באזרחים ישראלים: נאום של ראש הממשלה לפיד בעצרת האו"ם בתאריך 22.9.2022, שבו תיאר את המתרחש בביתו בעת מתקפת טילים תוך אזכור בתו שעל הרצף האוטיסטי, ודבריה של אגם גולדשטיין-אלמוג בת ה-18, שנחטפה לעזה ב-7.10.2023 ושחררה לאחר 51 יום.

נאומה של גולדשטיין-אלמוג, שנישא בעצרת בכיכר החטופים בתאריך 3.1.2024, הוא טקסט טיעוני שמטרתו להבהיר את הדחיפות שבהשבת החטופות, והוא מנוסח כמכתב הפונה אליהן בהבעת דאגה לשלומן. באופן עקיף, הייתה זו הפעם הראשונה

שבה נמסרה לציבור באופן פומבי עדות על מצבן ועל הפגיעות שהן חוות. העדות לאקונית ומחייבת השלמת פערים רבים, ואנו נטען כי תכונה זו אופיינית ל-visualized scene כמחשה, וזו אחת התכונות המעניקות לאמצעי זה כוח רטורי. תכונה נוספת היא כוחה של העדות האישית כמעידה על כנות, במיוחד על רקע אי האמון המובע כיום כלפי מידת האותנטיות של אמצעים חזותיים כתמונות וסרטונים.

מקורות

Groarke, L. (2017). Editorial cartoons and ART: Arguing with Pinocchio. In Tseronis, Assimakis and Charles Forceville (eds). *Multimodal Argumentation and Rhetoric in Media Genres*. John Benjamins Publishing Company, pp. 81-110.

Kohn, A. (2020). Props as visual arguments in the political speeches of Binyamin Netanyahu. *Social Semiotics*, 33(2): 373-394.

Tseronis, A. (2013). Argumentative functions of visuals: beyond claiming and justifying. In D. Mohammed, & M. Lewiński (Eds.), *Virtues of Argumentation: Proceedings of the 10th International Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation (OSSA)*, 22-26 May 2013 Windsor, ON: OSSA.

&

דנה מאיר

Action research examining the products and process of multilingual students creating graffiti in the schoolyard

In the past few decades, there has been vast migration and movement of people at local and global levels, with Israel as no exception. Most schools in Israel hold a monolingual Hebrew policy with a special status for English. In schools with many first and second-generation students, students' home languages are overlooked and are often off-limits. This affects students' achievements and their sense of well-being. Research in linguistic landscape (LL) shows that teaching LL has many benefits in the education of multilingual students. It can increase the student's awareness of their environment, help them notice language visibility, make them aware of their social identities, and consider the power relations between different linguistic groups (Goldstein-Havetzki, 2011; Hayik, 2017; Malinowski, 2008; Shohamy & Ghazaleh-Mahajneh, 2012). LL can also be used as a tool for activism and change when students are asked to become aware of social injustice in LL and modify them by introducing more just messages (Shohamy & Pennycook, 2021).

This action research aims to take the LL research in education one step further by experimenting with research whereby students create a new form of LL in their school with multilingual graffiti. In a three-phase process, a linguistically diverse group of eight 10th-grade students, whose home languages are primarily Russian but also Georgian, Ukrainian, and Hebrew, were exposed to LL from a critical perspective and to graffiti- drawings and writing on walls in public places. Then, with the guidance of street artists, they were asked to create graffiti about the general issue of multilingualism in school, along with reflections on the process.

The first research question attempted to describe the type of artwork the students produced using a methodology that analyzed the multimodal and multilingual components of the work as an LL site (Shohamy & Waksman, 2008). The findings showed that the graffiti the students created on the wall included images, texts, multilingual and multimodal expressions about their identity, and protest discourse about overlooking the immigrants' languages in school.

The second research question addressed participants' reflections on the process in semi-structured interviews and a focus group. The findings showed that learning about LL raised students' awareness of the absence of their languages in their city's public spaces and school. It was also found that by learning about graffiti in the context of LL, the participants shared that there is a way to gain a voice in public spaces. Participants viewed multilingual expression as part of their freedom of speech and ownership over their voice. Their perceptions about the changing of the LL in school brought about a feeling of empowerment and transformative experience affecting their peer's sense of belonging, themselves as activists, and their school as a place with potential for change.

Implications for this research to the field of immigrant education suggest that multilingual graffiti can empower students to have a voice in their schools. Students can express their identity through graffiti and realize their ability to effect positive change. Using their home languages, they represent their school's diverse community, recognizing its multilingual students' presence and reinforcing that their languages matter.

מקורות

- Goldstein-Havetzki, R. 2011. "A Travel Diary in Jaffa: Development of Linguistic Landscape Awareness and Attitudes among Teenagers." Unpublished MA thesis, Tel Aviv University.
- Hayik, R. (2017). Exploring the perceptions of passers-by through the participatory documentary photography tool PhotoVoice. *Linguistic Landscape*, 3(2), 187–212.
- Malinowski, D. (2008). Authorship in the linguistic landscape: A multimodal-performative view. In *Linguistic landscape* (pp. 147-165). Routledge.
- Shohamy, E., & Ghazaleh-Mahajneh, M. A. (2012). Linguistic landscape as a tool for interpreting language vitality: Arabic as a 'minority language in Israel. In *Minority languages in the linguistic landscape* (pp. 89-106). Palgrave Macmillan, London.
- Shohamy, E., & Pennycook, A. Language, Pedagogy, and Active Participant Engagement. *Spaces of Multilingualism*, 31.
- Shohamy, E., & Waksman, S. (2008). Linguistic landscape as an ecological arena: Modalities, meanings, negotiations, education. In *Linguistic Landscape* (pp. 353-371). Routledge.

&

שרונה מוסקוביץ, אילנה שוהמי

New York City in the shadow of the Israel/Hamas war: exploring the linguistic landscape of street signs and posters as a form of public discourse

Language in public spaces - linguistic landscape (LL) - has been shown to reflect the ideologies, values and attitudes of inhabitants in spaces such as neighborhoods, cities, streets and nations at large. LL has been found to provide a valid lens that enables researchers to identify patterns over time of societies, especially in times of crisis. In a number of LL studies that have taken place in the past two decades, it is possible to obtain in-depth information about attitudes, emotions, contestations and perspectives of political and social conflicts. Most of these studies are based on various types of analyses that lead to new and deep interpretations of these phenomena. It is in this vein that the current study explores the deeper meanings

of the dynamics and reactions to the Israel/Hamas war in New York City by exploring posted signs in the public spaces during the time period from the beginning of the war throughout March 2024.

Data were collected via frequent visits to the same neighborhoods around the city as well as other locations. Data collection consisted of two main components: a series of 100 documented photographs of signs primarily of hostages with additional sporadic signs, posters and stickers hung in public spaces, and an online survey administered to a sample of respondents in the Jewish American community in New York City (n = 30). The survey questions were divided into three sections: attitude towards the current war, reactions to signs posted in public spaces as an observer, and experience of hanging signs as an active participant.

The initial findings that emerged from the analyses indicate several recurrent themes in respondents' answers: public signs of hostages serving as a trigger for local in-group Jewish collective identity and affiliation, fears of anti-Semitism and persecution, and use of humor and reference to Jewish American culture as a coping mechanism. Preliminary analyses of the results also demonstrate that the signs of the hostages in particular functioned as a unique driver of Jewish American activism during a time of war. The sporadic signs illustrate additional emotions and occasionally conflicting attitudes among Jewish Americans in New York City which have been brought to the fore by the crisis, such as pride, shame, fear, embarrassment and a sense of defiance.

&

הילה פלד-שפירא

דיאלקטים כאמצעי לביקורת פוליטית-חברתית ביצירות ספרות עיראקיות

במהלך המאה העשרים גלו אינטלקטואלים רבים מארצות ערב, ביניהם אופוזיציונרים קומוניסטים. פיענוח יצירות הספרות שכתבו חושף שימוש ייחודי הן בדיאלקטים המדוברים והן בערבית הספרותית כאמצעים לתיאור מוסכמות ולשבירתן, בפרט על-רקע הגלות והיכולת למתוח ביקורת על ארץ המוצא. מעבר לביקורת שהם מעבירים על המולדת, המשלבים השונים של השפה הערבית משרתים את היוצרים לצורך תיאור דמויות על רקע טריטוריאלי, אתני, דתי, עדתי, חינוכי ותרבותי. מקרה הבוחן העיקרי שייבדק בהרצאה הנו אבי הרומן העיראקי המודרני, ע'איב טעמה פרמאן (1990-1927), שיצירותיו רוויות דיאלוגים בלשון הערבית הבגדאדית המדוברת, לרוב בלהג המוסלמי, אך מעת לעת ניתן לזהות דיאלקטים אחרים כאמצעי אפיון של מהגרים, בני דתות שונות, ילדים, ואנשים במצב הכרתי או השכלתי ייחודי.

לצד ההיבט האידיאולוגי של פנייה אל העם בשפתו שלו, קרי השפה המדוברת, אשר היה אחד העקרונות של היוצרים הקומוניסטים, הרצאה זו תציג דוגמאות של שימוש במשלבי השפה השונים כביטוי לוורטואוזיות של היוצר ולעומק המסרים המועברים במישרין ובעקיפין, כמו-גם את הטכניקה של "חילון הקודש" אשר אופיינית לו ומשקפת את הלכי הרוח שלו כלפי השלטון העיראקי מאמצע המאה העשרים ואילך.

המחקר מתבסס על קריאה צמודה בטקסט הספרותי כמקור לשוני-היסטורי-חברתי, כמו גם על התייחסות לרובד המשתמע מתוך הלשון המדוברת, אשר אינו מפורש בטקסט. בחינה כזו של הטקסטים מזמנת תובנות תרבותיות אשר אינן קיימות במשלב הספרותי, ומעצימה את חשיבות השימוש בלהגים המדוברים בספרות הערבית.

&

רעות קמחי, פנינה שוקרון-נגר

הבעת תודה כפעולה חברתית ואנטי-חברתית בתגובות לפוסטים של פוליטיקאים בפייסבוק

ההרצאה תעסוק בפעולתם החברתית והאנטי-חברתית של מבעי תודה כנים ואירוניים בקורפוס של תגובות ("טוקבקים"),

comments) לפוסטים של פוליטיקאים ישראלים בפייסבוק. מטרת ההרצאה היא לבחון את הפונקציות החברתיות של התודה לאור מאפייניהם הייחודיים של מגוון היחסים החברתיים בין המשתתפים בשיח.

לפי סרל, תודה היא פעולת דיבור אקספרסיבית, שעיקרה הבעת רגש של הכרת תודה על פעולה מסוימת שנמען התודה ביצע בעבר (Searle, 1969). דרכי הניסוח של הבעת תודה מגוונות, ועשויות להשתנות מבחינת דרגת ישירותן, אורך המבע, מרכיביו, מידת ריגושיותו, מושא התודה ועוד. כל אלה עשויים להשפיע על אופן קבלת התודה על ידי נמעני התודה (Aijmer, 1996).

מבחינת תפקידיה החברתיים בשיח, מטרתה העיקרית של פעולת הדיבור היא להביע אסירות תודה, הכרה, כבוד והערכה כלפי הנמען, וליידע את הנמען שהוא או פעולותיו הועילו לדובר. לאור זאת, הבעת תודה כנה עשויה לטפח את הדימוי החיובי (positive face של הנמען (ואף של הדובר עצמו) ולתרום ליחסים הבין-אישיים שלהם (Brown & Levinson, 1987). לעומת זאת, מטרתה של הבעת תודה אירונית היא להעביר ביקורת על הנמען או על הפעולות שלו, לכן היא עשויה לאיים על הדימוי החיובי של הנמען ולאטגר אותו. הבעת תודה נחשבת גם לנומרה חברתית מקובלת, ואמירתה מסמנת לשאר המשתתפים בשיח שהדובר מציית לנומרות חברתיות ולכללי הנימוס. במקרים כאלה הבעת התודה נחשבת לריטואלית או טקסית, והיא ממצבת את הדובר כחלק מהחברה.

בהרצאה תיבחן פעולתן החברתית והאנטי-חברתית של שלושת הסוגים של הבעות תודה בשיח בין מגיבים לבין עצמם ובשיח בין המגיבים לפוליטיקאים – תודה כנה, תודה ריטואלית, ותודה אירונית. פונקציות אלה ייבחנו על רקע היחסים בין המשתתפים משתי בחינות עיקריות: השתייכותם הפוליטית ומעמדם בשיח ובמציאות.

מבחינת השתייכותם הפוליטית של המשתתפים בשיח, הקורפוס הנידון נחלק לשיח עימותי בין מגיבים למגיבים אחרים או לפוליטיקאים ממחנות פוליטיים יריבים, ולשיח סולידרי ומקרר בין מגיבים למגיבים או לפוליטיקאים מאותו מחנה פוליטי. מבחינת מעמדם של המשתתפים בשיח אזור התגובות בכל פוסט נתפס 'פורום חד-פעמי' (כהן ונייגר, 2007) שכן המגיבים ברובם אינם קבועים, ולמעשה זהותם ומאפייניהם האישיים כמעט אינם רלוונטיים לשיח למעט העדפותיהם הפוליטיות. בין המגיבים אין יחסים בין-אישיים של ממש, והתקשורת ביניהם, שהיא לעיתים קרובות חד-פעמית וחד-כיוונית, מושתתת על סימטריה ביחסי הכוח והתאגדות סביב מטרה משותפת. גם עם הפוליטיקאים לא מתקיימים יחסי קרבה, והם כמעט לא מגיבים לתגובות וספק אם הם בכלל נחשפים אליהן. אולם הפוליטיקאים מוכרים יותר מבחינת המגיבים (ודאי לתומכיהם), ובדרך-כלל מעמדם בשיח ובציבור גבוה יותר משל המגיבים, לפחות לכאורה (Shukrun-Nagar, 2020). על רקע כל זאת, נשאלת השאלה מהם למעשה התפקידים החברתיים של הבעת תודה הן למגיבים אחרים והן לפוליטיקאים בקורפוס. הדיון בשאלה ייערך בפריזמה משולבת של תאוריות פעולות הדיבור והנימוס.

המחקר הוא חלק מפרויקט מחקר תלת-שנתי הנתמך על-ידי הקרן הלאומית למדע (מענק מס' 2738/21).

מקורות

כהן, א', נייגר, מ' (2007). To Talk and to Talkback: ניתוח הרטוריקה של השיח-תגובה (talkback) בעיתונות המקוונת. בתוך ת' שוורץ אלטשולר (עורכת), עיתונות דוט.קום: העיתונות המקוונת בישראל (עמ' 321-350). המכון הישראלי לדמוקרטיה.

Aijmer, K. (1996). *Conversational Routines in English: Convention and Creativity*. Longman. <https://doi.org/10.4324/9781315845128>

Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press.

Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essey in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press.

Shukrun-Nagar, P. (2020). The Right to Speak and the Request to Remain Silent: Who Owns Politicians' Facebook Pages? *Israel Affairs*, 26(1), 26–43. <https://doi.org/10.1080/13537121.2020.1697483>

&

תרגום, דמוקרטיה וביקורת: על ייצוגים של מתורגמות ב"זהו זה"

הרצאה זו תבקש לבחון כיצד שימשו ייצוגים של מתורגמות בעונות האחרונות של תכנית הטלוויזיה "זהו זה" (2020-2024) להעברת מסרים הקשורים לסוגיית מעמדה של הדמוקרטיה במדינת ישראל.

הדוגמאות שינתחו עוסקות בשתי סדרות של סצנות מתורגמות המופיעות בסך הכול בשבעה פרקים שונים של תכנית הבידור "זהו זה". בסדרה הראשונה מתרגמים מרוסית לעברית את ארקדי יושנטוב, נציג בדיוני רב-תכליתי של הפדרציה הרוסית, ובשנייה מתרגמים מקוראנית לעברית את בת-דמותה של הקריינית הצפון קוריאנית לי צ'ונג הי לאחר שעלתה לארץ.

אחד הציירים בניתוח המוצע משתלב בתוך "המפנה הבדיוני בחקר התרגום" (Vieira 1995) (the fictional turn), מגמה הבוחנת ייצוגי תרגום ביצירות בדיוניות לאור תיאוריות על תרגום ותהליכים הרמנויטיים אחרים כדרך להבין תפיסות תרבותיות על שפות, תרגום ונושאים הקשורים בהם (Arrojo 2018, 13; Meyalerts 2014).

ישנם סממנים בולטים הנפוצים בייצוגים רבים מסוג זה, ועשויים להיות רלוונטיים לניתוח ולהבנה של סידרת הייצוגים שבה נדון. כך למשל, מתרגמים פיקטיביים עשויים להיות משולבים בהקשרים היסטוריים שבהם הם נאלצים למצוא את דרכם בסבך של יחסי כוח שונים ובנסיבות פוליטיות וחברתיות מורכבות; בנוסף, מתרגמים ומתורגמים עשויים להוות גם סמל או מטאפורה המתייחסים לנושאים רחבים יותר (Delabastita & Grutman 2005). מצד אחד מיוחס להם כוח בגלל חשיבות המסר שבפיהם והפער התרבותי והתקשורתי שעליו הם מגשרים. מצד שני, כוחם זה מעורר שאלות של אמון ובגידה לנוכח הצורך להפגין נאמנות כפולה או לחילופין לשמור על יושרה ולתרגם גם מה שנראה בלתי ניתן לתרגום (שם; וכן אברמוביץ 2021, 13-45). וילסון (Wilson 2007) רואה במתרגם הפיקטיבי התגלמות של "המתרגם הנראה לעין" ולצד זאת מציינת כי תכופות מיוחס לו מצב מנטלי של חרדה בשל עמדתו הבלתי יציבה והצורך בתמרון בלתי פוסק בין גישות, פערי מידע וכוח (ראו גם בן-ארי 2012).

למתורגמים שמור מקום מיוחד בקולנוע ובתקשורת האודיו-ויזואלית, שכן בשל נוכחותם הפיזית ההכרחית ובעקבותיה גם הנראות ההכרחית שלהם, הוצגו אלה עוד מאז עידן הסרט האילם כדמויות מרכזיות העדות לאירועים דרמטיים בעלילה (Cronin 2009, 111). יתרה מזאת, קטעים במבטא זר או בשפה זרה ללא תרגום, ותיאורי מתורגמות שיקפו בחירות אסתטיות ופוליטיות מכוונות (O'Sullivan 2007). בחלק ממקרים אלה מדובר בקבוצות מדומיינות או בחיזורים, וכתוצאה מכך גם בשפות בדויות ומומצאות במגוון של דרכים, שעוצבו באופן המרמז על אופיין של האוכלוסיות המעורבות (Cheyne 2008).

הניתוח של הקטעים מתוך "זהו זה" יביא בחשבון מספר פרמטרים העוסקים בייצוג של השפות המדוברות בסצנה ושל מעשה התרגום עצמו, כולל: זהותם של הדוברים השונים; אופן הייצוג של השפות הזרות, שלצורך הבנתו נתבסס על המושג mock language (Hill 1998), והשלכותיו של מנגנון זה על יכולתם של הצופים לפרש את הנאמר בכמה רבדים; מאפייניו של מעשה התרגום, כגון - גישתו של המתורגמן כלפי הסיטואציה והדמויות המעורבות, והעמדה שהוא נוקט; קיומם והיקפם של פערים (הזחות, non-obligatory shifts) בתרגום; פערים בין הנאמר לבין האמת הידועה לבני השיח ותגובתם כלפי פערים אלה.

לאחר שנעמוד על פרמטרים אלה נוכל לתאר כיצד בחירת השפות, המדינות, סיטואציית המבע ונושאי השיח אפשרו דיון עקיף על מצבה של הדמוקרטיה בישראל. ברובד עמוק יותר, נוכל גם להציע הסבר מדוע דווקא סצנה בדיונית של מתורגמות מאפשרת הבעת ביקורת פוליטית עקיפה המשולבת בהומור.

מקורות

אברמוביץ, ד'. 2021. השוואת דמותו של המתרגם-המרגל בטקסטים ספרותיים לעומת דמותו בטקסטים היסטוריוגרפיים. עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר-אילן.

בן ארי, נ'. 2012. מתרגמים כגיבורי ספרות: 30 שנות חקר התרגום בראי הסיפורת. מכאן: כתב עת לחקר הספרות העברית 98-125: 12.

Arrojo, R. 2018. *Fictional Translators – Rethinking Translation through Literature*, London & New York: Routledge.

Cheyne, R. 2008. Created languages in science fiction. *Science Fiction Studies* 35(3): 386-403.

Cronin, M. 2009. *Translation Goes to the Movies*. London and New York: Routledge.

Delabastita, D. & Grutman, R., 2005. Fictional representations of multilingualism and translation. *Linguistica Antverpiensia, New Series* 4: 11-34.

Hill, J.H. 1998. Language, race, and white public space. *American anthropologist* 100(3): 680-689.

Meylaerts, R. & Jøerban, A., 2014. Introduction. *Multilingualism at the cinema and on stage: A translation perspective*. *Linguistica Antverpiensia New Series*, 13(1): 1-13.

O'Sullivan, C. 2007. Multilingualism at the multiplex: A new audience for screen translation? *Linguistica Antverpiensia New Series*, 6: 81–95.

Vieira, E.R.P. 1995. (In)visibilities in Translation: Exchanging Theoretical and Fictional Perspectives. *ComTextos* 6: 50-68.

Wilson, R. 2007. The Fiction of the Translator. *Journal of Intercultural Studies* 28: 381-395.

&

אונה שגב

תולדות ה"עכשיו!": ייצוגים חזותיים של המילה "עכשיו" במרחב הציבורי

בשנת 1978, כאשר המעצב דוד טרטקובר עיצב את הלוגו של תנועת "שלום עכשיו", נכנסה המילה "עכשיו" לשיח הציבורי. מבחינה חזותית, לוגו "שלום עכשיו" פרץ דרך לתפיסה גרפית חדשה, אשר נתנה דגש לטיפוגרפיה ככלי להעברת מסר. בתקופה הנוכחית, בה תחושת הזמן האוזל רודפת אותנו, המילה "עכשיו" תופסת מקום מרכזי בשיח. מ"החזירו אותם הביתה עכשיו" ועד "בחירות עכשיו", הדרישה הציבורית לפעולה באה לידי ביטוי בצירוף "עכשיו" לקריאה הנשמעת ונראית ברחובות.

ניתוח נוף לשוני, הכולל מופעים שונים ומגוונים של שפה במרחב הציבורי (Shohamy, 2015), בוחן את הרחוב כמרחב סמיוטי, שיש בו כדי ללמד על הלכות המקום ועל רעיונות וערכים המשויכים אליו (Jewitt & Henriksen, 2016). ההרצאה מציעה התבוננות בנוף הלשוני הישראלי שלאחר השבעה באוקטובר, תוך התמקדות בייצוג הטיפוגרפי של השפה הכתובה ובאופן בו ייצוג זה תורם למשמעות המילים ולהדהוד המסר. הניתוח הטיפוגרפי יתחקה אחר תולדות ה"עכשיו" בשלטי מחאה בעבר ובהווה. זאת במטרה לחשוף את האופן בו טיפוגרפיה תומכת בתכן ומהווה עבורו ערוץ פרשני. כיון שמילים שנבחרו בקפידה ראויות לאותיות שנבחרו בקפידה (Bringhurst, 1995), הרי שטיפוגרפיה בהיותה חלק בלתי נפרד מהמילה, מחויבת להיות רהוטה ומדויקת.

בנוסף לניתוח הטיפוגרפי תכלול ההרצאה גם ניתוח מולטי-מודאלי, אשר מפנה קשב לריבוי האופנים (modes) בהם מועבר המסר בשלטי המחאה. ניתוח כזה מתבסס על גישה סוציו-סמיוטית, המתמקדת בחקר ייצור משמעות ובוחנת צורות תקשורת אנושית, לרבות סימנים חזותיים (Jewitt & Henriksen, 2016). בין היתר יבחנו הצבעוניות, החומריות והטכניקה, במטרה לשפוך אור על מנעד המסרים, הגלויים והסמויים, שבשיח הציבורי.

מקורות

Bringhurst, R. (1995). *The elements of typographic style*. Point Roberts, WA: Hartley & Marks, Publishers

Jewitt, C., & Henriksen, B. (2016). *Social semiotic multimodality*. De Gruyter

חינוך בין לשוני ובין תרבותי בצל מלחמה

יסמין בכרי

היבטים רגשיים בחוויה הלימודית של סטודנטים פלסטינים באקדמיה הישראלית: סוגיות לשוניות, חברתיות ואקדמיות

רגש הינו מושג מורכב, רב מימדי ודינאמי המעורר שינויים פסיכו-פיזיולוגיים שבין השאר משפיעים על מרכיבים מוטיבציוניים, אקספרסיביים, וקוגניטיביים (Barbalet, 2001; Pekrun, 2019; Goetz et al., 2023). המחקר אודות רגשות בהקשרי למידה מצביע על מרכזיותם של היבטים רגשיים בהשפעה על פונקציות חיוניות ללמידה והישגים, לרבות קשב, אחסון זיכרון, פתרון בעיות, מוטיבציה, ויסות עצמי, אסטרטגיות למידה, עיבוד מידע, וצריכת משאבים קוגניטיביים האמורים להיות זמינים ללמידה (Abe, 2011; Artino et al., 2012; Figueira et al., 2018; Isen, 2001). בהקשרי למידה הוא זה של Pekrun (2006) – The control value approach of achievement emotion (הכולל רגשות שונים הנחווים בהקשרים אקדמיים, המובחנים בערכיות (רגשות חיוביים לעומת שליליים), ברמת הפעלה (רגשות פעילים לעומת מנוטרלים מבחינה פיזיולוגית) ובמיקוד האובייקט, וקשורים לפעילות הישגית כמו למידה, או לתוצאות כמו הצלחה וכישלון.

המעבר לאקדמיה נחשב כמעבר מאתגר עבור סטודנטים רבים, אך הוא מאתגר ומורכב עוד יותר עבור סטודנטים מקבוצות מיעוט. המחקר המוצע מתמקד בסטודנטים פלסטינים באקדמיה הישראלית מתוך הנחה כי הם מתמודדים עם קשיים ואתגרים ייחודיים בדגש על שלושה היבטים (1) שפת ההוראה, השונה משפת האם שלהם, וכרוכה לעתים קרובות בחרדה, ובפרט בחרדת שפה (דבורה; 2) סוגיות של זהות והקשר שלה להדרת שפת האם ובצורך להשתמש בשפה העברית הדומיננטית, שלעתים קרובות טעונה מבחינה רגשית; (3) יחסים עם המרצים, המהווים ברובם נציגים של חברת הרוב היהודית, דוברת העברית. כל אלו עשויים לעצב אצל הסטודנטים הללו חוויה לימודית ומורכבת מבחינה רגשית, ובמיוחד עבור סטודנטיות שמתמודדות עם אתגרים נוספים מתוך היותן נשים בחברה שמרנית יחסית, נושא שטרם זכה למחקר משמעותי ומעמיק. לאור האמור לעיל שאלות המחקר הן:

1. מהם רגשות ההישג המתעוררים אצל הסטודנטים הפלסטינים באקדמיה הישראלית?
 - א. מה הקשר בין רגשות הישג לבין חרדת שפה?
 - ב. מה הקשר בין רגשות הישג לבין תחושת זהות קולקטיבית?
 - ג. מה הקשר בין רגשות הישג לביצועים האקדמיים של הסטודנטים הפלסטינים?
2. מה הקשר בין מגדר לבין רגשות הישג, חרדת שפה, ותחושת זהות?
3. מה מקומם של מרצים יהודים ביחס לרגשות הישג של סטודנטים פלסטינים?

שיטת המחקר המוצעת היא משולבת. המחקר אמור להתבצע בשנים הקרובות, ויכלול מחקר כמותי ואיכותני. בחלק הכמותי יועברו לכ-300 סטודנטים פלסטינים - דוברי עברית כשפת אם, המלמדים קורסים בתואר ראשון באוניברסיטאות בישראל, בעיקר קורסי מבוא הנחשבים כקורסי חובה, ויש להם ותק של שלוש שנים לפחות - סדרת שאלונים הכוללים רקע סוציו-דמוגרפי, הישגים לימודיים, שאלון "רגשות הישג", שאלון חרדת שפה ושאלון זהות. בחלק האיכותני, ייערכו ראיונות עומק חצי מובנים עם כ-30 סטודנטים פלסטינים ועם כ-20 מרצים יהודים דוברי עברית כשפת אם, המלמדים קורסים בתואר ראשון באוניברסיטאות בישראל, בעיקר קורסי מבוא הנחשבים כקורסי חובה, ויש להם ותק של שלוש שנים לפחות.

המחקר יבחן את יחסי הגומלין בין המשתנים שפה, זהות, ויחסים בין הסטודנטים למרצים, רגשות הישג והישגים אקדמיים. ניתוח הקשרים בין הממצאים עשוי להעמיק את ההבנה אודות החוויה הרגשית של סטודנטים פלסטינים בישראל בצל

האתגרים הייחודיים שהם חווים, ובהמשך לשמש בסיס לקידום מדיניות המודעת להיבט הרגשי, ושואפת לעיצוב סביבה לימודית המקדמת חוויה רגשית מיטבית

&

צביה ולדן, איתן שחר, סמדר בן אשר, אפרת הוס, שפרה שגיא

מגדל בבל בלסבוס - שפה אחת ודברים הומניסטיים רבים

בית הספר הבין לאומי לשלום לילדי פליטים בלסבוס, הוקם על ידי בוגרי תנועת השומר הצעיר וחברי תנועת אג'יאל (أجيال פירושו דורות), כדי לסייע לפליטי חרב מסוריה, אפגניסטן, עיראק ואיראן שביניהם גם כורדים וייזידים ושעליהם נוספו מהגרי עבודה מקוננו. המתנדבים קיוו להציל ולו חלקית את ילדותם האבודה של בנותיהם ובניהן שהגיעו מטורקיה דרך הים לאי לסבוס, השלישי בגודלו ביוון והקרוב ביותר לטורקיה.

העבודה עם ילדי הפליטים בלסבוס העמידה בפני הצוות החינוכי אתגר מורכב של עבודה בבית ספר רב-לשוני, שריבוי הלשונות שלו היא הכרח שאומץ כעיקרון. המיזם נקטע בעקבות אירועים קשים, חברתיים ופוליטיים שהביאו לסגירת המחנות (ולדן ואחרים, 2021).

בראשית הדרך התכוונו המייסדים להציע לילדים פעילות בלתי פורמלית לזמן קצוב. אולם מתוך שיח שוויוני ומכבד עם ההורים, התחוורה להם הציפיה של הקהילות להקים עבור הילדים בית ספר, מסגרת פורמלית, שידמה חזרה לחיי שגרה (Ben-Asher et.al. 2020; Huss et. al. 2020).

חברי תנועות הנוער השכילו לגייס להוראה עתודה של מנהיגים, רובם ללא הכשרה פדגוגית, וקיבצו את הילדים על-פי שפות האם שלהם. הם הפכו הכרח לעיקרון לשוני פדגוגי. בהפסקות נפגשו הילדים מכל השפות לרגעים של משחק ויצירה וכך נוצרה דינמיקה חברתית של מגדל בבל הפוך. המייסדים הקפידו על שילוט בשלוש שפות לפחות – מתוך שבע השפות שדוברו בבית הספר. הם הגדירו את תנאי הקבלה: כולם שוויים; אין אלימות; פותרים את כל הבעיות בהקשבה ובהידברות.

צוות החוקרים המציגים את ההרצאה הנוכחית ליווה במחקר את הקמת בית הספר ואת הפעילות שלו. בהרצאה הנוכחית נציג במלוא מורכבותן את מערך השפות של תלמידי בית הספר ואת השאלות הנובעות מהמצב הרב-לשוני הזה, ונתייחס אליהן:

- מה הייתה הדינמיקה הלשונית של המייסדים - דוברי ערבית ועברית מישראל - שהקימו את בית הספר?
- כיצד התנהלה התקשורת בין הילדים דוברי השפות השונות שלא הייתה להם לשון משותפת?
- כיצד קיימו שיח מכיל של הקשבה והידברות בתנאים המאתגרים האלה?
- מה הייתה ההתייחסות הערכית של התלמידים - ילדי פליטי חרב וילדי מהגרי עבודה - לשפה?
- מה הייתה ההתייחסות הערכית של המורים, ההורים והמייסדים לעניין הרב-לשוניות?

בית הספר הוגדר כהצלחה על-ידי כל המעורבים בתהליך הקמתו וביסוסו ועל ידי המבקרים הרבים שהגיעו אליו. ננסה לעמוד על סוד הצלחתו במציאות הרב-לשונית והלא יציבה של קהילות התלמידים, המורים וההורים ושל המייסדים.

חמש שנות הפעלתו סוכמו בספר משותף לצוות המחקר חבלי תקווה (ולדן, שחר, 2023). מדובר בספר היברידי הכולל מצד אחד את תיעוד הולדתו של בית הספר ודרכי קיומו - זאת בנימה אישית ומרגשת של מייסדיו, ומצד שני את המחקר האקדמי שליווה אותו.

מקורות

ולדן, צ., שחר א. (2023) (עורכים) חבלי תקווה, בית ספר השלום לילדי הפליטים בלסבוס 2017-2022. רסלינג.

ולדן, צ., שחר, א., הוס, א., בן אשר, ס. שגיא, ש. (2021) בבל בלסבוס- מקום של תקווה בין פליטות להגירה: בית ספר השלום לילדי הפליטים. הגירה 11, 118-138.

Ben Asher, S., Sagy, S., Srour, A., Walden, T., Huss, E., Shahar, E., & Alsraiha, K. (2020). Hope among refugee children attending the international school of peace on Lesbos. *Journal of Refugee Studies*, 34(2), 2180-2199.

doi:10.1093/jrs/feaa003

Huss, E., Ben Asher, S., Sagy, S., Walden, Z., & Shahar, E. (2020). Using arts-based methods to access vulnerable children's experience: The case of children in the Lesbos refugee camp. *Sociology Lens Insight*. Retrieved from <https://www.sociologylens.net/article-types/opinion/arts-based-methods-refugee-children/33758>

&

ד"ר את'אר חאג' יחיא וד"ר היפאא' מג'אדלה

הפוטנציאל בחינוך הלשוני: ספרי לימוד בשפה הערבית ככלי לקידום חינוך רגשי-חברתי –

למידה רגשית-חברתית (SEL) נתפסת כמרכיב חיוני בחינוך עם תרומה ניכרת להצלחה האקדמית והאישית של התלמידים (Frye et al., 2022). שילוב מיומנויות רגשיות-חברתיות בתוך תחומי הדעת תורם להגברת הרלוונטיות של הלמידה, ולהבנת והפנמת החומר הנלמד בכל מקצוע (Melani, Roberts & Taylor, 2020). הטמעת למידה חברתית-רגשית מסייעת בצמצום פערים חברתיים בין תלמידים מאוכלוסיות מוחלשות, כמו קבוצות מיעוט, לאוכלוסיות אחרות (Taylor et al., 2017). בנוסף, נמצא כי הטמעת למידה זו בשנות הלימוד הראשונות, היא אפקטיבית יותר לעומת הטמעתה בגילאים מאוחרים יותר (Jones & Kahan, 2017). חשיבות שילוב ה-SEL גוברת בהוראת מרכיבי החינוך הלשוני כמו הקריאה והכתיבה, ובשיעורי שפה וספרות אשר מהווים במה לפיתוח והקניית יכולות רגשיות-חברתיות (בנבנישתי ופרידמן, 2020). בספרי החינוך הלשוני טמון פוטנציאל גדול ללמידה חברתית-רגשית, שכן יש להם את היכולת להציע פעילויות, טקסטים, איורים וחומרים מגוונים המשמשים מצע לדיון בסוגיות הקשורות להבנת העצמי, לקיום דיאלוג מכבד, וכן חשיפה רב-מודלית לתרבויות אחרות שיכולה לסייע לתלמידים להשתלב בעולם הגלובלי (Byram, et al., 2002). המחקר מתמקד בבחינת המיומנויות החברתיות-רגשיות המשתקפות בסדרת ספרי הוראת השפה הערבית כשפת אם, אל-ערבייה לע'תנא, לכיתות א' עד ו' בבתי הספר היסודיים הערביים בישראל מבחינה טקסטואלית ומבחינה וויזואלית, בהתבסס על שיטות ניתוח התוכן והניתוח הסמילוגי, וזאת במטרה לבחון את מידת ההשתקפות של קטיגוריות המיומנויות, שבמודל CASEL (2020) בספרים הנבחרים, חלוקתן לשכבות הגיל השונות, ומידת היענות של השתקפות זו לעקרונות ההטמעה המיטבית של למידה רגשית-חברתית.

ממצאי המחקר העלו כי על אף שכל קטיגוריות המיומנויות החברתיות-רגשיות שהוגדרו על ידי CASEL (2020) מיוצגות בספרים, קיים חוסר איזון בשכיחות המיומנויות האלה. הקטגוריה השכיחה ביותר הייתה מיומנויות היחסים הבין-אישיים, בעוד שהקטגוריה הנמוכה ביותר הייתה המודעות החברתית, על אף החשיבות המודגשת שלה בהקשר הישראלי. עוד נמצא שיש מחסור בהטמעת מיומנויות חברתיות-רגשיות בספרי לימוד לכיתות נמוכות (א'-ג'), לעומת כיתות גבוהות (ד'-ו'), למרות שהטמעת מיומנויות אלה בגיל צעיר נמצאת כיותר אפקטיבית. בנוסף לכך, המיומנויות החברתיות-רגשיות המוצגות בספרים הנחקרים לא תמיד תואמות את העקרונות הבסיסיים של ההטמעה המיטבית של SEL. המלצתנו היא לבסס למידה חברתית-רגשית באמצעות ספרי הלימוד של החינוך הלשוני בהתבסס על תכנית ממוקדת, ישירה, רציפה ומותאמת להקשר התרבותי-חברתי ולשלב ההתפתחותי של הלומדים.

מקורות

Benbenishty, R., & Friedman, T. (Eds.) (2020). *Social and emotional skills cultivation in the education system: A summary of the proceedings of the expert committee, status report and recommendations*. Yozma (Hebrew).

Byram, M., Gribkova, B., & Starkey, H. (2002). *Developing the intercultural dimension in language teaching: A practical introduction for teachers*. Council of Europe.

CASEL (2020). CASEL'S SEL FRAMEWORK: What Are the Core Competence Areas and Where Are They Promoted ? file:///C:/Users/User/Desktop/%D7%9E%D7%A2%D7%91%D7%93%D7%AA%20%D7%9E%D7%97%D7%A7%D7%A8%202023/%D7%97%D7%95%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D%20%D7%9C%D7%A7%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%94/CASEL-SEL-Framework-11.2020.pdf

Melani, B., Roberts, S., & Taylor, J. (2020). Social emotional learning practices in learning English as a second language. *Journal of English Learner Education*, 10(1), 3.

Taylor, R. D., Oberle, E., Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2017). Promoting positive youth development through school-based social and emotional learning interventions: A meta-analysis of follow-up effects. *Child development*, 88(4), 1156-1171.

&

אורלי חיים ורמה מנור

שימוש בעירוב לשוני (translanguaging) בשיח האקדמי מבעד לעדשה אקולוגית של סטודנטים יהודים וערבים בחברה מפוצלת: תפיסות, זהות וקונפליקט

המחקר המוצג כאן הוא חלק ממחקר בקנה מידה גדול הבוחן את מדיניות השפה של מכללה דו-לאומית להכשרת מורים המשרתת את אוכלוסיות הסטודנטים היהודיות והערביות המתגוררות בישראל. עברית היא שפת ההוראה הרשמית ברוב המוסדות להשכלה גבוהה בישראל, ועם זאת המכללה הנידונה במחקר זה מציעה תוכניות אקדמיות בשפות עברית או ערבית הכוללות גם כמה קורסים מעורבים שלומדים בהם יחד סטודנטים יהודים וערבים.

מחקרים בהקשרים חינוכיים במדינת ישראל ובעולם (Garcia & Wei, 2014; Tannenbaum & Shohamy, 2019) שבדקו פדגוגיה של עירוב לשוני (Translanguaging) מצביעים על כך ששימוש ברפרטואר הלשוני של הלומד כמשאב עשוי להוביל להוראה משמעותית, לקדם תהליכי למידה, להבנות ידע לשוני, ובנוסף לקדם ערכים כגון: סובלנות, הוגנות ושוויון חברתי. כמו-כן, מחקרים בהקשרים קונפליקטואליים מראים שמרחב חינוכי משותף יכול לקדם יחסים בין קבוצות וליצור לכידות חברתית בתנאי שמתקיימים תנאים מסוימים, במיוחד מטרות משותפות ויחסי כוח שווים בין חברי הקבוצה.

המחקר הנוכחי מבקש לבחון את הביטוי של עירוב לשוני (עברית וערבית) בשישה קורסים אקדמיים (שלושה קורסים אקדמיים ושלושה קורסי אנגלית למטרות אקדמיות) דרך עדשה אקולוגית הלוכדת את תפיסות הסטודנטים משתי קבוצות אתניות: יהודית וערבית הלומדים יחדיו בקורסים אלה.

המחקר מתבסס על מתודולוגית מחקר איכותנית הכוללת איסוף נתונים באמצעות ראיונות אישיים מובנים למחצה עם סטודנטים משתי הקבוצות וראיונות בקבוצות מיקוד; תצפיות בשיעורים ובדיקת חומרי הקורס. הנתונים נותחו ניתוח תוכן בגישה האקולוגית שלפיה אנשים עשויים להיות מושפעים מהאינטראקציה בין הפרט למערכת הסביבתית, ומהאינטראקציה בין מערכות סביבתיות יחד (DFG, 2016).

זוהו כמה תמות הקשורות זו בזו והמצביעות על כך שהקורסים האקדמיים יוצרים מרחב אקדמי משותף ייחודי שבו השפות עברית וערבית מפגישות ממדים רב-שכבתיים: פסיכולוגיים, חברתיים-תרבותיים, ואידיאולוגיים. ממצאי המחקר חושפים את האופי המורכב והקונפליקטואלי של השימוש בעירוב הלשוני במרחב האקדמי המשותף בהתחשב בהקשר של יחסי הכוח והפוליטיקה של הזהויות בחברה היהודית ובחברה הערבית במדינת ישראל.

מקורות

García, O., & Wei, L. (2014). *Translanguaging: Language, bilingualism and education*. New York: Palgrave Macmillan.

Tannenbaum, M., and E. Shohamy, eds. (2019). Research Driving Policy: Empirical Basis for Multilingual Education Policy. Report submitted to the Israeli Ministry of Education. Tel-Aviv University (in Hebrew).

The Douglas Fir Group (2016). A Transdisciplinary framework for SLA in a multilingual world. *Modern Language Journal*, 19-47. <https://doi.org/10.1111/modl.12301>

&

ליאורה טמיר

The Social Role of Adult Language Education During Times of War: The Case of Vocational Hebrew-Language Education for Adult Palestinians in Jerusalem

According to policy makers, the lack of proficiency in the Hebrew language is one of the main barriers to economic and social integration for Palestinians in Israel (Tehawkho et al., 2020). As a result, in recent years the Israeli government has increasingly invested in Hebrew-language education for Arabic speakers in formal and non-formal educational settings and has developed and implemented a country-wide employment oriented (vocational) Hebrew-language program aimed exclusively at adult Arabic-speakers (Ministry of Economy and Industry & The Joint 2022; Tehawkho & Kalisher 2023).

The linguistic barrier to employment is particularly acute among the Arabic-speaking residents of East Jerusalem, where the majority of young residents (ages 18-35) reportedly have non-existent or low to mediocre verbal proficiency in Hebrew (Porzycki 2022). This linguistic barrier is a manifestation of the prevalent social segregation between the residents of the Hebrew-speaking predominantly Jewish West Jerusalem, and Arabic-speaking Palestinian in East Jerusalem. The current war has exacerbated this social segregation due to increased intergroup tension and diminishing employment prospects for Jerusalem's Palestinian residents by Jewish employers (Shtern 2023; Ramon and Shtern 2023). Nevertheless, the demand for Hebrew-language courses among adult East Jerusalemites persists, and new Hebrew-language courses opened after October 7th in employment centers, grassroots organizations and private language schools in the city. These language classrooms constitute rare spaces of prolonged intergroup interaction between Jewish teachers and Palestinian learners.

This study is a qualitative pilot aimed at informing a greater dissertation project. The dissertation explores the potential of informal vocational language education in conflict-affected areas to shape intergroup relations, perceptions and attitudes, independently from the outcome of possible economic integration. The research focuses on the question: In contexts of ongoing conflict, what are the inter- and intra- group processes generated by vocational language education, by virtue of creating a space for intergroup contact and the process of second language acquisition (SLA) itself? Particularly, the study looks at how Palestinian learners and Jewish teachers in adult Hebrew-language courses in Jerusalem navigate potentially conflicting dynamics between at least three factors: (1) The socio-psychological conditions of the Israeli-Palestinian conflict (Bar-Tal 2013) and the current war, (2) The interactional and communicational opportunities enabled by intergroup contact (Allport 1954, Levy Paluck et al. 2019) and (3) the negotiation of individual and group identities afforded by the process of second language acquisition (Gardner & Lambert 1972, Rampton 1995; Norton 2013).

This talk presents preliminary findings collected between April-June 2024 from classroom observations and interviews with Palestinian learners and Jewish teachers in adult Hebrew courses in Jerusalem. This initial analysis will provide crucial indications for considering the social function of vocational Hebrew education in the Israeli-Palestinian context, with implications for understanding the possible role of adult

language-education in shaping intergroup relations between groups involved in active conflict.

מקורות

Bar-Tal, D. (2013). *Intractable Conflicts: Socio-Psychological Foundations and Dynamics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gardner, R. C., & Lambert, W. E. (1972). *Attitudes and motivation in second language learning*. Rowley, MA: Newbury House Publishers.

Norton, B. (2013). *Identity and Language Learning: Extending the Conversation*. Bristol: Multilingual Matters.

Porzycki, N. (2022). Mapping Human Capital among Young Men and Women from East Jerusalem. Jerusalem Institute for Policy Research. [In Hebrew]. https://jerusalemstitute.org.il/publications/human_capital_east_jerusalem/

Ramon, A. & M. Shtern. (2023). The labor market and the Arab residents of East Jerusalem in light of the Gaza war: Situation report and policy recommendations. Jerusalem Institute for Policy Research. [In Hebrew]. <https://jerusalemstitute.org.il/content/emergency-jobs-paper/>

Shtern, M. (2023). Swimming Against the Tide: Shared Living Organizations in Jerusalem in the Shadow of the Swords of Iron War. [In Hebrew]. <https://jerusalemstitute.org.il/content/shared-living-organizations-swords-of-iron/>

Tehawkho, M., I. Kalisher & C. Moskalev. (2020). Return on Knowledge of Hebrew in Arab Society: Barriers to Language Learning and How to Remove Them. Aaron Institute for Economic Policy. [in Hebrew]. <https://www.runi.ac.il/research-institutes/economics/aiep/policy-papers/labor-market-and-society/hebrew-in-arab-society/>

&

דפנה יצחקי

פרקטיקות לשוניות של פיוס? תובנות מפעילות חינוכית יהודית-ערבית

במאי 2021 במסגרת המבצע הצבאי "שומר החומות" פרצו אירועי אלימות קשים בזירות שונות בתוך ישראל בין יהודים וערבים. הערים המעורבות לוד ורמלה היו חלק מאירועים טראומטיים אלו אשר כללו פגיעות בנפש וברכוש. ברמלה ובלוד מופעלת במשך כעשור תכנית חינוכית המכונה 'לימוד משותף' בין בתי ספר יהודים וערבים בהשראת המודל הצפון אירי (Gallagher et al, 2022). בתוכנית זו נפגשות שתי כיתות, האחת מבית ספר ערבי והשנייה מבית ספר ערבי, ללימוד של אחד ממקצועות בית הספר. המורות עוברות יחד, כקבוצה, ליווי פדגוגי וכן עיסוק בתכנים של חיים משותפים. ההרצאה תדווח על ממצאים מתוך מחקר פעולה משותף שליווה את קבוצות המורות שעסקו בלימוד משותף של השפה האנגלית בתקופה שלפני אירועי מאי 2021, במהלכם ולאחריהם.

השאלה המרכזית שנשאלה היא מהן הפרקטיקות הלשוניות של הקבוצות, וכיצד מושפעות פרקטיקות אלו מסיטואציות של מתיחות פוליטית-ביטחונית?

בעשור האחרון המחקר בתחום של "פיוס" ו"שלום" קיבל תפנית המכונה "Local Turn" או "Everyday Peace" כאשר הכוונה הינה התייחסות לתהליכים של פיוס בין קבוצות ניצות בהיבט לוקאלי ולא באמצעות תהליכים פוליטיים 'מלמעלה'. הווה אומר, התייחסות לנקודת המבט של האנשים הפועלים בשטח. בתחום הסוציו-לשוני פותח רעיון זה תחת המושג 'sociolinguistics' (Rampton and Charalambous, 2020) 'and the everyday (in)securitization'. עבודה זו מושפעת מגישה זו, באמצעות

עבודה ארוכה, לאורך זמן, עם קבוצת מחנכים/ות הפועלת יחד בתוך מציאות של קונפליקט שבה ישנן ברוב הזמן הפרדות מבניות ותפיסתיות.

נתוני המחקר נאספו בתקופה שבין ספטמבר 2020 ליולי 2023 עת שימשתי כמנחה-שותפה בתוכניות ההכשרה למורות לאנגלית יהודיות וערביות אשר בתי הספר בהן לימדו לקחו חלק בתוכנית. הסיטואציה הלשונית היא זו שבה עובדות יחד מורות בעלות שפות אם שונות (עברית וערבית), במסגרת תכנית הפועלת בשפה האנגלית. ההכשרה ליוותה את קבוצות המורות לאורך כל שנת הלימודים מבחינה פדגוגית, מבחינת ביסוס האינטראקציות בין התלמידים ומבחינה לשונית.

מיפוי הפרקטיקות הלשוניות נעשה באמצעות ארבעה ממדים: הרפרטואר הלשוני של המורות (שפות אם, שפה שנייה, שפות נוספות), שפת המפגשים של הקבוצה, אינטראקציה בלתי פורמלית (בין-מפגשים ומחוץ למפגשים), ופדגוגיה (אנגלית כתחום הדעת). בהרצאה אציג את האופן המורכב שבו משתקפת המתוחות הביטחונית-פוליטית בפרקטיקות הלשוניות: אילו שפות מקרבות ואילו יוצרות ריחוק, מתי המעבר החופשי בין שפות נתפס כלגיטימי ומתי כפוגעני, על מה מותר ואסור לדבר בכל שפה וכיצד, אם בכלל, מדברים 'על הקונפליקט'. מאז אירועי השבעה באוקטובר נדמה כי מושגים כגון "דו-קיום", "שלום" ו"פיוס" נדחקו אל מחוץ השיח. יתכן כי הדיון במושגים אלו בהקשר למשבר אחר השונה מאוד במהותו ובעוצמתו, יספקו תובנות אשר ניתן יהיה לחשוב באמצעותן גם על מצבי קונפליקט ומשבר נוספים.

מקורות

Gallagher T., Duffy, G. and Robinson, G. (2022) Turning research into policy: the experience of shared education in Northern Ireland. In Yitzhaki, D., Gallagher, T., Aloni, N. & Gross, Z. (Eds.) (2022) *Activist Pedagogy and Shared Education in Divided Societies: International Perspectives and Next Practices*. Brill

Rampton B, Charalambous C. (2020) Sociolinguistics and everyday (in)securitization. *Journal of Sociolinguistics* 24:75–88.

&

ד"ר ח'לוב קעואר וד"ר דניאלה שנקר

עמדות מורים ערבים ויהודים להוראת ערבית כשפה זרה ועברית כשפה שנייה

קונפליקטים היסטוריים בין קהילות ערבים ויהודים הובילו לתפיסות שליליות לגבי הוראת עברית לתלמידים ערבים והוראת ערבית לתלמידים יהודים. מחקרים מצאו כי הוראת השפה הערבית מהווה אתגר עבור תלמידים יהודים, המתבטא בעמדות שליליות, התנגדות וסטריאוטיפים כלפי ערבים והשפה הערבית. כתוצאה מכך, בקרב יהודים קיימת שליטה מוגבלת בשפה הערבית. מחקרים מצאו גם כי תלמידים יהודים מפגינים יותר עמדות שליליות כלפי השפה הערבית ונכונות קטנה יותר לתקשר בערבית בהשוואה ליחס של תלמידים ערבים לשפה העברית.

המחקר הנוכחי חוקר את תפיסותיהם של מורים המלמדים את השפה העברית כשפה שנייה לתלמידים ערבים, ומורים המלמדים את השפה הערבית כשפה זרה לתלמידים יהודים. המחקר מדגיש גורמים חיוניים להוראת שפה, כולל חשיפה לשפת היעד, מיומנות ההוראה, סביבת הכיתה, המוטיבציה של התלמידים, השפעת ההורים, היכרות תרבותית ועריכת תוכניות לימודים.

במחקר השתתפו 46 מורים (23 מורים לעברית ו-23 מורים לערבית) שהתבקשו למלא שני שאלונים הבודקים את תפיסתם לגבי הוראת שפת יעד, כישוריהם של המורים, שליטתם בשפת היעד, תפיסת תוכנית הלימודים והמוטיבציה של תלמידיהם.

התוצאות הראו הבדלים משמעותיים בשליטת המורים בשפת היעד. למורים לעברית הייתה שליטה טובה יותר בשפת היעד, מאשר למורים לערבית. בנוסף לכך, בעוד שכל המורים דיווחו שתוכנית הלימודים איננה מתחשבת בצורכי הלומדים, מורים לערבית תפסו אותה כרלוונטית יותר מבחינה תרבותית ומסורתית בהשוואה למורים לעברית. תלמידים יהודים והוריהם ותלמידים ערבים והוריהם נתפסו כבעלי מוטיבציה נמוכה ללימוד שפת היעד. עם זאת, הורים יהודים הציגו מוטיבציה נמוכה משמעותית בהשוואה להורים ערבים.

המחקר מציג תובנות לגבי כישוריהם של המורים להוראת שפה עברית ושפה ערבית, השימוש בחומרים ובשיטות הוראה שונות ויחסם לתוכנית הלימודים. המחקר מדגיש את האילוצים המערכתיים שבהם מתקיימת מדיניות החינוך הישראלית ואת השפעת הקונפליקט היהודי-ערבי על היחס להוראה ולמידת שפת היעד. לאור הממצאים המחקר מציג תובנות והמלצות לשיפור המדיניות החינוכית הנוגעת להוראת שפה שנייה וזרה בישראל, ומציע שינויים במדיניות החינוכית בנושא הוראת ערבית ליהודים ועברית לערבים תוך התחשבות בהקשר התרבותי של הוראת השפה.

&

ענת רויטר, דולי אליהו-לוי

הכשרת סטודנטיות ערביות להוראה במסלול יהודי דובר עברית, על רקע סכסוך לאומי מתמשך

במדינה שבה קיים סכסוך מתמשך רב שנים בין שני עמים, יש מקום לקידום שילוב אוכלוסיית המיעוט בתפקידים ובמקצועות בחברה כולה. מאז קום המדינה המיעוט הערבי מופלה לרעה ואינו זוכה ליחס שוויוני כאזרחים. רמתם הסוציאל-אקונומית של ערביי ישראל נמוכה במידה משמעותית מזו של היהודים. הקיטוב בין הקהילות השונות בא לידי ביטוי בתחומי חיים שונים, בעיקר במערכת החינוך, בשוק העבודה ובאזורי המגורים (סמוחה, 2013; שיפמן, 2016). לפיכך, שילוב סטודנטיות ערביות במסלול אקדמי יהודי, יש בו תרומה חברתית, תרבותית ואזרחית. שילוב כזה מעודד יצירה של יחסים בין-אישיים ויחסים מקצועיים ברמה האישית וברמה הקולקטיבית, מאפשר ניפוץ של סטראוטיפים שליליים ומקנה תחושה ואווירה של שיתוף פעולה (אבו סלח, 2017; תורן, 2005; הנדלס, 2010).

מחקר זה מעמיק את ההבנה בדבר השתלבות סטודנטיות ערביות במכללה אקדמית לחינוך, במסלול יהודי דובר עברית, מנקודת מבטן של אלה אשר הצליחו להיכנס בשעריו. מטרתו היא לחשוף את החוויה האישית מקצועית שלהן במהלך שנות הכשרתן על רקע מתיחות תמידית בין שני הלאומים. במחקר זה נקטנו גישה איכותנית-פנומנולוגית תוך התמקדות בחוויה הסובייקטיבית של המשתתפות (Creswell & Poth, 2016). כלי המחקר הוא ריאיון חצי מובנה שעסק בתהליך ההכשרה במכללה המצהירה על עצמה כרב-תרבותית, הבחירה במסלול דובר עברית, חסמים ורווחים מהתהליך. ניתוח הנתונים נעשה באמצעות ניתוח תוכן ואיתור הנושאים העיקריים המתפלגים לקטגוריות משנה של התכנים (שקדי, 2003). אוכלוסיית המחקר כללה 15 מורות ערביות בירושלים וסביבותיה שהוכשרו, במסלול היסודי דובר עברית. רוב הנבדקות גרות ביישובים ערבים, בהם מתקיים מגע עם החברה היהודית, ועובדות במשרה מלאה או חלקית בבתי ספר יסודיים ערביים ויהודיים. הראיונות נערכו בזמן מלחמת "חרבות הברזל".

ניתוח הממצאים חושף תפיסות גלויות וסמויות של המשתתפות הערביות. החסמים שחוו במהלך לימודיהן באים לידי ביטוי בהיבט הלשוני, האישי-מקצועי, החברתי-תרבותי ובהיבט הקשור במתח בין הלאומים. לצד דרכי ההתמודדות המזוהים בדיווחיהן אפשר למצוא גם רווחים מוצהרים בסימן השוואה לקבוצת הרוב או להשתלבות בה. רווחים מתייחסים לשלושת ההיבטים הראשונים, אך לא לאחרון הנובע מעצם השתייכותן לקבוצת מיעוט בקונפליקט ארוך שנים, במדינה שבה הרוב השולט הוא יהודי.

מחקר זה עשוי להוסיף נדבך חשוב למערכת ההשכלה הגבוהה ולהכשרת מורים ערביים בחינוך היהודי בישראל, בעזרתו ניתן לגבש תמונה מקיפה יותר על דרכי השילוב ועל ההתייחסות הנדרשת לקידום של סטודנטים ערביים במסלולים יהודיים דוברי עברית.

מקורות

אבו סלח אילאס (2017). מורים את הדרך לשינוי: מיצוי יכולתן של מורות ערביות בבתי הספר במגזר היהודי. עבודת גמר מחקרית המוגשת לאחר קבלת התואר "מוסמך". אוניברסיטת בן-גוריון.

הנדלס, ש' (2010). תחושת אפליה של מחפשי עבודה ועובדים ומה חושב הציבור הישראלי. מנהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת.

סמוחה, ס' (2013). לא שוברים את הכלים. מדד יחסי ערבים-יהודים בישראל 2012. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

שיפמן, א' (2016). שינויים בחלוקות הנהוגות במערכת החינוך. בין רב תרבותיות להסדרים אד הוק. בתוך ב' בשיר, ג' בן-פורת ו' יונה (עורכים). מדיניות ציבורית ורב-תרבותיות (עמ' 131 – 151). מכון ון ליר והוצאת הקיבוץ המאוחד.

שקדי א' (2003). מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תאוריה ויישום. מכון מופ"ת.

תורן, נ' (2005). נשים באקדמיה הישראלית: דימויים, מספרים, הפליה. רמות.

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage.

&

סוזי רוסק, ליאור כהן, הלינה קורוצ'קה

Promoting intercultural support and resilience in times of war: A virtual exchange between Israeli and Ukrainian students in higher education

In this study, we share findings from a virtual exchange event that took place on Zoom organized by the Open University (OU) in Israel and the Ukrainian Catholic University (UCU). The goal of the meeting was to foster support and resilience for students from two different countries studying in wartime.

Fifty students from UCU and 15 students from OU, as well as 14 facilitators, staff members from each academic institution, participated in a one and a half hour long synchronous meeting led by representatives of both institutions. Students from UCU (18-21 years old) came from mandatory English classes taught by the Ukrainian meeting organizer, and study in the Liberal Arts and Ethics Politics departments. Students from OU were significantly older and study in multiple departments. They were solicited through an open invitation from the office of the Dean of Students and self-selected to participate. The meeting took place in English, the common language among student participants.

Prior to meeting, each group received an information packet with background about the war in the country of the other, but students were not required to do any specific preparation. The meeting was timed to coincide with the beginning of the semester for Israeli students to give them tips about returning to university during war, from students experienced in wartime studies. For the Ukrainians it was the end of the semester and a time for them to reflect on how they had managed.

The meeting revolved around two activities, taking place in eight mixed breakout rooms. The first activity was problem oriented: students were asked to introduce themselves and share their personal experiences relating to the war. The second activity was solution oriented: students were asked to create a collaborative google slide with suggestions for approaches, strategies and tips for studying in war time.

Data were collected from the zoom recording, chat transcript, and google slides that each group produced. Grounded thematic analysis of the output from activities revealed three overarching themes: general sense of well-being and the need for self-care, strategies for organizing and managing life to facilitate academic studies, and responsible citizenship in the face of war. In order to better understand these findings, we adapted the Community Indicator Framework (CIF) (Galley, Conole & Alevizou, 2014) to assess the degree to which the virtual exchange led to a sense of mutual support. This model, originally designed to measure community building in online settings, was repurposed here to better situate the overlapping dimensions across our thematic analysis. We identified the following characteristics from each of the four indicators: Participation - sustained engagement; Identity – group self-awareness, shared vocabulary, identification of existing knowledge and experience patterns; Cohesion – support for one another; Creative capability

– motivated and driven by a powerful sense of shared purpose, sufficient personal and technical skill, creation – organization of new knowledge.

Conclusions: Despite socio-cultural differences and the very brief timeframe of the virtual exchange, we saw the development of dimensions that indicate community, exhibiting characteristics of mutual support and fostering resilience.

מקורות

Galley, R., Conole, G., & Alevizou, P. (2014). Community indicators: a framework for observing and supporting community activity on Cloudworks. *Interactive Learning Environments*, 22(3), 373-395.

&

אילנה שוהמי ומיכל טננבאום

שפה במרחב כפרקטיקה חינוכית לקידום אקטיביזם חברתי

המחקר העוסק ב'נוף לשוני' (Linguistic Landscape), התרחב מאד בשנים האחרונות לכיוונים שונים, ובמיוחד לשדה החינוכי. אחד ההיבטים הינו פיתוח יכולות שיפוט וביקורתיות בקרב תלמידי בתי ספר לגבי המרחב הציבורי, והמסרים המועברים באמצעות שילוט במרחבים שסביבם. בין השאר נשאלות שאלות כגון כיצד אנשים מרקעים שונים קוראים ומפרשים מרחבים ציבוריים, כיצד משפיע עליהם הנוף הלשוני מבחינת זהות אישית וקבוצתית, ומה אפשר ללמוד מהנוף הלשוני לגבי סוגיות חברתיות רחבות יותר.

מטרתו המרכזית של המחקר אותו נציג הייתה העלאת מודעות של תלמידים בגילאי בית הספר לנוף הלשוני בסביבה בה הם חיים, ולסוגיות של צדק חברתי ולשוני לרבות יחסי כוח בין שפות ובין קבוצות, שאלות של ייצוג, אפליה והדרה – כל זאת כרכיבים משמעותיים בקידום של חינוך רב-לשוני. נוסף על כך, רצינו לבחון את הקשר בין הסוגיות אותן תלמידים מזהים כהפרות של צדק, לבין הרקע האתני, הלשוני, והתרבותי ממנו הם מגיעים.

שאלות המחקר היו:

1. כיצד אפשר למנף מודעות למרחב הציבורי ולקדם אקטיביזם חברתי ולשוני בקרב תלמידים מקבוצות שונות?

2. האם קיימים הבדלים בין קבוצות שונות בחברה הישראלית בהקשר לשאלות של צדק לשוני במרחב הציבורי?

במחקר השתתפו קרוב ל-150 תלמידים בגילאי בית ספר (יסודי, חטיבת ביניים, ותיכון), ממגוון קבוצות אתנו-לשוניות. אלו כללו דוברי עברית כשפה ראשונה, עולים ממדינות שונות (דור ראשון ו-1.5), ודוברי ערבית כשפה ראשונה (כולל מוסלמים, נוצרים, דרוזים, ובדואים). לצורך המחקר, פיתחנו מתודולוגיה חדשנית של 'זיהוי ושינוי' (Awareness and Modification A&M). בשיטה זו, התלמידים המשתתפים נחשפו בשלב הראשון למבוא קצר בנושא של שפה במרחב. בשלב הבא הם התבקשו לתעד בסביבתם שילוט שנתפס בעיניהם כמפלה מבחינת הייצוג הלשוני. ההנחיה כיוונה להעלאת המודעות לסוגיות של שפה במונחים של צדק ועוול. לאחר מכן, התבקשו התלמידים לשנות (באופן וירטואלי) את השלטים שזיהו כמפרים צדק כך שיתקנו את העוול, ויהיו יותר מכילים והוגנים במונחים של שפה, זהות, ומאפיינים סמליים אחרים. בשלב האחרון, התלמידים התבקשו לנמק את הסיבות לשינויים שבצעו ולכתוב הסבר מפורט ומשכנע.

ניתוח הממצאים מצביע על הפנמה מהירה של המתודה, המלווה בהתלהבות ומעורבות גבוהה במשימה. השיטה נמצאה כיעילה מאד להעלאת מודעות לנוף הלשוני בכלל, ולסוגיות של צדק בפרט כבר בגיל בית הספר היסודי. ככלל, נמצא כי המשתתפים הראו רגישות ל'אחר' ול'אחרות' בנושאי שפה, משתמשי שפה, קבוצות מיעוט, צרכים מיוחדים, ומגדר. כמו כן, נמצא כי לרקע הלשוני והאישי של המשתתפים הייתה השפעה רבה על הרגישויות שגילו, ולפיכך גם על הסוגיות אותן זיהו כלא צודקות, בהתאם לקבוצת ההשתייכות. בהרצאה נתאר את הממצאים, את הסוגיות המרכזיות שזוהו על ידי הקבוצות השונות, ונרחיב על ההשלכות שיש למחקר זה על פדגוגיה אקטיביסטית מבחינת הפוטנציאל שלה לקדם שוויון, אמפתיה, הבנה הדדית וסובלנות.

Towards inclusive leadership in meeting linguistic and cultural diversity in language education policy: "Not giving up on parents and children"

The study explores practices of inclusive educational leadership of local policymakers in a city in north Israel with a high level of linguistic and cultural diversity (LCD) (Including languages such as Hebrew, Russian, Arabic, and Mizo) during a process of policy change. The LCD of the city poses many challenges to managing preschool education. To rethink language ideology towards welcoming LCD, the city's policymakers adopted multicultural and multiple languages policy, which reflected in an inclusive leadership framework and initiated an inclusive forum comprising policymakers from diverse cultural and professional backgrounds. The study focused on the change process, from an ethnographic perspective, with triangulation of data sources.

In Israel, policymaking in LCD classrooms in preschool education should be understood against the background of major ideological assumptions and beliefs regarding new immigrant children and their families. For many years, the 'melting pot' ideology prevailed; immigrant children were given new Hebrew names on arrival and were expected to acquire Hebrew quickly and were discouraged (along with their parents) from speaking in their mother tongue (Spolsky & Shohamy, 1999). This language ideology, with a clear orientation to view the languages of immigrants as a problem, prioritized monolingualism and the majority language in both society and education. In recent years, however, at the macro-level of language policy, attitudes have changed significantly, towards viewing home languages of young children as an asset (Ministry of Education, 2016). In light of these changes, our research motivation was to explore how local preschool policymakers as collective agents rethink their attitudes towards LCD in the classroom and how they modify their language education policy. We argue that our findings are significant worldwide and may shed light on processes policymakers undergo behind the scenes.

In this qualitative study, we used purposeful sampling and adopted an ethnographic approach. This methodological approach was most appropriate for our focus group discussions and individual interviews, as well as classroom observations with a focus on language policy documents, photographs of the classroom language landscape, and language resources provided by policymakers.

The analysis revealed that collective agency enactment was characterized by critical reflections on past professional and personal experience; planning of changes in language education policy; high level of commitment to preschool pedagogical staffs and LCD families; practical steps in facing challenges of LCD classrooms; and future visions and long-term expectations from engagement in the stream of change. The study's significance is in the theoretical and practical understanding of policymakers' collective agency and their role in creating an inclusive community.

מקורות

Ministry of Education (2016). A new language program (in Hebrew). <https://meyda.education.gov.il/files/PreSchool/common-language.pdf>

Spolsky, B. & Shohamy, E. (1999). The languages of Israel: Policy, ideology and practice. *Multilingual Matters*.

אתגרים ביישום מדיניות לשונית במעונות יום לילדי מבקשי מקלט ומהגרי עבודה

טיב תהליכי רכישת שפה ראשונה מכתוב במידה רבה את המשך התפתחותם ועתידם של ילדות וילדים. על אף התפקיד המרכזי שמשחקים מוסדות טיפול מגילאי לידה עד שלוש בהתפתחות שפותיהם הראשונות של ילדים, מחקרים מעטים מתמקדים במענים לשוניים במוסדות אלה. המחקר הנוכחי מתמקד בזירה הייחודית של מעונות יום שמיועדים לילדי מהגרי עבודה ומבקשי מקלט, ומבקש לבחון את המענים הלשוניים הניתנים לאוכלוסייה מוחלשת זו. אוכלוסייה זו נאלצת להתמודד עם אירועים טראומטיים שהתרחשו טרם כניסתה לישראל ועם חוסר הוודאות והטלטלות שנובעים ממעמדם האזרחי הלא מוסדר בארץ.

המחקר נערך במתודולוגיה איכותנית של חקר מקרה, והוא מבוסס על המסגרת התיאורטית שהציע ספולסקי (Spolsky, 2009) לבחינת מדיניות לשונית. בהתאם למסגרת זו נבחנה המדיניות הלשונית במעונות היום ביחס לשלושה רכיבים: (1) פרקטיקות שפה; (2) פעילויות לניהול שפה; (3) אמונות ועמדות קהילת הדוברים ובעלי עניין אחרים ביחס לשפות הדבורות במעונות. בנוסף, נבחנה השאלה: אילו גורמים משפיעים על יכולתם של סוכנים בתחום לנהל את השפה במעונות בהתאם לאמונתם?

איסוף נתוני המחקר נמשך כשנה וכלל ניתוח מסמכים, קבוצת מיקוד עם הורי אחד המעונות ו-16 ראיונות חצי מובנים עם נשות צוות ועובדות בארגונים אשר מלווים את פעילות המעונות.

ממצאי המחקר מצביעים על סתירות רבות בין רכיבי המדיניות הלשונית שמתקיימת במעונות. על אף המשקל הרב שיוחס לשימוש בשפות המוצא והקניית שפת המקום, במעונות עצמם כמעט ולא מתקיים שיח מילולי, לא בשפות האם ולא בעברית. זאת, כיוון שהמטפלות במעונות אינן דוברות את שפות המשפחות ואין להן גישה לרכישת עברית. בפועל, חשופים הילדים במעונות לתשומה מילולית דלה ומבלבלת אשר נגזרת מהכורח לגשר על פערי השפה הרבים. כלל משתתפי המחקר הביעו דאגה נוכח פרקטיקות שפה אלה בשל השפעתם השלילית על התקשורת בין הצוותים למשפחות ובין המטפלות לילדים. בנוסף, עלה חשש כי המצב הלשוני בכיתות גורם לעיכוב בהתפתחות שפה בקרב הילדות והילדים. חוסר הנחת מהמציאות הלשונית הקיימת הוביל ארגונים שמלווים את פעילות המעונות לנסח מספר פעולות לניהול שפה, אולם אף אחת מפעולות אלה לא כללה ניהול עצמי של קהילת הדוברים עצמה. מצב זה עומד בסתירה לחשיבות שייחוסו ההורים לשיח בשפת מוצאם. הסתירות בין רכיבי המדיניות והקשיים להתאמת המצב הלשוני בכיתות לצרכי הדוברים יוחסו להגבלות הרבות שנובעות ממעמדם האזרחי של המהגרים. הגבלות אלה מאלצות את המהגרים ואת הארגונים שמלווים אותם להתמקד בדאגה להישרדותם הפיסית של הילדים ואינן מותירות משאבים רבים לדאוג להתפתחותם. אלא שגם המענה הלשוני הנוכחי מעמיד את הילדים והמשפחות בסיכון ומצמצם את יכולתם לשרוד במציאות חייהם.

הצורך האקוטי לדאוג למציאות לשונית שתתמוך בהתפתחות הילדים וברוחות המשפחות מחייב שינוי מדיניות. בהמשך להמלצותיהן של טננבאום ושוהמי (Tannenbaum & Shohamy, 2023) לעדכון מדיניות רב-לשונית חינוכית בישראל, מצביעים גם ממצאי המחקר הנוכחי על ההכרח להרחיב את השפעתם של גורמים מקומיים בתהליכי קבלת החלטות. בו בזמן ומבלי לגרוע מהשפעתם של הארגונים אשר מלווים את פעילות המעונות, יש להדגיש את ההכרח לחיזוק המהגרים עצמם. לאור תרומת שפות הבית לתקשורת מיטיבה במשפחות, קיימת חשיבות עליונה להרחבת השימוש בשפות אלה בתחומי המעון. דגש על שימוש בשפות הבית עשוי לסייע בפיתוח גורמי חוסן בקהילה, ולהסיט את מוקד המדיניות הלשונית במעונות מדאגה להישרדותן של המשפחות אל מדיניות חינוכית פרו-אקטיבית אשר מתמקדת ברווחתם.

שמרנות, חדשנות ואידיאולוגיות אחרות בדיוני האקדמיה ללשון העברית

האקדמיה ללשון העברית נתפסת לעיתים קרובות כגוף שמרני, האמון על שימורן של נורמות לשון מבוססות, שמקורן ברובדי הלשון העתיקים של השפה. לתפיסה זו אף יש אחיזה בחוק שמכוחו האקדמיה פועלת. עם זה, לפעולתה של האקדמיה יש גם היבטים חדשניים ברורים, והידוע מכול הוא מפעל חידושי המילים שלה. הרצאה זו באה לבחון קשת רחבה של אידיאולוגיות, תפיסות ואמונות בדיוני האקדמיה ללשון העברית, לרבות חדשנות ושמרנות, ולבחון דרכן את היחס לשורה של אידיאלים לשוניים כגון לשון המקרא או העברית בת-זמננו. ההרצאה מבוססת על מחקר היסטורי שבחן את הדיונים ב-210 ישיבות מליאה של האקדמיה בשנים 1953–1993.

חוקרים שונים כגון ג'ונסון (Johnson, 2013) וקמרון (Cameron, 2012) הצביעו על הצורך בהערכה ביקורתית של התפיסות, האידיאולוגיות והכוונות מאחורי התכנון הלשוני. הערכה ביקורתית כזאת עשויה לחשוף את המוטיבציות של מתכנני השפה וכן את המודעות שלהם להשלכות חברתיות של פעולותיהם. בזכות היקפו של מחקר האורך הנוכחי, העוקב אחר ארבעים שנותיה הראשונות של האקדמיה, יתאפשר להבין טוב יותר את הכוונות והתפיסות שבבסיס פעולות התכנון הלשוני בעברית. המחקר מתמקד בהיבטים הרעיוניים והאידיאולוגיים העולים בדיונים, ושואף לזהות את האידיאולוגיות הבולטות שהנחו את הארגון בהחלטותיו. המחקר מתבסס על ההנחה כי התקן שקובעת האקדמיה, בדומה לכל תקן לשוני, הופך למכשיר פוליטי המאפשר במקרים מסוימים ניעות חברתית, אך במקרים רבים אחרים עלול להביא לאי-שוויון ולאפליה (Hall Jr., 1950; Labov, 1969; Milroy & Milroy, 1999).

שיטת המחקר האיכותנית שנבחרה, גישת היסטוריית-השיח (DHA), חותרת לגילוי ולהנהרה של כוונות ואידיאולוגיות המונחות בבסיס חומרי שיח בהיקף נרחב ובתחומים מגוונים כגון שפה, חברה, פוליטיקה, מדע, סביבה ועוד (Reisigl & Wodak, 2009). גישה זו מאפשרת לזהות את שדות הפעולה השונים שהשיח עוסק בהם, וכן את הישויות, האפיונים, הטיעונים והאמצעים הרטוריים העיקריים בו. מממצאי המחקר עולה כי אף על פי שהשיח של האקדמיה ללשון העברית הוא מגוון, פוליפוני ומרובה נדבכים, מתגלים בו על פי רוב שלושה זרמים אידיאולוגיים ראשיים, המקיימים אינטראקציה ביניהם: (1) זרם שמרני, השואף להשאיר את התקן הלשוני כמות שהוא; (2) זרם חדשני פתוח, הקשוב למציאות הלשונית הקיימת ושואף לקרב אליה את התקן הלשוני; (3) זרם חדשני סגור, השואף לשנות את התקן הלשוני ממניעים שונים ומגוונים, אך בדרך כלל ללא כל התחשבות במציאות הלשונית הקיימת. ההרצאה תנסה לאפיין את שלושת הזרמים, את יחסי הכוחות ביניהם ואת ההשפעה שלהם על התקן הלשוני בעזרת דוגמאות מן השיח של חברי האקדמיה בארבעים שנותיה הראשונות. היא תבחן חלק מהדינמיקות ששלטו בדיונים, ואת ההשלכות האפשריות שלהן על המציאות הלשונית כיום.

&

רותי ברדנשטיין ואסיה אדם

מערבית (קדם) קוראנית לעברית בת זמננו: תהליכי חילון, המקרה של חראם hara:m حَرَام

שינויים דקדוקיים-תחביריים-סמנטיים של מילים/ביטויים (המכונה לעתים קרובות 'גרמטיקליזציה', ראו Meillet 1912) הם תופעה נפוצה ונחקרת היטב במחקר הלשוני. ערבית (המאופיינת לרוב כשפה של "דיגלוסיה") בעלת דוגמאות בולטות ללא ספק לשינויים לשוניים כאלה מהתקופה (קדם) הקוראנית ומעברית הספרותית לערבית עכשווית 'מדוברת'. במאמר זה נתמקד בערבית הפלסטינית וכיצד תהליך כזה של 'חילון' ערבי השפיע גם על העברית, באמצעות תהליך של מגע בין לשונות. נדון במילה hara:m حَرَام בערבית, רכיב אשר משמעותו המקורית היא 'אסור לחלוטין' בטקסטים עתיקים ובקוראן (בהם האיסור הוא איסור דתי) ונציג את השינויים הלשוניים אשר עבר במהלך ימי הביניים ועד לערבית המדוברת בת זמננו והשפעתה על העברית המדוברת החל משנות השישים, כמבטאת את 'העמדה השלילית' של האדם (בדרך כלל מבטאת צער או רחמים) ועד לימינו אנו, בעתות מלחמה. אנו טועות שמילים היסטוריות כאלה, גם אם משתנות, מתמידות מבחינת עמדת הדובר/הכותב (ראה Hopper 1991 ו-Bardenstein 2021 עבור 'התמדה'), ולכן, פונקציות ומשמעויות עכשוויות לעולם אינן יכולות להיות מנותקות מההיסטוריה הדתית-לשונית שלהן, אפילו כאשר מעורבים תהליכי מגע בין לשונות. כך, אנו טוענות כי

אף על פי ש-*hara:m* חָרָם עברה שינויים לשוניים, פונקציית הליבה הפרגמטית שלה, שגויסה במקור למטרות הבעה עמדה של הדובר/הכותב, מתמידה באופן דיאכרוני עד לנקודה שבה תפקידה המגויס הפך סמנטי/דקדוקי, כאקט דיבור. תהליך זה השפיע גם על העברית מאחר ולעברית יש קשר שפה חזק עם הערבית הפלסטינית. שינוי זה ייטען כ"חילון" חברתי-דתי לשוני (ראה ברדנשטיין ופרי, 2021), מחקיקה דתית לשימוש אינטר-סובייקטיבי עכשווי, דרך הבעת עמדת הדובר/הכותב. מנגנונים אלו של שינוי לשוני כרוכים בתהליכי הבנייה (ראו גולדברג, 1995, ברדנשטיין 2023) ותהליכים לשוניים נוספים, אשר יפורטו ויידונו.

ממצאינו הינם חלוציים בתחום החילון הלשוני בשפה הערבית, והם מדגישים את הקשר ההיסטורי הבלתי נפרד בין השפה הספרותית לשפה המדוברת, גם בקרב שפה בה קיימת דיגלוסיה. עבור הטקסטים הערביים העתיקים, השתמשנו וניתחנו את משמעותו הדתית של הביטוי בקוראן ובטקסטים ספרותיים מגוגל ספרים. עבור ערבית מדוברת, השתמשנו וניתחנו את הפונקציות השיחיות השונות בקורפוס נתונים כתובים (50 במספר) שנאספו מפוסטים בפייסבוק ו"טוקבקים" (תגובות לפוסטים אלו). עבור עברית היסטורית השתמשנו וניתחנו את הפונקציות השונות של הביטוי בקורפוס Jpress (אתר עיתונות יהודית חוקרת של אוניברסיטת תל אביב) ועבור העברית המדוברת העכשווית השתמשנו במאה דוגמאות אקראיות מתוך הקורפוס hetenten (קורפוס כתוב, ביג דאטא מבוסס אינטרנט), אותן ניתחנו על פי הפונקציות והמשמעויות השונות של הביטוי.

מקורות

Meillet, A. (1948 [1912]): *L'évolution des forms grammaticales*. In *Linguistique general et linguistique historique*, Paris Champion, p. 130-48.

Bardenstein, R (2020) Persistent argumentative discourse markers. The case of Hebrew rectification-marker *be-ṣecem* ('actually') *Journal of Pragmatics*, 172, 254-269.

Bardenstein, R and Fry, N (2021): The secularization of apologies: the case of Hebrew *slixa*, *Mexkarim Belashon* 15, p. 1-34 (in Hebrew).

Goldberg, A. E. (1995). *A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: Chicago University Press.

Hopper, P.J. (1991), 'On some principles of grammaticization, *Approaches to Grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins. Volume 1, p. 17-35.

&

יובל גבע, אנה ענבר

עם יד על הלב: מחוות ה"יד על החזה" באינטראקציה עברית יומיומית

בהרצאה זו נבחן את שימושיה של המחווה "יד על החזה" – הנחת יד אחת או שתי הידיים על החזה של הדובר/ת – באינטראקציה עברית המתנהלת פנים-אל-פנים. על אף שבתרבות הישראלית המחווה מזוהה עם המושגים של "כנות" ו"יושר", נראה כי ניתוח שימושיה באינטראקציה יומיומית חושף מושגים נוספים. המחקר מתבסס על ניתוח של 38 מופעים של המחווה מתוך "הקורפוס המולטימודאלי של אוניברסיטת חיפה", המכיל כ-18 שעות של הקלטות וידאו של שיחות טבעיות ובלתי רשמיות. מופעי המחווה נבחנו תוך שימוש במתודולוגיות של בלשנות האינטראקציה (Couper-Kuhlen & Selting, 2018) וניתוח השיחה המולטימודאלי (Goodwin & Goodwin, 2000; Mondada, 2016). המחקר חושף שלושה הקשרים רחבים שבהם מופיעה המחווה: (א) מופעים של המחווה ליוו ביטויי רגש (בעיקר, של פחד והפתעה); (ב) 11 מופעים הופקו תוך העברת תוכן העלול להפר את ציפיות הנמען; במקרים אלו נטו להופיע לצד המחווה ביטויי כנות כגון "באמת" או "בכנות"; (ג) 17 מופעים הופיעו בהקשרים של העצמה. בהתבסס על ממצאים אלה, על תאוריות הקשורות בגרמטיקליזציה (למשל, Hopper & Traugott 1993) ובהתפתחות סמיוטית של מחוות (Müller, 2014; Streeck, 2009, 2021), נציע את מסלול הגרמטיקליזציה למחווה "יד על הלב".

Couper-Kuhlen, E. & Selting, M. (2018). *Interactional linguistics*. Cambridge University Press.

Goodwin, C. & Goodwin, M. H. (2000). Emotion within situated activity. In: A. Duranti (Ed.), *Linguistic Anthropology: A Reader* (pp. 239–257). Basil Blackwell.

Hopper, P. J. & Traugott, E. C. (1993). *Grammaticalization*. Cambridge University Press.

Mondada, L. (2016). Challenges of multimodality: Language and body in social interaction. *Journal of Sociolinguistics*, 20(3), 336–366.

Müller, C. (2014). Gestural modes of representation as techniques of depiction. In: C. Müller, A. Cienki, E. Fricke, S. H. Ladewig, D. McNeill, & J. Bressemer (Eds.), *Body–language–communication: An international handbook on multimodality in human interaction* (pp. 1687–1702). De Gruyter Mouton.

Streeck, J. (2009). *Gesturecraft: The manufacture of meaning*. John Benjamins.

Streeck, J. (2021). The emancipation of gestures. *Interactional Linguistics*, 1(1), 90–122.

&

סוניה ימפולסקיה

Polite pronouns in the Hebrew language of the 16th-21st centuries: unknown yet still in use

In the Hebrew prayers, one addresses God with a simple pronoun אתה ('ata 2sm). In the same manner in the Hebrew Bible servants address their masters and even kings, for there was no specific polite pronoun of address. Similarly, nowadays the speakers of Modern Israeli Hebrew use the same pronouns to address each other. The distinctive system of polite address in Hebrew remained unknown until recently.

Between these two historical periods that encompass about two thousand years, the Hebrew language was used continuously and productively as the main written code in Jewish communities. In the talk I present my research on the system of T/V distinction (i.e. the use of polite vs familiar modes of address) in Hebrew from the 16th to the 20th century, whereby polite forms of address were expressed by third-person address (i.e. he/she/they was used instead of you). My findings are based on a wide range of various Hebrew sources: textbooks, letter manuals, private correspondence and dialogues in Hebrew translations of European novels. Some of these findings were published in Yampolskaya 2016, 2021. In order to trace the origins of the Hebrew linguistic politeness, I compare it to similar phenomena in Polish and German and conclude that it is unlikely to be a result of contact-induced change caused by these languages.

The use of third-person address forms to express respect and formality became a usual practice for a short period in Mandate Palestine in the 1920s but was rejected by following generations of Hebrew speakers and left almost no trace in the language experience of contemporary Hebrew speakers in Israel (see Reshef 2019: 57–78). However, my recent field research in Hasidic communities of the UK and Israel reveals that these old historical forms are still in use and play important social role in private and formal inter-community correspondence. About contemporary Ashkenazic Hebrew see Kahn, Yampolskaya 2022; about the acquisition and use of contemporary Ashkenazic Hebrew see Yampolskaya, Pozen, Benedict, Kahn 2024.

מקורות

Kahn, L., & Yampolskaya, S. (2022). Contemporary Ashkenazic Hebrew: the grammatical profile of an overlooked twenty-first-century variety. *Journal of Semitic Studies*, 67, 1: 199–267.

Reshef, Yael. (2019). *Historical Continuity in the Emergence of Modern Hebrew*. Lexington Books, Lanham, MA.

Yampolskaya, Sonya. (2016). Samples of Everyday speech in a Dead Language: Russian Phrasebook in Hebrew of the 19th century. *Forum for Anthropology and Culture* 29: 38–65.

Yampolskaya, S. (2021). Evidence of a T/V distinction in European Hebrew. *Journal of Historical Sociolinguistics*, 7(1): 123–150.

Yampolskaya, S., Pozen I., Benedict E., Kahn L. (2024). Non-vernacular language in action: Ashkenazic Hebrew in 21st-century Diaspora Hasidic communities. In *The IOS Annual*. Leiden, The Netherlands: Brill. 166-224.

&

הודיה מחלוף ורועי גפטר

מבטא תל אביבי? בחינה אקוסטית של שונות פונולוגית בחיקויים של סטראוטיפים מקומיים

אף על פי שמדינת ישראל מאופיינת בדינמיקה חברתית של "מרכז" מול "פריפריה", לא נעשו מחקרים סוציולווגיים המתמקדים באופן שבו הציר האזורי משתקף בשונות הלשונית בעברית. המחקר הסוציולווגי בעברית נוטה להתמקד בעיקר בציר האתני – מקובל לדבר על עברית "סטנדרטית" או "כללית" לעומת "מזרחית" – וגם אם הוזכרו מקומות גאוגרפיים הניתוח התמקד במוצאם האתני של הדוברים. למעשה, נטען כי אי אפשר בכלל לדבר על דיאלקטים אזוריים בעברית החדשה. במחקר ביקשנו להפנות זרקור אל הציר החברתי הזה שהוזנח עד כה בחקר העברית, הציר האזורי, ובחרנו בערים תל אביב ובאר שבע לייצוג של מרכז מול פריפריה בהתאמה. המחקר מתמקד בשונות הפונולוגית המשתקפת בדיבורן של דמויות פרודיות שמגלם משפיען הרשת אלירן חנינה בפלטפורמת אינסטגרם: גלעד ותורפה – זוג תל אביבי, ויחיאל וליפז – זוג באר שבעי.

אחד המאפיינים המרכזיים של פרודיה הוא הגזמה של מאפיינים סטראוטיפיים, ולכן בחרנו באוסף נתונים זה כמקום להתחיל לבחון בו הבדלים פונולוגיים אזוריים בישראל. מטרת המחקר הייתה לבדוק מה הם המאפיינים הפונולוגיים המייחדים את הדמויות ה"תל אביביות" של אלירן אל מול המאפיינים הפונולוגיים של הדמויות ה"באר שבעיות" שלו ולדון במשמעויות החברתיות האפשריות של ההבדלים ביניהם. לצורך המחקר התמקדנו בשלושה משתנים פונולוגיים, שכמעט ולא זכו לעיסוק אמפירי בחקר העברית: מערכת התנועות, גובה הקול (pitch) וחורקנות (creak). כדי לענות על שאלת המחקר בחרנו 11 קטעים שבהם מגלם אלירן את ארבע הדמויות, וניתחנו אותם אקוסטית באמצעות תוכנת praat.

על פי הממצאים, קיימת שונות אזורית באינטראקציה עם מגדר במימושם של חלק מהמשתנים ובמיוחד בגובה הקול – הפער בגובה הקול בין בני הזוג הבאר שבעים הוא מובהק סטטיסטית ואילו בין בני הזוג התל אביבים כמעט ולא קיים פער כזה. במימושם של משתנים אחרים קיימת שונות אזורית ללא אינטראקציה עם מגדר – התנועות הקדמיות /i/ ו /e/, הן אחוריות יותר באופן מובהק בדיבורן של הדמויות התל אביביות. כמו כן, החורקנות נפוצה יותר במובהק בדיבורן של הדמויות התל אביביות ובמיוחד בדיבורה של תורפה.

חשוב לציין כי בהתחשב בכך שדפוס ההתיישבות בארץ ומוצא אתני אינם בלתי תלויים. למשל, קיים קישור תפיסתי בין ה"פריפריה" הגיאוגרפית לזהות מזרחית. ייתכן כי הציר האזורי איננו היחיד המשפיע על סגנון הדיבור של הדמויות ועל מרכיבי הסטראוטיפים שהן משקפות. למשל, לדמותה של תורפה אפשר לייחס שדה אינדקסיקלי שלם של תכונות הנוטות להיות מקושרות לסטראוטיפ התל אביבי: אשכנזית, מעמד סוציולווגי גבוה, מתנשאת, מנותקת וכדומה. עם זאת, המאפיין החברתי היחיד שאלין מייחס לדמויות באופן מפורש הוא מקום המגורים שלהן – תל אביב או באר שבע. עצם הבחירה בקטגוריה חברתית אזורית כדי לסמן קבוצות חברתיות בישראל במטרה להצחיק ולזכות באהדה, מעידה על כך שכיום דוברי עברית מייחסים משמעות חברתית לציר האזורי, ושהוא רלוונטי בתחום מחקר ששלטו בו עד כה קטגוריות-העל "מזרחים" מול

"אשכנזים". גם בחינה איכותנית של התגובות על הסרטונים מלמדת כי ברבות מהתגובות יש עיסוק ועניין בזהות המקומית של הדמויות. ממצאים אלו יכולים להעיד באופן רחב יותר על יחסי כוח משתנים בחברה הישראלית, ומדגישים את החשיבות של מחקרי המשך בנושא.

מקורות

אורני, ע. (1983). תורת ההגה של העברית החדשה. רמת אביב: האוניברסיטה הפתוחה. בולוצקי, ש. (2002). שונות פונולוגית ומורפולוגית בעברית המדוברת. מדברים עברית 278–239. בן טולילה, י. (2002). שונות לשונית על פני דורות בישראל. תעודה, 140–131.

Eckert, P., & Labov, W. (2017). Phonetics, phonology and social meaning. *Journal of Sociolinguistics*, 21(4), 467–496.

Gafter, R. J. (2019). Modern hebrew sociophonetics. *Brill's Journal of Afroasiatic Languages and Linguistics*, 11(1), 226–242.

Sclafani, J. (2009). Martha Stewart behaving badly: Parody and the symbolic meaning of style. *Journal of Sociolinguistics*, 13(5), 613–633.

Tzfadia, E., & Yacobi, H. (2011). *Rethinking Israeli space: Periphery and identity* Taylor & Francis.

&

שי סלם ורועי גפטר

איך מביעים הוראות בעברית המדוברת: שונות ושינוי בשימוש בציווי המורפולוגי

בעברית המדוברת יש כמה תבניות מורפולוגיות להבעת הוראות – תבנית הציווי התקנית (היכנס, שמרי), תבנית העתיד (תיכנס, תשמרי), וכן תבניות ציווי חדשות (כנס, שמרי) או "הציווי החדש" לפי בולוצקי (1979) שאינן תקניות לפי כללי האקדמיה ללשון העברית.

מחקרי עבר שעסקו בתבניות הציווי בעברית המדוברת בחנו בעיקר את אופן הגזירה הפונולוגי של תבניות ציווי החורגות מהתבנית התקנית, מתוך הנחה שתבנית העתיד ותבניות הציווי החדשות השתלטו על אופן הבעת ההוראות בעברית למעט מספר קטן של מקרים קפואים בפעלים מהגזרות החסרות בבניין קל כמו שב, קום ולך (Bolotzky 1979, 2009; Bat-el, 2002). מחקרים נוספים בציווי עסקו בסקירת דרכי הבעת ההוראות בעברית המדוברת ובניסיון להסביר את השכיחות של תבניות הציווי החדשות ותבנית העתיד (כלב, 2020; Ariel, 2019). עם זאת, רוב העיסוק בהבעת הוראות בעברית לא עסק בנושא מבחינה סוציו-בלשנית ועד כה לא נערך מחקר אמפירי באשר לעצם התפוצה של תבניות הציווי המורפולוגי השונות. המחקר הנוכחי מנסה לענות על שאלות בסיסיות שעדיין לא נענו. אין ספק שיש צורות ציווי תקניות שהן שכיחות מאוד (כגון "בוא!"), אך האם הן מוגבלות לבניין קל בלבד? האם ילדים ומבוגרים יבחרו בתבניות ציווי שונות כדי להביע את אותה הוראה?

בשימוש במתודולוגיה של מחקר בזמן נראה (Apparent time) ובחינה של דוברים בקבוצות גיל שונות, מחקרנו מראה שקיימת שונות משמעותית בין דוברים וסגנונות לבין הבחירה בין תבניות הציווי השונות. כמו כן, המחקר מאשש את הטענה שדרך הבעת ההוראות בעברית עדיין בעיצומה של תהליך שינוי לשוני, ומוכיח שתבניות הציווי המורפולוגי התקניות המופקות על ידי דוברים מגוונות יותר מהמשוער.

כיוון שבקורפוס של דיבור טבעי בלתי פורמלי (דיבור ורנקולרי) בדרך כלל אין ציפייה לשמוע הרבה הבעת הוראות בכלל והבעת הוראות בשימוש בתבניות הציווי השונות בפרט, האתגר במחקר הנוכחי היה למצוא סיטואציה שבה טבעי יותר לשמוע את אותן צורות. הנתונים למחקר מגיעים מקורפוס דיבור מתוך תוכניות מציאות של שלוש קבוצות גיל – ילדים, צעירים ומבוגרים. נתוני הילדים מגיעים מתוכנית הדוקו-ריאליטי "החיים הסודיים של בני 4" מהשנים 2019–2020, נתוני קבוצת הצעירים במחקר הם מתוכנית המציאות "הבנים והבנות" משנת 2022 ונתוני קבוצת המבוגרים במחקר הם מתוכנית המציאות

"הישרדות VIP" משנת 2020. הבחירה בתוכניות מציאות אלו על פני נתוני דיבור ספונטניים היא לא רק בשל זמינות הנתונים, אלא שבזכות המשימות והתחרויות שהן עיקר התוכניות הנבחרות, יהיו יותר סיטואציות שבהן צפוי לשמוע הבעת הוראות. זאת לעומת שיחה ספונטנית בין חברים או עמיתים, לדוגמה.

המחקר בוחן את הבעת ההוראות בעברית על שני צירים:

1. ציר לשוני – אילו גורמים משפיעים על הבחירה בין תבניות הציווי השונות.
2. ציר בין-דורי – בו נראה שיש הבדל כמותי בין מבוגרים, צעירים וילדים בהבעת הוראות.

בנתונים שנאספו נמצא ממצא מפתיע שבו נעסוק בהרצאה – נמצאו מופעים רבים של תבנית הציווי התקינה, לא רק בקבוצת הפעלים שבהם היא צפויה (חד הברתיים בבניין קל), ולא רק אצל קבוצת הדוברים המבוגרים. כלומר, בעברית מדוברת דוברים בגילים שונים עדיין משתמשים בתבנית הציווי התקינה במגוון רחב למדי של פעלים ולא רק בתבנית העתיד או בתבניות ציווי חדשות. כמו כן, כצפוי, אפשר לראות בנתונים הבדלים משמעותיים בין קבוצות הגיל בשימוש בתבניות הציווי השונות. כך למשל קבוצת הילדים וקבוצת המתבגרים מעדיפים לרוב להשתמש בתבנית העתיד להבעת הוראות, ואילו קבוצת המבוגרים בוחרים להביע הוראות בתבנית הציווי התקינה יותר מאשר בתבניות הציווי האחרות.

מקורות

כלב, ד. (2020). הציוויים והאיוויים בעברית בת זמננו. לשוננו: כתב-עת לחקר הלשון העברית והתחומים הסמוכים לה, 82, 4 (אלול תש"ף, ספטמבר 2020), עמ' 396–419

Ariel, C. (2019). Why did the future form of the verb displace the imperative form in the informal register of Modern Hebrew. In Edit Doron, et al. (Eds.), *Language Contact, Continuity and Change in the Genesis of Modern Hebrew* (117-149). The Netherlands: John Benjamins Publishing Company.

Bat-El, O. (2002). True truncation in colloquial Hebrew imperatives. *Language*, 651-683.

Bolozky, S. (1979). On the new imperative in colloquial Hebrew.

Bolozky, S. (2009). Colloquial Hebrew imperatives revisited. *Language Sciences*, 31(2-3), 136-143

&

שפות מורשת

עינב ארגמן

מולטי-מודליות של מקום: שכבות נתונים בתיעוד מרחב מורשת

מולטי-מודליות היא ההנחה שמשמעות נוצרת (וגם מופצת, מפורשת, ונבנית מחדש) על ידי משאבים ייצוגיים ותקשורתיים שונים. מדובר בשילוב של מספר משאבים/אופנויות (modes) סמיוטיים, בהם דיבור, צליל, כתיבה, פריסה (layout), צבע, תנועה, מחוות, וקרבה (Adami, 2017; Kress & van Leeuwen, 2001) (proxemics). לכל משאב יתרון/חוזקה ותפקיד ספציפי משלו (Adami, 2017).

ההרצאה הנוכחית – מבוססת מחקר אמפירי איכותני - מבקשת להתמקד במולטי-מודליות של מרחב מורשת מוסדית של מכללה להכשרת מורים. נתונים נאספו באמצעות תצלומים של המרחב ותערוכת המורשת המוצגת בו. צולמו גם אנשים שחלפו במרחב או שהו בו, בכונה לבחון את פעולות גופם. נוסף לכך בוצעו ראיונות חצי-מובנים בהם משתתפי המחקר התבקשו לתאר את פעולותיהם במרחב, להבהיר אם בחנו מוצגים בתערוכת המורשת, לציין אלו מוצגים נבחנו (אם נבחנו), ולספק סיבות לבחינה או לאי בחינה של מוצגים. בוצע ניתוח תלת-שלבי של שלושת מקורות הנתונים. עיצוב תצוגת המורשת הבליט היבטים שעניינם ייחודיות למול אחדות, כמו גם חוסר יוקרה והישענות על העבר. פעולות הגוף הראו על חוסר תשומת

לב והתעלמות מהמקום והתצוגה. הראיונות הצביעו על סדירויות מוסדיות, שעניינן מקומות של למידה לעומת מקומות של הפסקה, כרלוונטיות להתעלמות ולחוסר תשומת הלב.

בזיקה לנושא הכנס, כוונת ההרצאה לעורר חשיבה על מולטי-מודליות בהתייחסויות לשבעה באוקטובר ולמלחמת חרבות ברזל (צילומי סטילס ווידאו, דיווחי עיתונות, עדויות). נראה כי יש להוסיף לאופנויות ההתייחסות המקובלות רובד העוסק בסדירויות (קרי, הדרכים המקובלות לפעולה; התנהלות צפויה החוזרת על עצמה; Sarason 1990). יש לשאול: אילו סדירויות נפצו בשבעה באוקטובר ובמלחמה? כיצד ישוקמו סדירויות? אילו סדירויות ישוקמו (סדירויות קודמות? אלטרנטיביות? מאיזה סוג?) ועבור מי? לאור השבר הגדול, האם ניתן להשתית סדירויות מחדש?

מקורות

Adami, E. (2017). Introducing multimodality. In O. Garcia, N. Flores & M. Spotti (Eds.), Oxford handbook of language and society (pp. 451-472). Oxford University Press.

Kress, G. & Van Leeuwen, T. (2001). Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication. Arnold.

Sarason, S. B. (1990). The predictable failure of educational reform. Jossey-Bass Publishers.

&

בליינש יצחק מקונן

המשמעות הרגשית של שפות האם במרחב המשפחתי בקרב יוצאי אתיופיה לאורך הדורות

הזיקה העמוקה שבין שפת אם לבין היבטים של זהות אישית וקבוצתית, ובין שימור שפה ליחסי משפחה היא סוגיה רבת פנים, ונבחנה לא אחת בהקשרי הגירה שונים (Fishman, 1989; Hakimzadeh & Cohn, 2007; Lambert, 2008; Pavlenko, 2004; Tannenbaum, 2012). המחקר הנוכחי התמקד בקהילת יוצאי אתיופיה בישראל, קהילה שמתמודדת עם מגוון אתגרים חברתיים ורגשיים, ובאופן יחסי פחות נבחנה בזיקה לשאלות של שימור שפה וההשלכות שיש לכך על היבטי חיים אחרים. מטרתו המרכזית של המחקר הייתה לבחון את יחסי הגומלין בין דפוסים לשוניים בקרב קהילה זו, בדורות השונים, לבין היבטים רגשיים לרבות מיטביות רגשית, זהות קבוצתית ויחסי משפחה.

שאלות המחקר היו:

1. מהי מידת שימור השפה בקרב יוצאי אתיופיה בדורות השונים?
2. אילו דפוסים של מדיניות לשונית נהוגים במשפחות יוצאי אתיופיה?
3. האם יש הבדלים בין בני הדורות השונים בנוגע לזהותם הקבוצתית והתרבותית?
4. האם יש קשר בין שימור השפה לבין מיטביות רגשית (well-being) ויחסי משפחה?

על מנת להשיב על שאלות המחקר, ולקבל מידע רחב ומעמיק על הסוגיות הנבחנו נעשה שימוש במערך מחקר משולב תוך שימוש בבטרייה מקיפה של שאלונים כמותיים (שימור שפה, עמדות כלפי עברית ושפת האם, זהות תרבותית, מיטביות רגשית ויחסי משפחה), וכן ראיונות עומק חצי מובנים עם נציגי הדורות השונים. במחקר הכמותי לקחו חלק כ-250 משתתפים, בני דורות שונים: דור ראשון (שנולדו והתחנכו באתיופיה ועלו בבגרותם), דור וחצי (נולדו באתיופיה ועלו בגיל 8-15) ודור שני (נולדו בארץ). בראיונות השתתפו 24 משתתפים: 8 מכל דור.

ניתוח הנתונים הצביע על כך כי בקהילה זו מתקיים אובדן שפת אם מואץ יחסית, בהשוואה לקהילות מהגרים אחרות בישראל ובעולם, אובדן לשוני המתחיל כבר בקרב בני דור וחצי; נמצא שככלל בני דור זה מדברים בחלקם בשפת האם עם בני הדור הראשון, אך אינם דוברים בה לשום צורך תקשורתי אחר. הדור השני, שנולד בארץ, אינו דובר כמעט בכלל את שפת האם,

ונוטה לתקשר בתוך המשפחה בעברית, זאת למרות שבני הדור הראשון (דור הסבים שלהם) אינם שולטים בעברית. הממצאים, הן הכמותיים והן האיכותניים, מעידים גם על החלשה בקשרים המשפחתיים בדור השני, ואפשר שיש קשר בין הדברים. אי שימור שפה יוצר ניתוק בין הדורות שפוגע ביכולת להעביר את המורשת התרבותית וגורם להיעדר קשר רגשי עמוק בין הדורות. הנתונים מצביעים גם על קיום זיקה ברורה בין שימור שפת האם לבין מיטביות רגשית חיובית. רוב המרואיינים בדור הראשון, וחלק מבני דור וחצי, התייחסו לשפת אימם כאל שפתם הרגשית, שפה שבה הם יכולים לבטא את עצמם באותנטיות ובנינוחות. בו בזמן, חשוב לציין כי הממצאים מעידים גם על סימנים של תהליכי שינוי בדור זה, בין השאר כתוצאה מהכרה בהשלכות הקשות שיש לאובדן השפה. כך, יש עדויות להתחזקות ברצון לחזק את הזהות הקבוצתית שלהם, שמתבטאות בעלייה במוטיבציה ללמוד את שפת האם, חזרה לשמות מסורתיים, וגם למחאה העזה של בני הקהילה יש קשר לדברים.

&

רחל ג'ויס לייטפלנג

Language in forced migration: Where is the mother tongue and what does it signify?

The centrality of language and its relationship to identity has been widely researched in immigration contexts yet it has been rather overlooked in refugee-related circumstances, particularly among populations that have been in a prolonged state of displacement. Eritrean and Sudanese nationals are currently one of the largest asylum-seeker groups in Israel and although as a group they have temporary protection, this policy only protects them from being deported; they are denied all other rights. Most have lived in Israel for upwards of ten years in a liminal, precarious and uncertain state of 'permanent temporariness'. Even under ideal circumstances, immigration undoubtedly involves a significant uprooting – a displacement of people, cultures, languages and apropos the present talk, a displacement of the mother tongue (L1). This qualitative study explores the complex relationship between language, identity and the refugee experience. The study has a sample size of fifteen and data was collected over a period of one year. The tools included ethnographic observations, biographical interviews, language memoirs and language portraits. The present talk will present findings from the language portraits, focusing on the internal experience of languages. There is a consensus that L1 is considered the 'language of the heart' and thus more emotionally accessible and resonant. Given the small, shrinking and vulnerable L1 communities of the present case, and the period of protracted displacement in Israel where Hebrew is the dominant language, what happens to L1?

To grasp this empirically, participants were asked to visually represent the languages of their repertoire on the silhouette of a body and then explain their language self-portraits. The findings illustrate L1 in the context of displacement in compelling and 'culturally enregistered metaphors', uncovering aspects of language as well as other emerging patterns that are tied to personal and collective identity.

&

יונתן מנדל

האם הערבית המדוברת והספרותית הן שתי שפות? הדיון הדרמטי של שנות הארבעים

בשנות השלושים של המאה הקודמת, בשל צירוף של גורמים מינהלתיים-פרוצדורליים, פדגוגיים ולאומיים-פוליטיים, עלתה שאלת הוראת הערבית במערכת החינוך העברית לדיון בפורומים רבים. מדיונים אלו התבררו מעמדה המעורער של הערבית כמקצוע לימוד, והצורך בשינוי ובהכרעה בעניין שיטת הלימוד, צורת הלימוד ומטרותיו. בפורומים אלו השתתפו בכירי מחלקת החינוך והמחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, בכירי האגף הערבי של המחלקה המדינית, חוקרים מהמכון למדעי המזרח באוניברסיטה העברית בירושלים ומורים בכירים לערבית מרחבי הארץ. במסגרתם לא רק התגבשה רשת המומחים של הוראת הערבית בארץ, אלא גם צפו מחלוקות עקרוניות ששיקפו עמדות פדגוגיות, חינוכיות ואידיאולוגיות שונות.

בתוך דיונים אלו סוגיית משלב ההוראה – ערבית ספרותית או ערבית מדוברת – עלתה ביתר שאת, בשל סיבות פוליטיות ופדגוגיות כאחד. בהרצאתי אתמקד בשיח המומחים והמורים של שנות ה-40 בסוגייה זו, ובסיבות שהביא כל צד לתמיכה בהוראת הערבית המדוברת או הספרותית. אראה שהדיון שהתקיים בשנות ה-40 של המאה ה-20 הצליח להיות עשיר ומגוון, ביקורתי ומעמיק, בועט ומעורר מחשבה, ושהיחס אל הערבית המדוברת וליחסיה עם הערבית הספרותית היה נתון ברגע של שינוי דרמטי, דבר שהביא להקמתה של תכנית חדשה להוראת הערבית בארץ. בתוך דבריי אתייחס לדיון על הערבית בארץ היום, ואראה כיצד הוא הפך למסוגר ומצומצם הרבה יותר מזה שהתקיים בארץ לפני כ-80 שנים.

בהרצאתי אתייחס לספרי האחרון "הלטינית של המזרח התיכון" (מנדל, 2023), כמו גם למחקר בולטים שעוסקים בהוראת הערבית בארץ ובמגבלותיה (Halperin 2006; Uhlmann 2017).

מקורות:

יונתן מנדל, הלטינית של המזרח התיכון: הוראת הערבית בחברה היהודית ממפנה המאה ועד 1948 (ירושלים: מכון ון ליר, 2023)

Halperin, Liora, "Orienting Language: Reflections on the Study of Arabic in the Yishuv," *Jewish Quarterly Review* 96, 4 (2006), pp. 481-489.

Uhlmann, Allon, *Arabic Instruction in Israel: Lessons in Conflict, Cognition and Failure* (Leiden: Brill, 2017)

&

מרינה ניז'ניק

Between Heritage and Foreign: The Emergence of a New Generation of Heritage Language Learners

A significant body of research underscores the potential loss of the home country's language by the third generation (Fishman, 1966; Veltman, 2000, Rivera-Mills, 2001). This phenomenon, known as language shift, occurs when the descendants of immigrants primarily use the dominant language of their host country, rather than their ancestral language. However, it is crucial to note that language shift is not a universal outcome among immigrant families. Its pace varies across communities and is influenced by a complex interplay of linguistic and social factors (Thomason, 2008).

The present study investigates the factors that facilitate the HL (heritage language) development of the children of 1.5 generation Russian speakers in Israel—those whose parents immigrated before 18 as children or in their early youth. The respondents are students in Israeli secondary schools, aged 12-14, and enrolled in Russian language classes as an elective school subject. The study combines online questionnaires (145) and face-to-face in-depth interviews on Zoom (26).

The study's findings reveal that the majority of participants are more proficient in Hebrew, with the country's official language dominating all aspects of their lives. However, they express a positive inclination towards maintaining or developing their heritage language. This motivation stems from their desire to foster a closer bond with their family, communicate with Russian speakers, and engage with popular Russian culture. Despite these positive attitudes, the study also uncovers the significant challenges that the participants face in their efforts to maintain or develop their heritage language. them.

מקורות

Fishman, J. A. (1966). Language maintenance and language shift: The American immigrant case within a general theoretical perspective. *Sociologus*, 19-39.

Rivera-Mills, S. (2001). Acculturation and communicative need: Language shift in an ethnically diverse Hispanic community. *Southwest Journal of Linguistics*, 20(2), 211-221.

Thomason, S. (2008). Social and linguistic factors as predictors of contact-induced change. *Journal of language contact*, 2(1), 42-56.

Veltman, C. (2000). The American linguistic mosaic: Understanding language shift in the United States. In S.L. McKay & S.C. Wong (Eds.), *New immigrants in the United States* (pp. 58-93). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

&

רונלד שבתב, שרון ארמון-לוטם, יואל וולטרס

Ethnic Identity and Language Attitudes among Mountain Jews in Israel and the US

Introduction. The complex relationship between Ethnic identity (EI) and language attitudes which has hardly been studied (see Hallajow, 2018) is at the heart of the present study. Using online questionnaires, the present study aims to investigate both correlational and causal connections between EI and language attitudes among speakers of two heritage languages (HLs), Juhuri and Russian, from Mountain Jewish immigrant communities (MJ) in Israel and the US. MJs are native to the eastern Caucasus, and their use of two HLs takes place in the context of two strong societal languages, Hebrew and English. Attitude items were based on the triadic affective-behavioral-cognitive attitude structure (Baker, 1992) and EI was elicited with Exploration and Commitment items from the Multigroup Ethnic Identity Measure-Revised scale (Phinney & Ong, 2007). 284 participants (146 in Israel; 138 in the US) from three generations (G1, G1.5, and G2) responded to the questionnaire.

Results. Findings showed nuanced differences in EI and language attitudes across generations and countries. Exploration of EI is more pronounced among the youngest generation of US participants, while Commitment resulted in no significant differences between countries. Still, across generations, Israeli participants show stronger EI commitment than exploration. Attitudes toward Juhuri and Russian decline across generations in Israel, while in the US, attitudes toward Juhuri become increasingly positive, especially among younger generations, and particularly involving the affective attitudinal component.

The relationship between EI and attitudes varies across countries. In Israel, attitudes toward Juhuri and Russian strongly interact with EI. In the United States, however, while Juhuri and MJ identity correlate for all generational groups, correlations between EI and attitudes towards Russian dissipate across generations, particularly among the youngest cohort (G2) of American participants. More importantly, regression analyses demonstrate that both EI commitment and exploration significantly predict language attitudes, with stronger effects observed for Juhuri compared to Russian. These findings are particularly notable in view of limited previous research on a causal relationship between EI and attitudes.

Discussion. The study highlights the significance of MJ identity, which remains robust across generations, particularly in Israel. In the US, the exploration of MJ identity is more pronounced than in Israel, reflecting the absence of a dominant ethnic identity in the American context. The findings underscore the impact of cultural context on identity exploration and commitment.

Attitudes toward Juhuri and Russian vary across generations and countries. In Israel, the decline in attitudes toward both languages is attributed to the dominance of Hebrew. However, in the US, positive attitudes toward Juhuri prevail, indicating its significance as a marker of MJ identity. The study contributes to understanding the

intricate relationship between ethnic identity and language attitudes among Mountain Jews, with implications for heritage language preservation.

מקורות

Baker, C. (1992). Attitudes and language (Vol. 83). Multilingual Matters.

Hallajow, N. (2018). Identity and attitude: Eternal conflict or harmonious coexistence. *Journal of Social Sciences*, 14(1), 43-54.

Phinney, J. S., & Ong, A. D. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology*, 54(3), 271-281.

המשתתפים מוצגים בסדר אלפביתי על פי שמות המשפחה

אסיא אדם היא בוגרת ספרויות זרות ובלשנות מאוניברסיטת בן גוריון. כעת היא סטודנטית לתואר שני באוניברסיטה העברית בירושלים וכותבת תזה על "חראם" בחוג לבלשנות.

ד"ר יאיר אור הוא מרצה באוניברסיטת תל אביב ובסמינר הקיבוצים. ספרו "בוראים סגנון לדור" (2016) עסק בדיוני ועד הלשון בתחילת המאה העשרים. עבודת הדוקטורט שלו בהנחיית פרופ' אילנה שוהמי עסקה באקדמיה ללשון העברית.

פרופ' מיכל אורן-אפרת, בלשנית בחוג ללשון העברית באוניברסיטת חיפה. תחומי התמחותה: השתיקה כאמצעי הבעה, איקוניות לשונית, תחדישים מילוניים, הלשון והחיים, אונומסטיקה – שמות פרטיים כנרטיב והשפה בתיאוריה ובפרקטיקה הפסיכואנליטית. מספריה: "שתיקות: על מקומה של השתיקה בתרבות וביחסים בין-אישיים" (2007), תל אביב: רסלינג; עורכת "מדברים שתיקה: עיון בלשני בשתיקה כאמצעי הבעה" (2014), ירושלים: מאגנס; Silence as Language: Verbal; מאגנס: Cambridge mephtratt@research.haifa.ac.il : כתובת להתקשרות University Press, 2022.

פרופ' דולי אליה-לוי היא ראש החוג ללשון העברית בבית הספר היסודי והעל-יסודי במרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט.

ד"ר עינב ארגמן חוקרת מוסדות חינוך, תוך התמקדות בדיבור, בטקסט ובשפת הגוף כמתווכים נושאים מוסדיים שונים, בהם: יחסים היררכיים וקולגיאליים, אי הסכמות, אחרות, ומיצוב (מרכז-פריפריה; רוב-מיעוט). פרסמה בכתבי-עת בולטים בארץ ובחו"ל. ספרה – A Sociological Perspective on Hierarchies in Educational Institutions, יצא בהוצאת Emerald. עינב היא מרצה בכירה וראש תוכנית התואר השני "חינוך לשוני בחברה רבת-תרבותית", במרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט. משמשת חברת הנהלה באגודה הישראלית לחקר שפה וחברה.

ד"ר רותי ברדנשטיין, מרצה בכירה וראש יחידת אנגלית במכללת שנקר, ומרצה לבלשנות באוניברסיטת בן גוריון. עוסקת בעיקר בתחום הבלשנות הדיאכרונית והגרמטיקליזציה, בתחום ממשקי פרגמטיקה-סמנטיקה-תחביר ובתחום השיח.

ד"ר רות בורשטיין היא חוקרת של תחביר המשפט והשיח של עברית המקרא והעברית בתימינו. היא כתבה עשרות מאמרים בנושאי תחביר, חינוך לשוני, לשון הספרות, לשון וחברה ושני ערכים באנציקלופדיה המקוונת ללשון ובלשנות עברית של הוצאת בריל בעריכת פרופ' ג'פרי פאן. בשנת 2021 פרסמה את הספר "משפטי השאלה ומשפטי התשובה בעברית בת ימינו – עיון תחבירי, סמנטי ופרגמטי" בהוצאת מכון מופ"ת. ד"ר בורשטיין הייתה מרצה בכירה בחוג ללשון ובלמודי עריכה במכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין שנים רבות.

יסמין בכרי, מהגליל העליון, מורה לשפה העברית בבית ספר תיכון במגזר הערבי, ודוקטורנטית באוניברסיטת תל אביב בחוג לחינוך רב לשוני. נושאי המחקר שלה נוגעים בין היתר בשפה העברית, הדומיננטיות שלה ותפקידה כאתגר העומד בפני סטודנטים פלסטינים ערבים באקדמיה הישראלית. בעבודת התזה בדקה את החרדה מהשפה העברית, והוכיחה שהיא במתאם שלילי עם הישגים אקדמיים. המשיכה בחקר הפן הרגשי בחוויה הלימודית בצל האתגרים הייחודיים שחווים סטודנטים פלסטינים באקדמיה לרבות אתגרי זהות, שפה, ויחסים עם המרצים. המחקרים מראים שרגש חיובי יכול לעצב חוויה רגשית חיובית, ולתורם ללמידה והישגים, ויסמין עמלה כדי לשפר את החוויה הרגשית של הסטודנטים פלסטינים ובהמשך לחברה כולה, על ידי התוודעות לנושא ולחשיבותו.

פרופ' סמדר בן אשר, פסיכולוגית חינוכית מומחית, ראשת תוכנית לייעוץ חינוכי במכללה האקדמית אחווה. חברת סגל במרכז מנדל למנהיגות נגב. בין תפקידיה בעבר פסיכולוגית מחוזית של משרד החינוך במחוז דרום. מחברת הספרים: המוכר הזר ייצוגים חברתיים בישראל (בן גוריון, 2007), פרשת הקישון-צלול ועכור (ספריית הפועלים המאוחד ומכון מופ"ת, 2016) כוכב-נשים בדואיות פורצות דרך (מופ"ת, 2020) בין מחקריה מאמרים העוסקים בילדים במלחמה וביניהם ילדי פליטים.. כתובת להתקשרות : bsmadar@gmail.com

ד"ר אלה בן עטר היא ראשת מסלול רדיו ופודקסטים במחלקה לתקשורת של המכללה האקדמית ספיר. היא חוקרת של

התקשורת במצבי חירום ותפקידה בבניית החוסן הקהילתי. תחומי מחקר נוספים שלה הם רדיו, פודקסטים ושימושי תקשורת בפדגוגיה חינוכית.

תהילה גאדו, דוקטורנטית במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית. כותבת את עבודת הדוקטורט בהנחייתה של פרופ' מיכל פרנקל על אלימות דתית: שימוש בדת ככלי להפעלת אלימות בזוגיות בין בני זוג חרדים. חוקרת במכון הישראלי לדמוקרטיה בתוכנית לחקר חרדים בישראל, ובפרויקטים מחקרניים נוספים. מחקרה עוסקים בקהילה החרדית בישראל, בתהליכי השתנות בקהילה ובמשק בין דת ותרבות. מרצה בחוג לחינוך וחברה בקריה האקדמית אונולומדת ומלמדת גמרא לנשים ובנות.

ד"ר אבי גבורה הוא מרצה בכיר במכללה האקדמית בית ברל, החוג ללשון העברית ומדריך פדגוגי במסלול היסודי. חוקר בתחומי הלשון העברית החדשה, שפה – תיאוריה ופרקטיקה. התמחותו בחקר הטקסט המשפטי ובמיוחד הטקסט החוזי. עוד חוקר בקשר שבין שפה וחברה, רטוריקה, וסמני שיח. פרסם את הספר "עיוני תחביר בחוזה המשפטי" (2000, אוניברסיטת בן גוריון) ואת הספר "אני הולך לקרוע את העיר" – פועלי תנועה בעברית המדוברת בת ימינו" (2022, מופ"ת, בשיתוף עם ד"ר פנינה טרומר וד"ר רמה מנור). כתובת להתקשרות avi.gvura@beitberl.ac.il.

יובל גבע הוא דוקטורנט בחוג ללשון עברית באוניברסיטת חיפה. יובל חוקר פרקטיקות לשוניות וגופניות דרך הזווית של בלשנות האינטראקציה.

ד"ר רועי גפטר הוא מרצה בכיר במחלקה ללשון העברית ולבלשנות חברתית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. מחקר מתמקד בשונות לשונית בעברית החדשה, סוציו-פונטיקה וקשרי שפה וזהות אתנית בישראל.

ד"ר עאמר דהאמשה כתב את עבודת הדוקטורט שלו בחוג לספרות עברית באוניברסיטה העברית בירושלים. הוא מלגאי פוסט-דוקטור של אוניברסיטת תל אביב וזכה במענק מחקר מטעם המכון על שם הרי ס. טרומן באוניברסיטה העברית. דהאמשה מרצה בחוג לעברית במכללה האקדמית הערבית לחינוך בישראל – חיפה ועמית מחקר בחוג לספרות עברית והשוואתית באוניברסיטת חיפה. מחקריו בוחנים בכלים ביקורתיים וסמיוטיים את הקשר בין מקום לזהות בשמות מקומות בעברית ובערבית ובסיפורי מקום בשתי התרבויות היהודית והערבית בישראל. דהאמשה חוקר גם את היחסים בין הרוב היהודי לחברה הערבית בישראל, כייצוגם בנוף הלשוני של השפות בשלטי הדרכים והרחובות, בחברה היהודית ובספרות העברית ובתוכניות הלימודים להוראת העברית. ספר ביכוריו "מקום לדור בו ושם לו: קריאה תרבותית וספרותית בשמות הערביים של הארץ" בהוצאת דביר ומכון הקשרים ראה אור בשנת 2017.

ד"ר שירי דניאלס היא ראשת התוכנית לתואר שני בייעוץ חינוכי במכללה למנהל והמנהלת המקצועית הארצית של עמותת ער"ן, העוסקת במתן עזרה ראשונה נפשית באמצעות הטלפון והאינטרנט. היא חברה במועצה הלאומית למניעת אובדנות, במועצה הלאומית לפוסט טראומה ובפורום להתמודדות עם אובדן ושכול. היא עוסקת בייעוץ קצר-מועד, בייעוץ אונליין ובהנחיית קבוצות. כמומחית להתמודדות עם מצבי חירום לאומיים ובניית חוסן בקואליציה הישראלית לטראומה, היא משתתפת במשלחות סיוע בעולם ומכשירה צוותים בתחום הפסיכו-סוציאלי. מחברת הספרים "עוצמת ההקשבה – כיצד לסייע לסובבים אותך ב זמן מצוקה רגשית ומשבר" ו"כאב אנלוגי בעידן דיגיטלי", בהוצאת מטר. כתובת להתקשרות shiridaniels1@gmail.com.

Orit Dror is the former Director of the Israeli Institute for Early Childhood Education. Until 2020, she served as the Head of the Early Childhood Department for Oranim College of Education undergraduate students

פרופ' אפרת הוס, מטפלת באומנות, הקתדרה המחלקה לעבודה סוציאלית אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. מנהלת תכנית MA לטיפול באמנות לעובדים סוציאליים באוניברסיטת בן גוריון. כתבה ששה ספרים ומעל תשעים מאמרים העוסקים בתיאוריות חברתיות וטיפול באמנות.

פרופסור ג'ואל וולטרס הוא פרופסור אמריטוס מאוניברסיטת בר-אילן וכיום ראש תוכנית ה-MEd להוראת אנגלית כשפה בינלאומית במכללה האקדמית תלפיות בחולון. המחקר של ג'ואל וולטרס בתחום הדו-לשוניות נשען על שני צירים: סוציו-פרגמטיקה ופסיכולוגיה. עבודתו הנוכחית בוחנת נרטיבים וזהות חברתית במגוון הקשרים, כולל ילדים דו-לשוניים עם התפתחות שפה תקינה ולקות שפה התפתחותית. בנוסף, הוא עוסק בהתערבות נרטיבית עם ילדים דו-לשוניים בשיתוף עם

עמיתיו והסטודנטיות שלו. מחקרו מומן על ידי הקרן הישראלית למדע (ISF), קרן המחקר הגרמנית-ישראלית (GIF), משרד החינוך הגרמני (BMBF) ומשרד החינוך הישראלי. כתובת הדוא"ל של פרופ' וולטרס להתכתבות היא: com.gmail@waltej49

פרופ' צביה ולדן היא בלשנית חברתית התפתחותית מאוניברסיטת בן גוריון בנגב. היא ערכה יחד עם ד"ר איתן שחר ועמיתים את הספר "חבלי תקווה". לפניו פרסמה יחד עם פרופ' צפורה רובין שחורי את הספר "לא מבטן אלא מגן" העוסק בגננות העבריות הראשונות בארץ ישראל.

ד"ר ירון זילברשטיין הוא מרצה בכיר באקדמית חמדת. תחומי המחקר שלו הם ספרות חז"ל והלכה ציונית-דתית בת זמננו. בשנת תשפ"ב העלה למרשתת מהדורה מדעית-דיגיטלית לתלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה, ובשנת תשפ"ג מהדורה מדעית-דיגיטלית לירושלמי מסכת סוכה. בשנת תשפ"א פורסם ספרו על מדינת ישראל במשנתו ההלכתית של הרב שלמה גורן והוא עוסק במחקר מקיף על פעילותו של חיל הרבנות הצבאית במלחמת חרבות ברזל.

ד"ר את'אר חאג' יחיא מרצה, מדריכה פדגוגית, ורכזת לימודי הסטאז' במכון האקדמי הערבי-מכללת בית ברל, חברה במעבדת המחקר של המרכז לקידום חיים משותפים, וחברה בוועדת ניהול המכון האקדמי הערבי, ובמועצת הפקולטה לחינוך במכללת בית ברל. תחום ההתמחות המחקרית שלה הוא החינוך הלשוני והסוציו-לינגוויסטיקה, בשים דגש על החינוך הרב-תרבותי והלמידה החברתית-רגשית (SEL).

ד"ר אורלי חיים עוסקת בהכשרת מורים בתחום הוראת אנגלית כשפה וחינוך לשוני. מחקריה מתמקדים בהיבטים של רכישת והוראת שפות נוספות (שפה שניה ושלישית) בהקשרים דו/רב לשוניים, שפה והגירה, מדיניות לשונית, ידע וקוגניציה של מורים לשפה. ד"ר חיים היא סגנית הדיקנית ויו"ר מועצת הפקולטה לחינוך במכללת האקדמית בית-ברל. היא עובדת שנים רבות כמרצה ומדריכה פדגוגית להוראת אנגלית במכללת האקדמית בית ברל ובנוסף, כמרצה בתוכנית לתעודת הוראה באנגלית שבאוניברסיטת תל-אביב. ד"ר חיים פעילה בוועדות מקצועיות בתחום הוראת ולמידת שפות. כיום, היא יו"ר ועדת המקצוע להוראת אנגלית במשרד החינוך.

ליאורה טמיר היא דוקטורנטית בחוג לחינוך בינלאומי באוניברסיטת ניו-יורק. מחקרה מתמקד ביחסי הגומלין בין חינוך לשוני לסכסוך, בדגש על הסכסוך הישראלי פלסטיני, ועל הוראת עברית לדוברי ערבית מבוגרים בירושלים.

פרופ' מיכל טננבאום היא ראשת התוכנית לחינוך רב לשוני באוניברסיטת תל אביב. תחומי המחקר וההוראה שלה עוסקים בדפוסים לשוניים של מהגרים קבוצות מיעוט אחרות, היבטים רגשיים של הגירה ושימור שפות, מדיניות לשונית חינוכית, ונקודות ממשק בין שפות ואומנויות. פרופ' שוהמי ופרופ' טננבאום פיתחו מודל לקידום מדיניות חינוכית רב לשונית במערכת החינוך בישראל במסגרת מענק מחקר שקבלו מן המדען הראשי של משרד החינוך. ספרן *Developing multilingual education: policies; Theory, research, practice*, המסכם פרויקט זה, יצא לאור ב-2023 בהוצאת ראטלדג' (Routledge).

ד"ר תמי יאיר, מרצה במכללת האקדמית בית ברל ובאוניברסיטה העברית בירושלים. זכתה במלגת פולברייט ולימדה באוניברסיטת נורת'איסטרן בשיקגו קורסים העוסקים בשפות ובתרבויות המזה"ת. תחומי המחקר שלה הם שפת עבריינים, סוציולווינגוויסטיקה ועברית כשפה שנייה; משמשת כראש החוג ללשון ולספרות עברית במכון האקדמי הערבי לחינוך במכללת tami.yair@beitberl.ac.il: האקדמית בית ברל. כתובת להתקשרות

Sonya Yampolskaya is a Doctor of linguistics and sociolinguistics, working with Hebrew and Yiddish. Her research interests are focused on the following topics: Multilingualism, Diglossia, minority and endangered languages, code-switching, language shift and variation, language revival, linguistic politeness and address forms. She completed her PhD at the European University of St Petersburg. Following two postdoctoral research positions at University College London, she served as the head of the Hebrew and Jewish Studies Department at St Petersburg State University. Currently, she is a researcher at Haifa University and a recipient of the Humboldt scholarship, undertaking her project on politeness in multilingual Hasidic communities at the Free University Berlin.

ד"ר דפנה יצחקי היא חברת סגל במחלקה לאנגלית במכללת סמינר הקיבוצים. מחקרה עוסק ברב-לשוניות ובהוראת שפות בהקשרי קונפליקט. ספרה האחרון "דיו כתובה על נייר מחוק – חינוך בישראל והסכסוך היהודי ערבי" בעריכה משותפת עם

ד"ר איילת כהן היא מרצה בכירה בחוגים לתקשורת וחינוך במכללה האקדמית ע"ש דוד ילין. תחומי המחקר שלה הם: יחסי גומלין בין דימויים חזותיים לבין טקסטים כתובים וצליליים (טקסטים רב-מודליים) בהקשריהם החברתיים, חקר השיח בעיתונות הכתובה והאלקטרונית, וטעונויות מילוליים וחזותיים בשיח הפוליטי במדיה המסורתית והחדשה. ספרה, שנכתב במשותף עם פרופ' רחל ויסברוד: *Multimodal Experiences Across Cultures, Spaces and Identities* התפרסם בהוצאת ראטלדג' בשנת 2023.

Leor Cohen, Ph.D. in Sociolinguistics, is head of the English Unit at the Open University, responsible for overseeing the transition to the CEFR and the redevelopment of the whole program. He serves as the Chair of H-INET, the professional association representing all tertiary level English language practitioners in Israel. His research interests include Discourse Analysis, Conversation Analysis, Linguistic Ethnography, Language Socialization, Narrative and Identity – as well as Language Acquisition Pedagogies and Professional Development.

ד"ר סמדר כהן היא בעלת תואר דוקטור בבלשנות עברית, עורכת לשון ויועצת לשון לתקשורת. היא חוקרת את הלשון העברית המדוברת, שפות יהודים מדוברות אחרות (בפרט לדינו) ואת לשון הזמר העברי לדורותיו.

ד"ר מירי כהן-אחדות היא מרצה במכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין. מחקרה, בתחומי פרגמטיקה חברתית וסוציו-בלשנות, עוסקים בנקודות המפגש המורכבות שבין שפה, חברה, מגדר ואידאולוגיה. בין היתר, היא חוקרת תופעות פרגמטיות כגון מיצוב, אתגור אירוניה ואינטרטקסטואליות בעברית החדשה, מתקופת ההשכלה ועד ימינו.

Shiri Lavy is an Associate Professor at the Department of Leadership and Policy in Education at the University of Haifa.

פרופ' זוהר לבנת מלמדת במחלקה ללשון העברית באוניברסיטת בר-אילן. היא חוקרת בתחומי השיח והפרגמטיקה בעברית החדשה, עורכת כתב העת "בלשנות עברית", חברת הוועדה למינוח בלשני של האקדמיה ללשון העברית. פרופ' לבנת היא גם יו"ר הוועדה לקידום הוראת העברית לערבים במוסדות להשכלה גבוהה.

Rachel Joyce Laitflang is a PhD candidate from the School of Education at Tel Aviv University. Rachel holds an M.A. in English Language and Literature from Madras Christian College, India and an M.A. in TESOL (Teaching English to Speakers of Other Languages) from Tel Aviv University. Since 2017, she has been teaching English to refugee-background adults with limited or interrupted formal education. Her doctoral dissertation studies the relationship between the refugee experience and multilingualism. Presently, she serves as pedagogical advisor at The Schoolhouse, an education center for asylum seekers and refugees from Africa. Her work involves curriculum and pedagogical development, and teacher training.

ד"ר תמר למפרום היא מרצה בחוג למקרא במכללת דוד ילין ומדריכה פדגוגית במסלול לחינוך יסודי. היא חוקרת את הוראת התנ"ך בחינוך הכללי ביישוב בארץ ישראל ובחינוך הממלכתי במדינת ישראל.

דנה מאיר היא בוגרת התוכנית לתואר שני בחוג לחינוך רב לשוני וחוקרת בתחום הנוף הלשוני. היא מורה לאנגלית בבית ספר שרוב תלמידיו הם מהגרים בני הדור הראשון והשני. המחקר שיוצג בהרצאתה הוא 'מחקר פעולה' המתמקד בתהליכים ותוצרים של תלמידים רב לשוניים היוצרים גרפיטי בחצר בית הספר. אוניברסיטת תל-אביב, בית הספר לחינוך, החוג לחינוך רב לשוני. il.ac.tau.mail@m.donna

ד"ר היפאא מג'אדלה מלמדת באקדמיית אלקאסמי, מכללה אקדמית לחינוך. תחומי המחקר שלה הם דידיקטיקה ופדגוגיה חדשנית, הכשרת מורים להוראת חינוך לשוני, ההתנסות המעשית בהכשרת מורים, תוכניות לימודים וספרי לימוד החינוך הלשוני.

שרונה מוסקוביץ קיבלה את הדוקטורט מאוניברסיטת לונדון, שם התמקדה בהשפעות הרגש על לימוד שפות זרות. תחומי

המחקר הנוכחיים שלה כוללים פסיכולוגיה ורכישת שפה וכן נוף לשוני. היא מלמדת במכללת City University of New York.

הודיה מכלוף היא סטודנטית לתואר שני במחלקה ללשון העברית ובלשנות חברתית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. היא עובדת כעת על מחקר התזה שלה הבוחן מאפיינים סוציו-פונטיים הקשורים לזהות מקומית, בהנחיית רועי גפטר, שחלק ממנו נציג היום.

יונתן מנדל הוא פרופסור חבר במחלקה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. תחומי מחקרו העיקריים הם מקומה, מעמדה והוראתה של השפה הערבית בארץ ויחסי יהודים-ערבים בראי השפה. בין ספריו: "הערבית: שפה מחוץ למקומה" (ון ליר, 2020) ו"הלטינית של המזרח התיכון" (הקיבוץ המאוחד ומכון ון ליר, 2023). בנוסף הוא משמש כעורך משנה של סדרת "מכתוב" המוקדשת לתרגום ספרות ערבית לעברית.

ד"ר רמה מנור היא מרצה בכירה ללשון עברית במכללה האקדמית בית ברל, ראשת המסלול היסודי במכון האקדמי הערבי לחינוך וראשת מעבדת המחקר במרכז לקידום חיים משותפים במכללה (ששלוש הרצאות ראשונות במושב זה נעשו במסגרת המעבדה). ד"ר מנור גם מלמדת ביחידה להכשרת מורים בבית ספר לחינוך באוניברסיטה העברית. ד"ר מנור חוקרת ומפרסמת מאמרים בתחום העברית החדשה: חקר השיח, תחביר וסגנון ובתחום הוראת העברית כשפה שנייה בחברה הערבית.

ד"ר בליינש יצחק מקונן סיימה את הדוקטורט שלה בתוכנית לחינוך רב לשוני בבית הספר לחינוך באוניברסיטת תל אביב בהנחיית פרופ' מיכל טננבאום. נמצאת כעת בשנה השנייה בפוסט-דוקטורט באוניברסיטת מינסוטה במחלקה לחינוך. עובדת במשרד החינוך כ-25 שנים במגוון תפקידים כולל מורה, יועצת חינוכית ומנהלת האגף למניעת נשירה. כמו כן, הייתה מרצה במכללת דוד ילין בחוג לחינוך והוראה. כיום עובדת במשרד החינוך כמפקחת חינוכית במנהל לחינוך ההתיישבותי פנימייתי ועלית הנוער.

Dr. Marina Niznik is currently teaching Russian at the School of Foreign Languages at Tel Aviv University. She is a coordinator of the Russian program and is involved in several projects that explore the acculturation of Russian immigrants in Israel. She is an author and co-author of several textbooks of Russian as a foreign and a heritage language. She graduated in 1986 from the Faculty of Philology of Moscow State University and received her doctoral degree in 1999. The title of the dissertation is "Teaching Russian to Hebrew Speakers." In 2001, she completed her post-doctorate research, "Acculturation of Russian adolescents in Israel," at Bar-Ilan University (advisor - professor B. Spolsky).

שי סלם היא סטודנטית לתואר שני במחלקה ללשון העברית ובלשנות חברתית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. היא כעת עובדת על מחקר התזה שלה על שונות מורפולוגית בצורות הציווי העברי, בהנחיית רועי גפטר, שחלק ממנו נציג היום

אנה ענבר היא מרצה בכירה במרכז האקדמי לוינסקי וינגייט, פוסט דוקטורנטית ועמיתת מחקר באוניברסיטת חיפה. משתתפת בפרויקט של בניית קורפוס מולטימודאלי של אוניברסיטת חיפה בניהולה של פרופ' יעל משלר. עוסקת בפרגמטיקה ובמולטימודאליות.

Eman Abo-Zaed Arar, Ph.D. Assistant Professor, Department of Curriculum and Instruction, Texas State University. Dr. Abo-Zaed Arar completed her doctoral studies at the Multilingual Education Department at Tel-Aviv University, her mixed methods dissertation covered Arab women teachers' integration in Jewish schools in Israel, and her master thesis at the same department covered dialect switching among three generations of Arab Bedouin migrants. Currently, her research revolves around emergent bilingual, and minority dual language teachers in

אופיר כרמל פופליגר היא דוקטורנט בחוג ללשון העברית באוניברסיטת חיפה, בהנחיית פרופ' תמר צבי וד"ר אוהד כהן. עבודת הדוקטורט שלו עוסקת בתהליכי גרמטיקליזציה בשפות שמיות, והבנתם בעזרת השוואה בין שפות שמיות שונות, עתיקות ומודרניות. לאחרונה החל בתיעוד הדיאלקט הפלסטיני של מסאפר יטא, ובהרצאה הקרובה יציג בפנינו את הדיאלקט וכמה ממאפייניו.

הילה פלד-שפירא, אוניברסיטת אריאל ואוניברסיטת בר אילן ד"ר הילה פלד-שפירא היא חוקרת ספרות ערבית באוניברסיטת אריאל ובאוניברסיטת בר-אילן, ומרכזת לימודי הערבית במחלקה למזה"ת באוניברסיטת אריאל. היא מתמחה בספרות עיראקית קומוניסטית, אקולוגיה והיבטים אורבניים בספרות, ושירה כורדית בערבית. הילה מפרסמת מאמרים בממות בין"ל מובילות, וספרה על אבי הרומן העיראקי המודרני *The Prose Works of Gha'ib Tu'ma Farman: The City and the Beast* ראה אור בהוצאת Lexington ב-2018.

עירית קופפרברג היא פרופסור אמריטה בתחום הבלשנות וחקר השיח במרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט ועורכת כתב העת "עיונים בשפה וחברה". ספריה ופרסומיה מתמקדים במסגרות תיאורטיות ומתודולוגיות במחקר איכותני בעיקר (1) בחקר שיח אינטראקטיבי רב מודלי וחד מודלי דבור, כתוב ומקוון במקום העבודה, עם דגש בחקר צמתים של מורכבות; (2) בתרומת שילוב שיטות ניתוח שונות לחקר הנתונים. (3) בחקר הקשר בין שפה פיגורטיבית וחקר הנרטיב. הדוקטורט שלה התמקד ברכישת שפה זרה בכיתה הישראלית.

Halyna Kurochka is a dedicated educator with over twenty-five years of experience in education and management. Mrs. Kurochka holds a Specialist of Philology degree from Lviv National University of Ivan Franko, where she specializes in English as a Second Foreign Language and Literature. She currently serves as the Director of the Center for Modern Foreign Languages at the Ukrainian Catholic University in Lviv, Ukraine. Additionally, Mrs. Kurochka played a pivotal role in launching and supervising the Academic Writing Center at the university.

רעות קמחי היא דוקטורנטית במחלקה ללשון העברית ולבלשנות חברתית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. רעות חוקרת הבעות תודה כנות ואירוניות בקורפוס של תגובות (טוקבקים) לפוסטים של פוליטיקאים בפייסבוק, בהנחיית פרופ' פנינה שוקרון-נגר.

יערה קמינסקי היא יועצת חינוכית בבית הספר "מעיינו ת" בצור הדס ה. נולדה בכפר (**M.Ed.**) עציון, נכדה למייסדי הקיבוץ. כתובת להתקשרות yaarakg@gmail.com

ד"ר ח'לוב קעואר, מרצה וראש תכנית M.teach בחינוך מיוחד במכללת בית ברל. המחקר שלה מתרכז בדיבור, שפה ושמיעה הן אצל בעלי התפתחות נוירוטיפיקלית והן בבעלי מוגבלויות.

ד"ר נורית קפלן תורן, ראשת התוכנית לניהול וארגון מערכות חינוך בפקולטה ללימודים מתקדמים, מרצה בכירה וחוקרת במכללה האקדמית לחינוך אורנים. חברה בוועד המנהל של Oxford Symposium for School-Based Family Counselling. היא עוסקת בארבעה תחומי מחקר עיקריים: המרחב המשותף לבית הספר והמשפחה, גורמים מנבאים למעורבות הורים ותרומת מעורבות ההורים לתפקוד הילדים במסגרות חינוכיות מהגן ועד בית הספר התיכון בשגרה ובמצבי לחץ. התפתחות מתבגרים בחברה הישראלית, פיתוח זהות ואוריינטציית עתיד והגדרת תפקידה הייחודי של המחנכת במערכת החינוך הישראלית. ד"ר קפלן תורן היא שותפה למחקר בנוף הגליל במסגרת פרויקט עיר מדברת שפות. המחקר בוחן את העמדות של אנשי החינוך, קובעי המדיניות והורים בעיר כלפי ריבוי שפות וריבוי תרבויות במסגרות החינוכיות בעיר.

ד"ר הילה קרס היא מרצה בכירה במחלקה לתרגום וחקר התרגום באוניברסיטת בר אילן, לשעבר ראש המחלקה. ד"ר קרס מתעניינת בתרגום תוך לשוני על ציר הזמן, בתרגומים של טקסטים רב לשוניים ובהקשרי הגירה, ולאחרונה גם בקשרים שבין תרגום ודמוקרטיה. בחודש מאי יצא גיליון של כתב העת "עיונים בשפה וחברה" בנושאי תרגום בהקשר חברתי, שערכה יחד עם איילת כהן ואלדעה וייצמן. מאמריה התפרסמו בכתבי עת בינלאומיים כגון Target, Translation and Interpreting, Journal of Language and Politics, Perspectives, Studies, ועוד.

ד"ר רוביק רוזנטל הוא סופר וחוקר שפה, הבעלים והכותב של אתר הזירה הלשונית, www.ruvik.co.il. חתן פרס סוקולוב לעיתונות תשס"ד, פרס רמת גן לספרות ילדים 2012, ופרס אריאל ליצירתיות בשפה העברית, 2013. עבודת הדוקטור של רוזנטל היא המחקר הראשון על שפת הצבא הישראלית. החל מיוני 2022 הוא מכהן כנשיא האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה. בין ספריו: "מדברים צהלית", דיוקן שפת הצבא הישראלית, "מדברים בשפת התנ"ך", "מילון הצירופים: 18,000 מטבעות לשון", 2007 "מילון הסלנג המקיף", ושבעה ספרי ילדים.

ד"ר ענת רויטר היא ראש המסלול לחינוך היסודי במכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין ומרצה בתחומי החינוך הלשוני.

Susie Russak, Phd in linguistics, is a senior lecturer at Beit Berl College. She is an MA thesis supervisor in the Learning Disabilities Program, a research fellow at the Center for Shared Living, and a lecturer and pedagogical advisor for EFL teacher trainees in the Buber Center for Dialogic Education. Her research interests include English as a foreign language (EFL) reading and spelling acquisition and development, the cross-linguistic impact of first language and literacy on acquisition of EFL, the impact of learning disabilities on learning and language acquisition across the lifespan. In addition to academic research, Susie is active on various committees of the Ministry of Education.

Ronald Shabtaev is a PhD candidate in Linguistics at Bar-Ilan University. His master's thesis is titled "Cross-generational Differences in Language Use among Mountain Jews in Israel". In his PhD work, he conducts a cross-generational study on ethnocultural identity, language proficiency, and attitudes toward heritage languages among Mountain Jews in two countries, Israel and the US.

ד"ר אונה שגב היא ראש החוג לתקשורת חזותית בבית הספר לעיצוב של אוניברסיטת חיפה. ד"ר שגב היא מעצבת גרפית בוגרת בצ'לאל, מרצה וחוקרת תקשורת חזותית במרחב הציבורי.

פרופ' שפרה שגיא, פרופסור אמריטה לפסיכולוגיה מבית הספר לחינוך וראשת מרכז מרטין ספרינגר לחקר סכסוכים באוניברסיטת בן גוריון בנגב. ראשת התוכנית לפסיכולוגיה חינוכית במכללה האקדמית אחוה.

ד"ר הילה שובלי-פולק, מרצה ללשון ולהבעה במחלקה ללשון העברית וללשונות שמיות באוניברסיטת בר-אילן. מחקרי עוסקים בתחומים לשון וחברה, חקר השיח, פרגמטיקה, רטוריקה, סגנון.

פרופ' אילנה שוהמי מלמדת, חוקרת וכותבת על מגוון נושאים הקשורים ברב לשוניות, בתוכנית לחינוך רב-לשוני בבית הספר לחינוך באוניברסיטת תל-אביב. התמחותה ומחקריה מתמקדים ברב-לשוניות, הגירה ורכישת שפות, מבחני שפה, שפה במרחב (נוף לשוני), וזכויות לשוניות.

Mila Schwartz is a Professor in Language and Education and a Vice-Rector for Research at Oranim College of Education (Israel).

ד"ר ברוך שומרון הוא חבר סגל במחלקה לתקשורת באוניברסיטת מיינץ על שם יוהאן גוטנברג, גרמניה. מחקריו מתמקדים ביחסים בין גישה לטכנולוגיות תקשורת, שימושי מדיה, וייצוגים תקשורתיים, לבין צדק, זכויות אדם, ויכולות, במיוחד בקרב אוכלוסיות מוחלשות. הוא פרסם כעשרים מאמרים על הזדמנויות התקשורת של אוכלוסיות שונות לרבות ערביי-ישראל, חרדים, מהגרים, פליטים, וקהילות חולים שונות. לאחרונה ספרו המשותף "Digital Capabilities: ICT Adoption in Marginalized Communities in Israel and the West Bank" פורסם על ידי פלגרייב מקמילן.

פרופ' פנינה שוקרון-נגר היא ראש המחלקה ללשון העברית ולבלשנות חברתית באוניברסיטת בן גוריון בנגב. היא עוסקת בחקר השיח ובפרגמטיקה, ומתמקדת בשיח שכנועי במדיה וברשתות החברתיות. בשנים האחרונות מחקרה מתמקדים בפעולות דיבור אירוניות בפוסטים של פוליטיקאים ובתגובות (טוקבקים) בפייסבוק.

ד"ר איתן שחר, מראשיתו של בית ספר השלום בלסבוס שימש כיועץ וכמלווה המטה והרכזים בתחום הפסיכו-סוציאלי. מרצה בבית הספר לעבודה סוציאלית במכללה האקדמית ספיר ומשמש כראש התחום הפסיכו-סוציאלי בארגון נתן - לסיוע הומניטארי בינלאומי. תחומי המומחיות שלו כוללים: עבודה סוציאלית בינלאומית, עבודה סוציאלית קהילתית, טראומה וחוסן.

טטיאנה שניטקה היא מורת העשרה בגיל הרך. היא עובדת זו השנה שביעית עם ילדי מהגרי עבודה ומבקשי מקלט בתל אביב. טטיאנה דוברת ארבע שפות ובוגרת התוכנית לחינוך רב-לשוני באוניברסיטת תל אביב.

ד"ר דניאלה שנקר מרצה בכירה במכללה האקדמית בית ברל מרצה מן החוץ באוניברסיטת בר אילן, חוקרת מנהל ציבורי, שחיתות, קבלת החלטות וניהול משא ומתן, ומדיניות ציבורית חינוכית.

ד"ר עאדל שקור הוא מרצה בכיר בחוג ללשון וספרות עברית במכללת אלקאסמי בבאקה-אל-ערביה. השתלם כתלמיד

פוסט-דוקטורט במחלקה ללשון עברית וללשונות שמיות באוניברסיטת בר אילן בשנים תשע"ב-תשע"ג ובחוג לספרות עברית והשוואתית באוניברסיטת חיפה בשנים 2014-2015. ב 2019 השתלם כחוקר אורח במחלקה לתקשורת באוניברסיטה העברית בירושלים. במשך שלושה חודשים השתלם כחוקר אורח באוניברסיטת קיימברידג' בפקולטה ללימודי אסיה והמזרח התיכון, המרכז ללימודי האסלאם ובאוניברסיטת אוקספורד – מרכז אוקספורד ללימודי עברית ויהדות. כתובת להתקשרות adsh2007@gmail.com

ד"ר אסתי תאומים-בן מנחם מלמדת במכללת דוד ילין ובמכללת אפרתה. מחקריה עוסקים בנושא למידה בחברותא, אוריינות ושיח דבור. במסגרת תכנית הפוסט דוקטורט במכון מופת חקרה יחד עם פרופ' אילנה אלקד להמן זכרה לברכה את נושא הוראת טקסטים מהמקורות היהודיים בבתי ספר ממלכתיים.